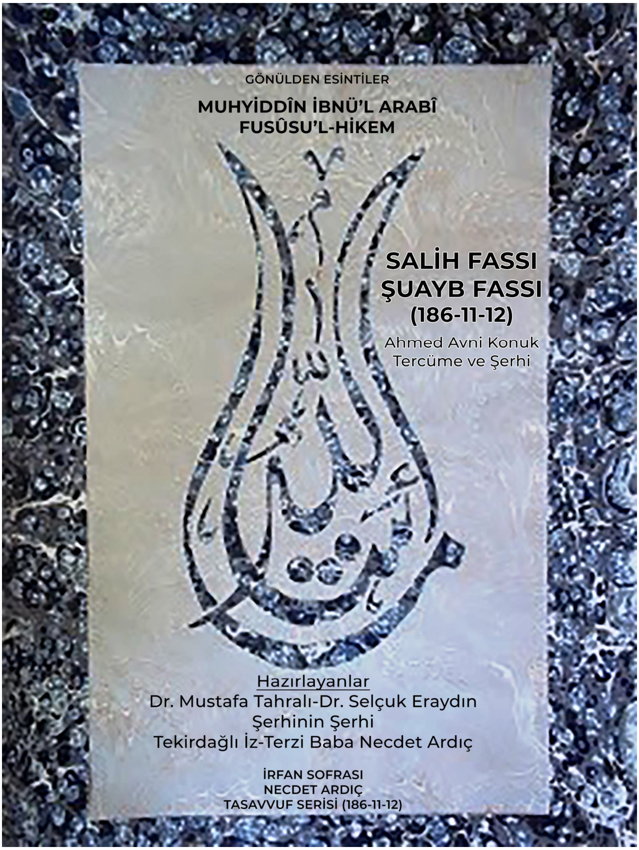

GÖNÜLDEN ESİNTİLER
MUHYİDDÎN İBNÜ'L ARABÎ
FUSÛSU'L-HİKEM
SALİH FASSI
ŞUAYB FASSI
(186-11-12)
Ahmed Avni Konuk
Tercüme ve Şerhi
Hazırlayanlar
Dr. Mustafa Tahralı-Dr. Selçuk Eraydın
Şerhinin Şerhi
Tekirdağlı İz-Terzi Baba Necdet Ardıç
İRFAN SOFRASI
NECDET ARDIÇ
TASAVVUF SERİSİ (186-11-12)

GÖNÜLDEN ESİNTİLER

MUHYİDDÎN İBNÜ'L ARABÎ
FUSÛSU'L-HİKEM

11-SALİH-12 ŞUAYB FASSI

Ahmed Avni Konuk, Tercüme ve Şerhi.

(186-11-12)

Hazırlayanlar

Prof.Dr. Mustafa Tahralı-Dr. Selçuk Eraydın

Şerhinin Şerhi.

Tekirdağlı Terzi Baba Necdet Ardıç.

İRFAN SOFRASI
NECDET ARDIÇ
TASAVVUF SERİSİ (186-11-12)

Necdet Ardıç

İz-Terzi Baba

Adres

Büro: Ertuğrul Mahallesi Hüseyin

Pehlivan Caddesi No: 29/5

Servet Apt. 59 100

Tekirdağ

Ev: 100 yıl Mahallesi Uğur Mumcu Caddesi

Ata Kent Sitesi A Blok Kat 3, D. 13.

Süleyman paşa Tekirdağ

Tel: (0282) 408 93 84

(0533) 7743937

www.terzibaba13.com

terzibaba13@gmail.com

2020

İÇİNDEKİLER

Önsöz

Muhterem okuyucularımız. Her ne vesile ile elinize ulaşan bu kitaplar, bünyelerinde gerçekten çok değerli ilim hazinelerini barındırmaktadırlar. Başta Aleyhissalâtu Vesselâm Efendimiz olmak üzere, Ondan bu ilmi naklen alan Şeyh-i Ekber (r.a.) Muhyiddîn İbn'ül Arabî Pirimiz ve sonra onu çeviren ve şerheden A. Avni Konuk büyüğümüz ve bu kitapları günümüz şartlarına uyarlayıp hazırlamış olan Prof. Dr. Mustafa Tahralı ve Dr. Selçuk Eraydın kardeşlerimizden Cenâb-ı Hakk ve Peygamber Efendimiz (s.a.v.) gerçekten çok razı olsun, kendilerine bütün kalbimizle şükranlarımızı sunarız. Bu arada okuyanlar tarafından anlaşılmasının biraz daha kolaylaştırılması için yapmaya çalıştığımız bu çalışmalarımızı da Cenâb-ı Hakk kabul buyursun.

Fusûsu'l-Hikem'deki Hikmetleri anlayabilmek için evvelâ bu hususun alt yapısının hazırlanması lâzım gelmektedir. Çünkü kurgusu, bâtın-i "tevhîd/teklik" üzeredir. Ancak genel anlayış zâhir-i "tenzîh" anlayışı üzere olduğundan içindeki mevzuların anlaşılması biraz zor olmaktadır. İşte bu yüzden bir ön idrak, alt yapısı oluşturmak gerekmektedir.

Epey seneler, bu alt yapı anlayışını hazırladıktan sonra nihayet bu sohbetlere başlanılmış oldu. Muhtelif yerlerde de devam edildi. Mukaddime ile sohbet başlangıcı **(11/09/1996)**dır. Muhammed Fassı ile bitişi **(19/06/2013)** olmuştur. Aslında bu mevzuların bitmesi söz konusu değildir ancak dünyadaki süremiz de kısıtlı olduğundan daha başka kitap ve mevzularla da ilgilenmemiz gerektiğinden bu kadarla yetinmek zorunda kaldık.

Bu ve benzeri kitaplar, Mevlânâ, Mesnevi-i şerif, Abdülkerim Cili, İnsân-ı Kâmil gibi sayabileceğimiz bu sahada olan ancak içeriği çok geniş az sayıda kitap, İslâm'ın ve Dünya tefekkür ve kültür sahasının zirve kitaplarıdırlar. Bunları idrakli ve gerçek ma'nâ da okuyup inceleyememiş olan kimseler gerçekten büyük kayıp içinde kalmış olurlar.

Hayatın gerçek ma'nâda anlaşılabilinmesi için ilk şart, kişinin hakikati itibari ile kendisini bilmesidir. Kendisini

bilmeyen kişinin ilmi ne kadar çok olursa olsun hayal ve vehmine dayanmaktadır, bu hal de kişide nefsi bir benlik oluşturduğundan, bu sebeple kişi kendi hakikatine girmeye yol bulamaz ve bu âlemden isterse birkaç üniversite bitirmiş olsun, kendinin yabancısı/cahili olarak gider.

Bu ve benzeri kitaplar, kişiyi kişiye tanıtmakta ve oradan da kişi Rabb'ine yol bulabilmektedir. Aksi halde kişi gaflet ve atalet içinde bu çok değerli vakitlerini verip, hayal ve vehmi satın almış olur. Yapılacak iş; kişinin mutlaka kendine dönüş yolunu bulması ve kendinden geçen Hakk'a giden yolu bulması lâzım gelmektedir. Kişi evvelâ kendine ulaşamaz ise Rabb'ine hiç ulaşamaz. Çünkü "*nefsine ârif olan Rabb'ine ârif olur*" hükmü gerçektir.

Bütün bu hususların ses alma cihazlarından çıkarılıp, kayda geçirilmesi için gerçekten çok büyük bir gayret gösterip bıkmadan yorulmadan uzun bir çalışma yapan ve böylece bu kayıtları meydana getiren "Hulusi Korucu Bey ve diğer hizmeti geçen kardeşlerimize de her istifade edebilen kimseler namına teşekkür ederiz. Cenâb-ı Hakk dünya, ahiret işlerinde kolaylıklar nasip etsin İnşeallah.

Bende kayda alınan bu sohbetleri, okuyucularımıza yaraşır bir şekilde sunabilmek için gereken yazı ve sayfa düzenlemelerini uzun bir süredir yapmaya çalışarak nihayete erdirmeye çalıştım.

Her bir fassı daha kolay okunur ümidi ile ayrı müstakil birer kitap olarak düzenlemeyi düşündüm ve öyle hazırladım. Eğer birkaç ciltte toplasa idim, ciltler oldukça kalın olur ve okunmalarında da zorluk olabilirdi, bu yüzden her bir fassı müstakil bir kitap olarak daha kısa bölümlerini de birleştirerek hazırladım. Bununla birlikte başta bulunan Mukaddimenin de bazı bölümlerini ayrı bir kitap olarak hazırladım. Ayrıca ehemmiyeti yönünden, Ayniyyet Gayriyyet bölümlerini de bazı başka ilavelerle bir kitap olarak hazırladım. Cenâb-ı Hakk ilgilenen herkesi bunlardan faydalandırsın inşeallah.

Bilindiği gibi konuşma edebiyatı ile yazı edebiyatı arasında fark vardır. Buradaki konuşma sûretiyle olan sohbetleri fazla müdahele etmeden olabildiği kadar yazı şekline dönüştürerek ve gerektiğinde bazı ilaveler yaparak öylece kayda almış olduk.

Bu vesileyle; İlâh-i Ya Rabb-i bu dosyalardan meydana gelecek ma'nevi hasılayı evvelâ Efendimiz Muhammed Mustafa'nın (s.a.v.), Validelerimizin ve Ehlibeyti'nin ruhlarına hediye eyledim. Daha sonra Şeyh-i Ekber (r.a.) Muhyiddîn İbn'ül Arabî Pirimiz ve sonra onu çeviren ve şerheden A.Avni Konuk büyüğümüz ve bu kitapları günümüz şartlarına uyarlayıp hazırlamış olan, Prof. Dr. Mustafa Tahralı ve Dr. Selçuk Eraydın kardeşlerimizin ve bu kayıtları meydana getiren "Hulusi Korucu" Bey kardeşimizin, emeği ve hizmeti geçen diğer kardeşlerimizin geçmişlerinin, Nusret Babamın ve Rahmiye Annemin ve kendi Anne ve Babamın da ruhlarına hediye eyledim kabul eyle haberdar eyle Ya Rabbi.

NOT= Bu arada şunu belirtelim ki, bir yanlışlık olmasın diye metnin geçtiği yerleri "kalın" yazı ile A. Avni Konuk Beyin şerhinin geçtiği yerleri "italik-eğik" yazı ile diğer Terzi Baba şerh ve izahları ise normal yazı ile belirtilecektir ki metin ve şerh izahlardan ayrılmış olsun, aksi halde metin şerh ve izahlar birbirine karışacağından yanlışlıklar olabilir. Bu yüzden metinde geçen kelime ve cümleler koyu kalın; şerh kısımları italik/eğik ve izahlar düz yazı ile yazılacaktır. Cenâb-ı Hakk hepimizin idraklerini açsın İnşeallah.

Son düzenlemeleri yapan oğlumuza da teşekkür ederiz, Cenâb-ı Hakk kendilerine ailece sağlık, sıhhat, güzellikler nasib eylesin.

Her halde, kasıtsız olarak, eksiklerimiz olacağından, bütün bunlardan şimdiden özür dileriz. Gelecek sayfalarda metin, şerh ve izahlar birbiri içine çok geçmiş olduğundan bunların hepsini ayırmak pek mümkün olamayacağından

bazen metin ve şerh ile izahlar birine tabii olarak karışabileceğinden onları kendimiz namına sahiplenmekten Hakk'a sığınırız, bu hususun göz önünde bulundurulmasını okuyucularımızdan bilhassa rica ederim, kelimesi kelimesine bunları birbirinden ayırabilmek için gerçekten çok uzun bir çalışmaya ihtiyaç vardır, bu zamanı da bulmak mümkün değildir. Bu ve benzeri eserler üzerinde çalışmak ve faaliyet göstermek oldukça mes'uliyyetli bir iştir, Rabbim mahcub etmesin. (Euzü bike minke) (senden sana/beşeriyetimizden ulûhiyyetine sığınırız.) (Huz bi yediy/elimden tut ya Rasûlüllah.)

Bu bölümde Salihiyyet ve Şuaybiyyet hakikatlerden bahsedilecektir ki, aslında kendi Salihiyyet ve Şuaybiyyet hakikatimizden bahsedilecektir, kendinden haberi olmayan bir birimin gerçek manadaki Hakk'tan haberi olması mümkün değildir.

Ey Hakk yolcusu salik kardeşim, bu mevzular sadece geçmiş, mazide kalmış kimselerin hayat hikayeleri değildir. Bugün için senin zatının ve nefsinin hayat hikayesidir, ona göre oku ve kendinde bunları bulmaya çalış ki senin de Âdemiyet/İnsanlık devren başlamış olsun. Oradan da yola çıkarak Muhammediyyet devrene ulaşmaya yol bulabilesin. İşte bu seyir senin sırat-ı müstakimin ve Hakk'a vuslatındır.

Muhterem okuyucularım; yine bu kitabı da okumaya başlarken, nefs'in hevasından, zan ve hayalden, gafletten soyunmaya çalışarak, saf bir gönül ve Besmele ile okumaya başlamanızı tavsiye edeceğim. Çünkü kafamız ve gönlümüz, vehim ve hayalin tesiri altında iken gerçek ma'nâda bu ve benzeri kitaplardan yararlanmamız mümkün olamayacaktır.

Gayret bizden muvaffakiyyet Hakk'tandır.

Tekirdağlı Terzi Baba Necdet Ardıç.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

[KELİME-İ SÂLİHİYYE'DE MÜNDEMİÇ "HİKMET-İ FÜTÛHİYYE"NiN BEYÂNINDA OLAN FASTIR]

"Fetih Hikmeti"nin Kelime-i Sâlihiyye'ye tahsis olunmasındaki sebeb budur ki: tabiata uygun olmadığı halde yani tabii oluşumuna uygun olmadığı halde dağ açılıp Salih (a.s.)ın nâkası (devesi) çıktı.

Tabiata uygun olmadığı halde dağdan devenin çıkması, Salih (a.s.)ın mu'cizesi idi. Yani amel edilmeden, bir oluşum yapılmadan kendiliğinden meydana gelmesi herhangi bir çalışma yapılmadan dağdan devenin çıkması Salih'in (a.s.) mucizesi idi. Ve oradan devenin çıkması beklenmeyen bir şey olduğundan bir şeyin zuhurundan ibarettir. Diyelim ki şu duvar parçasından normal halde bir şeyin çıkması mümkün değildir. Bir çalışma yapmadan kendi kendine bir şey oluşursa bu "fetih" tir. Yani açılımdır, açılmadır.

Ve fetihler "feth"in cem'idir. Salih (a.s.) dahî ism-i Fettâh'ın mazharıdır. Bu mazhariyyeti hasebiyle Hak Teâlâ Sâlih (a.s.)a devenin zuhuru için dağın yarılması mu'cizesiyle gayb kapısını "feth" etti. Çünkü o açılış gaibden oldu, gayb kapısını feth etmesi onun için fütuhiye O'na verildi. Yani "Fetih" lakabı Salih'e (a.s.) verildi.

Ve bu feth sebebiyle onun kavminden ba'zılarının îmânı açılmış oldu. Ve mu'cize olan dişi deveye îmân ve ona emir olundukları vech ile hürmet ettiler. İşte o dağdan dişi deve nasıl çıktı ise dağ açıldı ise kendi nefis dağları da o şekilde açıldı, imanları ortaya çıktı. Bu yüzden o deveyi ihtiram (hürmet) ettiler, çünkü haklarında hayırdı.

Ve ba'zılarının dahî küfrü açılmış -fethedilmiş- oldu. Devenin gelmesiyle hepsinde açılım meydana getirdi. Bazılarında iman ortaya çıktı, bazılarında da küfür ortaya

çıktı. Herkes kendi istikametine göre açılımını buldu. İmanın ortaya çıkması imanın açılması, küfürün ortaya çıkması küfürün açılmasıdır. *Bu ni'mete kâfir oldular yani örttüler ve dişi deveyi kestiler. İşte bu tevâlî eden hâdisât fütûhât-ı selase (üç) idi. Yani üç fetih idi.*

Binâenaleyh Salih (a.s.)ın seyri bu isim üzerine oldu; yani hakikatinde bu vardı. Devenin oradan çıkması fetih, imanın açılması fetih, küfrün açılması fetih olmak üzere üç açılım oldu. Ve esmâ-i ilâhiyyenin tamamı gayb anahtarları olduğu için cenâb-ı Şeyh (r.a.). "hikmet-i fütûhiyye"ye yakın olan bu fass-ı münifde "îcâd"ı ve onun "ferdiyyet" üzerine kurulmuşunu beyân buyurdu.

1.Paragraf:

Şiir:

Merküb olan şeyler âyâtı, âyâttandır; ve bu da mezâhibde ihtilâftan nâşîdir (1).

Yani mezheplerde ihtilaf gereğidir. Merkub olan şeyler ayattır, işarettir, işaretlerdir, yani bir yerde ayet iken bir yerde ayetlerdendir. Mezhepler bu ayetleri değişik şekillerde aldıklarından değişik hükümlere vardılar. Mezhep de ihtilaftan naşidir.

"Rekâib" "rekîbe"nin cem'idir; ve "rekîbe" maksûda vusul için üzerine binilen şeydir. Yani bir yere varmak için üzerine binilen şeydir, vasıtadır. Türkçede "merkep" dediğimiz zaman binilmiş manasınadır ama biz onu "eşek" manasına anlamaktayız. Bu durumda "at" da merkebdir, bisiklet de "merkeb"dir, otomobil de "merkeb"dir. Ancak bunlar binildiği zaman merkeb olur. Aslında bizim ayakkablarımız dahi merkebdir. Ayrıca biz de birer "merkeb"iz. Hakk'ın merkebiyiz, ruhumuzun merkebiyiz, taşıyıcısıyız. Ne kadar değerli şey üzerine binmişse onu taşıyorsa o merkeb o kadar değerlidir. *Ve "âyât" "âyet'in cem'idir.*

"Âyet" alâmet ve nişan ma'nâsıdır. Salih'den (a.s.) özellikle dişi deve istemişler çünkü dişi deve zor bulunan ve çok kıymetli olan bir varlık olduğu için o zamanın anlayışına göre, hemen kısa sürede doğuracak hamile dişi deve ve hemen iki tane olup çoğalacak, bir erkek deve gelse o kadar kıymetli olmayacaktı, deve dişi ve hamileydi. Yani istekleri öyle idi, mucize istiyorlardı. *Ya'nî dişi devenin Salih (a.s.)a ve Burak'ın Muhammed (a.s.)a ihtisası gibi, (Burak Efendimize merkeblik yaptı) üzerine binilmiş olan şeylerin alâmâtı, her bir nebiye ait olarak zahir olan alâmât-ı ilâhiyyenin cümlesindendir.* Yani her bir nebinin bir merkubu bineği vardır. Bunlar ama hayvan şekliyle olur ama gemi şekliyle olur, mesela Nuh'un (a.s.) merkubu gemi idi. İşte her bir peygamberin mucizatından dolayı böyle bir merkubu vardır. Musa'nın (a.s.) merkubu bir bakıma asa'sı idi.

Malûm olsun ki, her bir nebî zamanının insân-ı kâmili olmak hasebiyle, ism-i cami' olan "Allah" isminin mazharı olduğundan, her ne kadar bütün esmaya mazhar ise de, onun üzerine gâlib olan bir ism-i hâs vardır. Allah ve cami isimler mutlak olarak Rasul'e (s.a.v.) aittir. Bütün nebilerde Allah ve cami ismi vardır ama onlarda zuhurda olan Allah ve cami ismi değildir. Kendilerine has bir esma-i ilahiye onun mazharı Rabbidır, Rabb-ı hassıdır. Bütün isimlere mazhar ise de o günün insanlarına göre onun üzerine galip olan bir ism-i has vardır. Her bir peygamberin üstüne galip olan bir has isim vardır.

Binâenaleyh o nebinin merkebi "binilen vasıta" dahi, bu ismin suretiyle zahir olup, onun üzerine hükm eder. Her birerlerimizin de aslı öyledir. Yani hangi isim Rabb-ı hasımız ise işte biz onun binicisiyiz. O ismin binicisiyiz. Aynı zamanda biz de onu taşıyoruz biz de onun bineğiyiz. Mana olarak o bizi taşıyor, meyvenin ağacın olduğu gibi ama zuhur mahalli de biz oluyoruz. Bu hakikatleri bilmeyen kimse "o nebinin eşeği dahi o ismin suretiyle zahir olur" der. Ne kadar farklı bir mana çıkıyor hiç aslıyla ilgisi olmayan bir anlayış çıkıyor ortaya.

Salih (a.s.)a dahi Fettâh ismi gâlib olduğundan, onun merkebi, bineği fetih esmasıyla zahir oldu. Yani bir bakıma Fetih esmasına bindi. Fetih esması O'nun taşıyıcısı idi, Fetih esması da O'nda zuhurdaydı. *Bununla beraber âyât-ı merkûbât yalnız enbiyâya mahsûs değil, yani bunun böyle bağlanması sadece peygamberlere mahsus değil belki Adem oğlunun her biri için de üzerine binileni, merkub vardır. Çünkü a'yân-ı insâniyyeden her birisinin bir ruhu vardır; ve o rûh bir ismin mazharıdır ki, Allah Teâlâ onunla bu şahsı terbiye eder.*

Ve keza her bir ruhun dahî âlemi cismânîde bir sûret-i cesedâniyyesi vardır; ve o cesed bu ruhun mazharıdır. Yani cesed o ruhun zuhur yeridir. *Ve ayn-ı sabite hazretinde, ya'nî hazret-i ilmiyyede, ruhun hâline münâsib bir mizâc-ı husûsîsi vardır; o ruhun haline ait özel bir hususi bir mizaç vardır, yani hayat tarzı vardır, ve onun bedeninin suretine bu mîzac muktezidir,* yani bunu iktiza eder, bunu gerektirir, o mizacı gerektirir o bedende.

Ondan sonra ve gerek bitkiler âleminde ve gerek hayvanlar aleminde nüzulünde bu mizaca münâsib o rûh için birer suret vardır; ve bu ruhun istikmâli hususunda yani kemali hakkında hayvan onun merkebidir, bineğidir. Yani hangi hayvan türü olursa olsun onun binitidir, merkebidir.

Ve bu emirlerin tümü ayn-ı sabite hallerindendir. Ve ruhun zât-ı ilâhiyyeye olan nisbeti, Rabb-i hâssı olan ism-i gâlibdir; yani galip olan isimdir zat-ı ilahiye olan nisbeti. Ve bu ruhun sahibi olan şahsın seyri ve terakkisi, ancak o ism-i galibin yani kendisinde galip olan ismin hazînesinde olan yani onun malzemesi olan şeyin kuvveden fiile çıkması içindir.

Binâenaleyh nefsi hayvâniyye için yani hayvan nefesi için yani her bir dabbe, yürüyen varlık hayvandır, hangi yönüyle, "Hay" yönüyle hayvandır. Yani insani şuura ulaşmamış "Hay"dır, sadece yaşayandır. İşte hayvan dediğimiz diğer dört ayaklı, iki ayaklı kanatlılar arasındaki farkımız budur. Bedensel olarak aynı sınıftanız, kravat takmamız bir şey değiştirmiyor. Hayat olarak hayatlanmışız ama

şuurlandığımızda biz onlardan ayrılmaktayız. Şuur olarak onlardan ileriye gitmekteyiz. İşte bu nefs-i hayvaniye için bir eser-i aynî muktezî olup, yani böyle bir eser gerekli olup o da onun ayn-ı sabitesinin ahvâlinden ve Rabb-ı hâssının havâssındandır. Yani Rabb-ı hassının hususiyetlerindendir.

Ve ruhun tâatta, ibadette tatmin olmada, binebilmesi için, Musa (a.s.)ın asası gibi, havâss-ı hayvâniyyeden emânet vardır. Yani hayvani özelliklerden emanet vardır. Hani o elinde iken ejderha oldu, Musa'daki (a.s.) Rabb-ı hassın zuhuru meydana geldi. Onu bir ağaç parçası olarak aldı ama Cenab-ı Hakk; ne yapıyorsun onunla dediği zaman işte ağaçların dallarından koyunlarıma yaprak indiriyorum, üzerine dayanıyorum, dediği bakın hep onun özelliğinin hakikatlerini ortaya koymaktadır.

O zaman bunun gerçeğinin ortaya çıkması için Cenab-ı Hakk "onu yere koy" dedi. Neden "yere koy" dedi? "Havada bırak" dese de olabilirdi, "yere koy" dedi. İşte o bir ejderha oldu, neden? Yerdeki gıdadan, çünkü bedenin varlığı yer ile sabittir, yere koydu ve manası meydana geldi. Aslında onun manası nebatlıktan hayvanlığa intikal etti. Çünkü Rabb-ı hassı "hay" hükmündeydi. Onu zuhura getirdi ve Musa (a.s.) ona binmiş oldu.

Fiili değil ama ilmi olarak yahut mucize olarak binmiş oldu. Nasıl Salih (a.s.) o deveye bindi mi, binmedi, ama O'nun merkubu oldu, mana olarak O'nun biniti oldu. İşte aynı şekilde ejderha da Musa'nın (a.s.) biniti oldu manası itibariyle. Bu asada hayvani duygulardan emanet vardır, yani geçici kullanım vardır. Bizim de bu varlığımızdaki duyguları geçici olarak kullanıyoruz, ebedi değildir. Emanet dediği odur. Yani bunlar dünya hayatında geçici emanet olarak kullanılır demek istiyor.

Ve o kimsenin bu tarîka-i hayvani üzerinde seyri, yani bu hayvan yolu üzerindeki seyri onun Rabb'i olan ismin hikmeti gereğiyledir ki, bu da mezheplerin ihtilâfdan nâşîdir. Yani mezhebler buna değişik şekilde bakarlar ihtilaf bundan dolayıdır.

Şu halde enbiyâ (aleyhimü's-selâm) dan her birisinin bir mezheb-i mahsûsu ve tarîk-i hâssı olup, bu tarîka göre de bir "merkeb"i vardır. Ve bu husûsiyyet dahî onun isti'dâd-ı zâtisi mûcibincedir. Hani bazı peygamberlerin hükümlerinde değişiklikler oluyor ya şu peygamberde hüküm böyle oldu bu peygamberde şöyle oldu şu peygamber şunu getirdi, demesi Rabb-ı haslarının özelliklerinin gereğidir.

2.Paragraf:

O süvarilerden ba'zısı o âyât ile hakkıyla kâimdirler; ve onlardan ba'zılan da o âyât ile sahraları kat' edicilerdir (2)

Ya'ni nüfûs-ı hayvâniyyeye suret olan yani hayvan nefislerinde suret olan sûret-i cesediyyeye binenlerden ba'zıları o âyât-ı merkûbât ile Hakk'ın emirlerini yerine getirmede kaim olurlar; ve onu Hakk'a gitmek hususunda kullanılarlar; şimdi bizim Hakk'a gitmek üzere kullandığımız iki merkubumuz, bineğimiz var, birisi bu bizim bildiğimiz gördüğümüz fizik bedenimiz, fiziki oluşumları yapabilmemiz içindir, biri de manamız yönüyle bu bedene binmişiz.

Yani ayan-ı sabitelerimizin özelliği içerisinde bu bedene binmişiz. Veya ayan-ı sabite esmasına binmişiz, veya bu beden ayan-ı sabitemiz hükmüyle vücuda getirilmiş biz de ona binmişiz. Yani ayan-ı sabitemiz burada zuhura çıkmaktadır. Ayan-ı sabite bunun süvarisi olmuş oluyor. O zaman biz ne oluyoruz? Biz o zaman hem suret, yani hem merkub, hem süvari olmuş oluyoruz. Suret-i Muhammedi; Hakikat-ı Muhammedinin ne mübarek binitidir. *Ve akıbet kendilerinden fânî ve Hak'la bakî olurlar.*

Ve râkib oldukları bu sûret-i cesediyye ile, kesrete aldanmayıp, vahdeti müşahede ederler; ancak bu merkebe bindiğimiz zaman burada var oluyoruz, bu merkeble ancak Hakk yoluna gidebiliyoruz. Aksi halde bu merkebimiz olmasa yani bu binitimiz olmasa hiçbir iş yapacak halimiz yoktur. O

esma aleminde kalırız, aydınlanmış olarak Nur aleminde kalırız ama fiziki merkebimiz olmadığı için onu kullanamayız. Onu kullanmak için merkeb (binek) gerekiyor.

Ve Hak onların kuvâlarının ve suretlerinin ve binek ve mezheblerinin "ayn"ı olur. Binâenaleyh onların seyrleri, Allah'ın seyri olur. Fakat bu sûret-i cesediyye râkiblerinden binicilerinden ba'zıları âlem-i zulümât ve cesedlerini, topraklarını çöllerini ve sahralarını hayran ve şaşkın olarak bu binek ile kat' ederler; ve bir türlü onun hâricine çıkamazlar. Yani kendilerini hep bu merkebe binmiş ona bağlı olarak bulurlar haricine çıkamazlar.

Evvelki tâife-i aliyye hakîkat-ı emri bilmişler; ve ikinci taife ise cehalet ve uzaklık karanlığında kalmışlardır. İki taife de bu merkebe binmişler fakat biri nereye bindiğinden haberi yok toprağına bağlı kalmış, diğeri ise bunun ne olduğunu idrak etmiş ve bundan istifade ederek Hakk'a ulaşmıştır. Ötekisi istifade edememiştir.

----

3. Paragraf:

İmdi kâim onlara gelince, ehi-i "ayn"dır. Ve kâtı' olanlara gelince, onlar baîdlerdir (3).

Ya'nî cesediyye suretleri bineklerine binip Hak yolunda', hakkıyla kâim olanlar müşahede ashabıdır. Bu hali yaşamış olanlar şuhud ashabıdır, *Bunlar şecere-i kevnin semeresidir.* Yani ağacının meyvesidirler. *Zîrâ Hak, eşyayı ma'rifeti için halk buyurdu.* Yani kendisinin bilinmesi için, ona arif olunması için meydana getirdi. *Binâenaleyh bunların vücûdu bizzat Zat'tan maksuddur. Zat'ı anlamaktır.*

Velâkin cesed suretine binip bu keşif alemi şehadet sahrasından istidlâlât-ı akliye deliller ile hayrette kalan ve akılları vehim ile karışarak ilimi hakikatten mahcûb olan zulmânî yolu kat' edenler, Hak'tan uzak olmuşlardır. Binâenaleyh bunların vücûdu varlık ağacının meyvesi değil,

belki meyvesinin husulüne hizmetçi olan ağacın yaprakları ve sapının, kökünün kabuğu vesâiresi gibidir.

Onlar hayvanât gibi dîni işler ve dünyeviyyede kullanılan âlât mesabesindedir bu bedenler. Bizzat Zat'a kasdedilmiş olanlar değildir.

----

4. Paragraf:

Ve onlardan her birine ondan, onun guyûbunun fütûhu, her cânibden gelir (4).

Ya'nî cesediyye suretleri bineklerine binip, Hak' yolunda hakkıyla kâim olanlar ile, yine merkebe râkib olup, şehâdette kesif alemde zulmâni yolu kat' edenlerden her birisine, onların Rabb-i hasları olan esmâ-i ilâhiyyenin ve a'yân-ı sabitelerinin ve isti'dâd-ı zatîlerinin hazînesinde dolu olan fütûh-ı gaybiyye o hazînelerden onlara vâsıl olur; ve bu genişliği (vüsûl) onların her yönünü ihata eder.

Zîrâ onlara isti'dâd-ı zatîlerinin iktizâsından yani Zat'i istidat gereğinden gayrı bir şey gelmez; ve bu isti'dâd ise onları muhittir. Yani o istidatları çevrelemiştir. *Binâenaleyh her iki sınıfın isti'dâdı ne ise, dünyâda ve âhiretteki fütûhu dahî ona göre olur.* Açılımları da ona göre olur.

Şu kadar ki, birinci sınıfın "fütûh"u onların tabiatına mülayim ve ikinci sınıfın "fütûh"u ise tabiatlarına gayr-ı mülayimdir. Yani tabiatlarına uygun değildir. Zîrâ birincisinin hâli îman ve tâat ve ikrar olduğundan, nefislerinin karşılığı mülayim olur; ve ikincisinin hâli küfür ve isyan ve inkâr olduğundan, cezaları karşılığı da tabiatlarına uygun gelmez. İşte her iki sınıfın a'yân-ı sabitelerinden kendilerine her taraftan gelen onların gayblarının "fütûh"u açılımı budur.

5.Paragraf:

Malûmun olsun ki, Allah seni muvaffak eylesin, muhakkak emir, nefsinde "ferdiyyet" üzerine mebnidir; ve onun için teslîs vardır. O da "üç"ten ve mâ-fevkındendir. İmdi "üç", efradın evvelidir; ve âlem bu hazretti ilâhiyyeden mevcûd oldu. Zîrâ Hak Teâlâ buyurdu: "Tahkîkan bizim bir şeye kavlimiz, onu irâde ettiğimiz vakitte, ona "Ol!" demekliğimizdir; o da olur" (Nahl, 16/40). ... كُنْ فَيَكُونُ İmdi bu zât, "irâde" ve "kavl" sahibidir. Ve eğer bu "zât" ve onun bir emrin tekvininin tahsisine nisbet-i teveccühünden ibaret olan "irâde"si olmasaydı, ondan sonra o şeye teveccühü indinde onun "Kün!" kavli olmasaydı, bu şey olmazdı (5).

İşte o üç şey Zat, irade ve kavildir, işte teslis buradan geliyor, bir bakıma iseviyetin hakikati de budur.

Ya'nî "vücut verme" işi, zâtında teklik üzerine bina olunmuştur; ve teklik dahî adedin iki müsavi kısma taksîm olunamaması hâlidir. Yani bir ortadan ayrılamıyor, ortadan ayrılırsa iki yarım oluyor ki bir işe yaramıyor. Yani çift, çift, eşit olarak ayrılamıyor. Mesela 49'u ikiye bölemiyorsun, 48 ikiye bölünüyor da 24 çıkıyor, 49 ise 24,5 çıkıyor tam sayı olmamış oluyor. Teklik dediği bu, teklik dahi adedin iki müsavi kısma taksim olunamaması halidir.

Ve teklik adedlerde "üç"ten i'tibâren başlayıp yani tek sayısı birden değil üçten başlamaktadır, üç, beş, yedi, dokuz, on bir ilh... Yukarıya doğru gider. Yani tek sayıların başlangıcı bir değil üçtür.

"Üç"ten evvel "bir" ile "iki" vardır; ve "bir" ise aded değildir. Kaynak olduğu için adet değildir. O zaman kaynak da bir olarak sayılmıyor. Marmara denizinden dışarıya akan uçlar veya nehirler çıkmaya başladığı yerde bir oluyor. Ama Marmara denizi kaynaktır. İşte bir de böyle bir kaynaktır. Bütün adetler yani sayılar "bir" in tekrarından meydana gelir. Biz nasıl silsile-i mübarekede (a.s.v.) Efendimizi birinci

sıraya koyamıyoruz çünkü kaynak odur, bir kaynaktan çıkan bir olmaktadır. Bir kaynaktır. Rakamlarda bir, kaynak harflerde “Elif” kaynak, Hakikat-i Muhammedi kaynak bu kaynağın ortaya çıkması da üç ile mevcuttur, Zat, irade ve kavil iledir. Yani 13’ün hakikati de budur. *Zîrâ cemî-i a'dâdın menşeidir; ve cemî-i a'dâd yani adetler vahidin tekrarlanmasından zuhura gelir. Meselâ bir vâhid, bir vâhid daha "iki"; ve bir vâhid daha ilâve olunca "üç" olur. Binâenaleyh "üç”ten evvel iki aded "iki" olup, bu da çifttir. Bu surette "üç" adedi tek adedlerin birincisidir. Ve teslisi içine alan ferdiyyette fert de bir manasınadır, ibâret bulunan hazret-i ilâhiyyeden âlem meydana geldi.* Yani tek fertten üçlü bir zuhur ile alem meydana geldi. Zat, irade, kavl idi. İşte bu üçten ferdiyyet, ferdiyetten bu üç meydana geldi.

Zîrâ vücut yani mevcut, meydana geliş, ulûhiyyet mertebesinde olur. Yani zuhur uluhiyet mertebesinde başlar. *Çünkü o mertebede zâtı ilâhiyye sıfat ve esmâsıyla zahir olur.* Yani uluhiyet mertebesinde ilahi Zat, sıfat ve isimleriyle meydana gelebilir, *Ve ahadiyyet mertebesind asla isim ve nat yoktur.* Yani ahadiyet mertebesinde isimlerin zuhurları, kimlikleri, varlıkları, sıfatların kimlikleri ve zuhurları yoktur. *Ve zât-ı ilâhiyye kendinin sıfatı olan "irâde" ve "kelâm" ile meydana gelmedikçe icad da "vücut verme" mümkin olmaz.* Yani bir şeyin var olması için onun Zat’ı lazım, Zat’ının zuhura getirmesi onu icat etmesi için yani ona mutlak hakim olabilmesi için iradesi gerekmektedir. İradenin de daha sonra gerektirdiği kelam olması, kelam da şöyle veya böyle olması gibi yani ilim olması gereklidir. *İşte buna işâreten Hak Teâlâ: "Bizim bir şeye kavlimiz, onu irâde ettiğimiz vakitte, ona "Ol!" demekliğimizdir" (Nahl, 16/40) buyurur.*

إِنَّمَا قَوْلُنَا لِشَيْءٍ إِذَا أَرَدْنَاهُ أَنْ نَقُولَ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ

Binâenaleyh bir şeyin vücut verilmesi için "zât", "irâde" 've "kavl" olmalıdır. Böyle olunca hazret-i ferdiyyette varlığında mevcut olan zât-ı ilâhiyye, zât-ı mucide "irâde" ve "kavl" sahibidir. Ve eğer bu "zât-ı mucide" ve herhangi bir

emrin tekvini tahsîsine teveccühünün nisbetinden ibaret olan onun "irâde"si olmasaydı; irade bir bakım teveccüh, yani yönelmedir, ve sonra O'nun teveccühü indinde o şey'e "Kün" kavli olmasaydı, bir şey mevcûd olmazdı. İşte "Kün" kavlinin ortaya çıkması için evvela onun zatı gerekmektedir, Zat'ının da iradesi gerekmekte, iradesinin de "Kelam"ı yani "Kün" neticede "ol" demesi gerekmektedir.

Ol emriyle meydana gelenler üçlü sistemle meydana geliyor bunlar Zati irade ve kavliyle ortaya geliyor. Yani tekevvün, mükevvenat bu üç oluşumla yani üç aşama ile meydana geliyor. Zat-ı ferdiyet yani ahadiyet; tek, yani bir, bunda mevcut olan Zat, irade, kavl onun iradesi ile ortaya çıkmış oluyor. Ahadiyeti ferdiyeti, uluhiyete dönüştüğü zaman bu üç özelliği ile tecelli ediyor. Yani Zat'i faaliyet, iradi faaliyet ve de kelami faaliyet. Bunların neticesi de "Kün" lafzında hepsi topludur. Bakın o "kelam" da "Zat" ve "irade" içinde mevcut, "Kün" dediği zaman bunu Zat'ıyla söylüyor, ve iradesiyle yaptırımını ortaya koyuyor. İşte bu üç aslında birin üç şekliyle faaliyete geçmesidir.

O zaman ne oluyor, Zat-ı ahadiyet, "Bir" ve bunun zuhuru ikili üçlü kesretli bir zuhur değildir, üç ama yine de birdir. Yani o Bir'in üçlü sistem içinde faaliyete geçmesidir. Üç ayrı şey olarak değildir. İşte bir ile üçü yan yana getirdiğimiz zaman 13 oluyor. İşte 13'ün mutlak hakikati budur, esas kaynağı budur. Hakikat-i Muhammediye'nin ana kaynağı budur. Ahadiyet'in bir'iyle kevnin ortaya çıkması için gereken ZAT, İRADE ve KAVL bunlar üçü meydana getiriyor bir ile üç'ü yan yana koyunca 13 eder.

İşte bu da uluhiyet mertebesinde Hakikat-i Muhammediye'nin zuhurudur. Bir de daha evvel de bildiğimiz gibi o 1'in zaten Ahadiyyet'in 1'i 12 zahir, bir batın noktası olduğu yönüyle de 13, asli bir 13, 13 olarak da onun zuhuru 3 olarak da onun zuhurudur. Aslında bu 13 sayısına batılılar uğursuz diyorlar ya kendilerinin de uğurlu sayısı olduğunun farkında değillerdir.

Onlar zahir olarak meseleye bakıyorlar, teslis bakın üç işte. Teslis dediği bir bakıma da budur. Eba, Ebi ve Ruh-ul

Kudüs, işte teslisin bir başka ifadesi de budur. Onların besmelesi de budur. Kün kavli olmasaydı yani Zat, İrade ve Kavl, olmasaydı bir şey mevcut olmazdı. *Zira Vahid, Vahid olarak durdukça yani bir, bir olarak durdukça ondan hiçbir adet çıkmayacağı gibi Zat-ı Vahide dahi Zat-ı Vahide olarak kaldıkça yani o Zat, İrade, Kavl dediğimiz o Zat, dahi iradeye dönüşmeden tek Zat olarak kalsa idi gene de bir şey olmazdı.*

Fakat vahidin zâtında mündemiç olan nisbetler zahir olunca, meselâ ½ , 1/3 , ¼ , 1/5 , ilh..vahidin yarısı, üçtebiri, dörttebiri ve beştebiri zuhur edince, adedler peyda olur. İşte bunun gibi "irâde" ve "kavl" zât-ı ulûhiyyetin sıfatları ve nisbetleridir. Yani bunlar uluhiyet mertebesinin özellikleridir. Vücut verme onların zuhuruna bağlı bir keyfiyyettir. *Şu halde "zât" ve "irâde" ve "güç" üç şeydir; bunların mecmû'undan "ferdiyyet" hâsıl olmuştur.* Yani oluşum, yani ferd-i Vahid bunlardan meydana gelmiştir.

----

6. Paragraf:

Ondan sonra kezâlik bu şeyde üçe mensûb olan teklik zahir oldu; ve o sebeble onun tarafından onun tekvini ve vücûd ile ittisâfı sahîh oldu; ve o dahî onun "şey'iyyet'i ve "işitme"si ve Mükevvin'in îcâd ile olan "emrine imtisâl"idir (6).

Ya'nî hazret-i ferdiyyette meydana gelmiş olan hazret-i ilâhiyye, ya'nî hazret-i Mucide için ferdiyyet-i selâsiyye yani üçlü ferdiyet sabit olduktan sonra, buna mukabil olarak vücûdu kabul eden "şey"de dahî, kezâlik ferdiyyet-i selâsiyye zahir oldu; yani vücudu kabul eden varlıkta yine ferdiyet-i selasiye, üçlü fert zahir oldu ve o ferdiyyet-i selâsiyye sebebiyle o şey tarafından onun tekvini ve vücûd ile vasıflanması sahih yani gerçek oldu. "Tekvin" bir şeyi meydana getirilmiş kılmaktır. Ma'nâsı budur ki, Hak Teâlâ bir şeye "Kün!" kavliyle emr ettikde, o şey kendi nefsini mevcûd kılar. Cenab-ı Hakk herhangi bir şeye “Kün” dediği

zaman o şey kendi nefsiyle meydana gelir, kendi nefsini ortaya çıkarır. Zaten batında var olan o varlığın Zat'ında mevcut olan ama "Kün" hükmüyle mütekevvin olmakta yani meydana gelmekte "Kün" emriyle.

O zaman kendi nefsini mevcut kılıyor. Neye o amir hüküm verilmişse o şey kendi nefsini mevcut ediyor. Çünkü kendi özünde vardır. Kendi özünde Zat'ı var, kendi özünde iradesi var, kendi özünde de o kavl, "Kün" sözünü anlayacak idraki vardır. Kavli anlayacak idraki vardır. *İmdi bir "şey"in kendi nefsini mevcûd kılması onun nefsi tarafından olan ferdiyyet-i selâsiyye iledir.* Yani kendi nefsinde var olan özünde var olan yani programında yani ayan-ı sabitesinde var olan ferdiyet-i selasiye iledir. *Eğer icat eden Zat'ın ferdiyyet-i selâsiyyesine mukabil, onun da ferdiyyet-i selâsiyyesi olmasaydı, ferdiyyet-i ilâhiyyenin te'sîri olmazdı.*

Zîrâ "müessir"in mukabilinde bir "müteessir" yani tesir edicinin karşısında tesir alan olmayınca hiçbir eser zahir olmaz. Müteessir tesiri alan demektir. Her birimizin elinde bir kalem var diyelim, kağıt üzerine çizdik burada kalem müessir çizilen de müteessirdir. Yani üzerinde irade kullanılan müteessir olandır. Ondan tesir alan etkilenen manasınadır, acımak manasına değildir.

Biz günlük işlerimizde müteessiri üzülmek manasına, acımak manasına kullanıyoruz. O irade, kavl müteessir olanda olmasaydı bunu alamaz ortaya çıkaramazdı. O halde iki taraflı hem Zat-ı ilahiyede Zat, İrade, Kavl var, yani "KÜN" denildiğinde hem de "KÜN" lafzını kabul eden yerde de aynı şey vardır. Ki o "Kün" emrini aldığında aman o iradeyi ve o Zat'ını o iradesini "Kün" emriyle ortaya çıkarmış oluyor. Yani müteessir olması varlığındaki özünü ortaya çıkarmasıdır. Mesela çayın içine şeker attığımız zaman ne oldu, şekerli su oldu, müteessir oldu yani su şekerden müteessir oldu, etkilendi, ama tatlı olarak müteessir oldu, acı bir tesir değildir. Tesir ama tatlı bir tesirdir. Yani müteessir olmak sadece ağlamak, göz yaşı dökmek değildir.

Her türlü oluşumu bünyesine kabul eden müteessir olmuş oluyor. Mesela birisi sana geldi iki tane güzel söz

söyledi seni güldürmeye başladı, işte sen orada müteessir oldun. Birisi geldi kötü söz söyledi ağlamaya başladın acı bir haber geldi, biz ancak ona müteessir oldu zannediyoruz. Halbuki acısı da tatlısı da o tesir içerisindedir. “Ceal” kelimesini izah ederken; müessirin, tesir edicinin eser üzerindeki tesiridir deniyor.

Yani yaptığı şeye hakim olmasıdır ceal, dilemesidir, atom da o şekilde ortaya çıkıyor, atomun da bir Zatı var, bir iradesi var, bir kavli var, kavilden maksat onun tabi lisanıdır. Yani yapmış olduğu faaliyetidir. Veya ona yaptırılan faaliyettir. Zira müessirin karşısında bir müteesir olmayınca hiçbir eser zahir olmaz. Şimdi elimizde kalem var ama kağıt olmadığı için yazamıyoruz, çünkü mukabilinde başka bir şey yoksa müessir yoksa onu kabul edecek bir şey olmayınca biz istediğimiz kadar sanatkar olalım. Ustanın elinde deri olmazsa çekiç, boya, çivi olsa tesir edip ayakkabı yapamazsın. *Binâenaleyh müessirdeki te'sîrin sabit olması, müteessirin vücûdu ile olur. Yani tesir edicinin varlığı ile olur. İşte bunun gibi ferdiyyet-i Hakk'ın sübûtu, dahî "şey"in ferdiyyetine mütevakkıftır.* Yani eşyanın kendindeki fertliğine bağlıdır. *Ve "şey"in, eşyanın ferdiyyeti dahî, evvelâ onun ilm-i ilâhide sâbit olan "şey'iyyet”idir.*

Saniyen "Kün!" kavl-i ilâhîsini "işitme”sidir. Sâlisen kendi vücûdunu icadında Mükevvin'i tarafından vâki' olan "emre imtisal" etmesidir, uymasıdır, boyun eğmesidir. Yani sen deriyi aldığın zaman deriyi keseceğin yerden kesersin, beni bu tarafımdan kesme diye sana uymazsa o zaman yine müessir olmaz. Yani varlık ayakkabı ortaya çıkmaz. *Şu halde bir şeyin icadını gerektiren şey, gerek kendinin ve gerek Mûcid'in ferdiyyetidir.* Alıcı üç, verici üç birbiri ile karşılaştığı zaman zuhur olmaktadır.

----

7. Paragraf:

İmdi üç, üçe mukabil oldu. "Şey"in ademi halinde sabit olan "zât"ı, Mûcid'inin Zât'ı muvâzenesindedir; ve "işitme"si Mûcid'inin "irâde"si muvâzenesindedir;

ve Mûcid'inin tekvinden ona onunla emr ettiği şeye "imtisal" ile onun kabûlü, Mûcid'inin "Kün!" kavli muvâzenesindedir. İmdi o mevcûd oldu (7).

Ya'nî Hakk'ın ferdiyyet-i selâsiyyesi, "şey"in ferdiyyet-i selâsiyyesi ne mukabil oldu. Yani eşyanın ferdiyet-i selasiyesiyesinin karşılığı oldu*. Şöyle ki, "şey"in ilm-i ilâhî mertebesinde ademi halinde sabit olan "zât"ı, Mûcid'inin "zât"ına mukabildir.* Yani bir şeyin Zat'ı yokluğu anında programı var ama daha kevn olmamış yani "Kün" hükmü üzerine tasarruf etmemiş, ilm-i İlahi mertebesinde yokluğu halinde sabit olan Zat-ı mucidinin Zat'ına mukabildir.

Ve o şeyin Hakk'ın "0l!" kelâmını işitmesi dahi, Mûcid'inin "irâde"si mukabilindedir; yani o şeydeki "Kün" emrini işitmesi "kün" emrinin mukabilidir ve Mûcid'i o "şey"in kendi vücûdunu îcâdda ne gibi bir şeyle emr etmişse, o "emre uyma" ile o şeyin kabulü Mûcid'inin "'Kün, 0l!" kavli mukabilindedir. Böyle olunca "îcâd"ı kabul eden şey, Mûcid'in emrine uyma ile mevcûd oldu. Yani meydana gelmeyi kabul eden şey mucidin "kün" ol kavli ile meydana geldi.

----

8. Paragraf:

İmdi tekvini ona nisbet etti. Eğer bu kavl indinde onun kuvvetinde kendi nefsinden tekvin / olmasaydı, mütekevvin olmazdı. İmdi bu şey ma'dûm (yokluk) **olduktan sonra, emr-i tekvin indinde, ancak kendi nefsini icâd etti** (8).

Yani tesir edici müteessirini icad ettiği yerde kendi nefsini icad etmiş oldu. Hangi varlık nerede irade edilmişse, nerede varlığı zuhura çıkması irade edilmişse işte o irade edenin Zat'ı iradesi ve "Kün" emri oraya ulaştığında onun programı olan şey kendi zatından ve kendi iradesinden meydana gelen bir oluşumla oluşmaktadır. Yoksa dışarıdan

birisinin amir olmasıyla değildir. Orada tek söz onu faaliyete geçiren “Kün” hükmünün zuhura çıkmasıdır. Yani “Kün” hükmünün ona ulaşmasıdır. Oraya ulaştığında oradaki programını faaliyete geçirip oradaki iradeyi, oradaki zatı evvela faaliyete geçirip zatın iradesini faaliyete geçirmesi ve kendi varlığında kendi kendine “Kün” “ol” olayım demesidir ayrıca. İşte kendi kendini icat etmesi demek budur.

Yoksa dışarıdan bir şey gelip de başka bir şekilde başka bir varlığı icat etmiyor. Çekirdeğin indeki ağaç kendi kendini icat ettiği gibi. Dışarıdan gelen bir şey yoktur. İşte bütün alemin doğuş, meydana gelişi sistemi budur. Vahidiyet yani tek ahadiyetinin birliği O uluhiyet mertebesine tenezzül ettiğinde Zat, İrade, Kavl ile zuhura çıkması işte o başındaki bir ve neticede o üçle birlikte 13 ün ortaya çıkmış olmasıdır.

Ya'nî Hak Teâlâ Hazretleri (Nahl, 16/40)

إِنَّمَا قَوْلُنَا لِشَيْءٍ إِذَا أَرَدْنَاهُ أَنْ نَقُولَ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ

âyet-i kerîmesinde كُنْ فَيَكُونُ *kavliyle tekvîni "şey"e nisbet etti. Ya'ni o "şey kendi kendine mevcûd olur" buyurdu.* Nasıl oluyor, kendi varlığındakini ortaya çıkarmış oluyor, yoksa dışarıdan birilerinin gelip de orada mesela ağacı melekler gelip orada icat etmiyorlar ki. Tabi ki melaike-i kiram sistem içerisinde oluşumuna yardım ediyor ama o asli kendinde vardır. “Kün” emrini söyledi, “Feyekün” o da hemen oldu, oluşum şeyde hemen oldu. Kendi özünden oldu başka birisi yaptırmadı.

Zira eğer o "şey"de bu "kavl"i işittiği vakit tekvine isti'dâd ve kendi kendine mevcûd olmaya kabiliyyet bulunmasaydı, o şey meydana gelmezdi. Demek ki bütün alemde ne kadar varlık varsa asli itibariyle özlerinde, hakikatlerinde programları var ve de tekvine uygun haldedirler. Ancak zaman beklemektedirler bu da onların kaderidir. Zuhura gelme vakti geldiğinde bu emri almaktadırlar. Bahar geliyor, bütün bu dünya alemine bizim

alemimize “Kün” emri gelmektedir bahar ile beraber. Bakın “Kün” emri geliyor, hayat emri geliyor, ağaçlar otlar yeşermeye başlıyorlar. “Feyekün” onlar da hemen oluyorlar. Biz bunu belki duymuyoruz ama bütün aleme sari bir “Kün” emri oluyor.

Ve bu istidâd ve kabiliyyet o şeyde mevcut ve gizlidir. Çünkü "feyz-i akdes" ile hâsıl olmuştur. Feyz-i akdes; Zat’ın kendi kendine olan feyzidir, kendindeki feyzidir. Feyz-i akdes, çok mukaddes demektir. Feyz-i mukaddes de sıfat mertebesinde zuhura çıkıştaki feyzdir. Yani ilk zuhura çıkıştaki feyizdir. *Mademki gaybın derinliğinde ve ilm-i ilâhîde ve ism-i Bâtın'da sabit olan "şey"in kuvvetinde zuhur vardır*, yani batında mevcut olan şey’de kendi kuvvetinde zuhur vardır. *Onun tekevvünü için emir meydana çıktığı vakit o "şey", ancak kendi nefsini, kendi icâd eder; velâkin Hak ile ve Hak'ta îcâd eder.* Kendi varlığında değil çünkü kendi varlığı diye bir varlık yoktur. Nasıl çocuk anne rahminde kendi kendini kendi varlığı ile icat etmektedir. Batın esmasından Zahir esmasına bürünmektedir.

Zîrâ ism-ı Bâtın’ın zâtı "ayn"ı olduğu gibi ism-i Zâhir'in de Zât’ıdır. Ve Hak için "iki el" sabit olup, birisiyle "fail" ve diğeriyle "kabil" olduğu, ya'nî bir eliyle verip, diğer eliyle aldığı cihetle "kabil", aynıyla "fail" olmuş olur. Aslında burada bir eliyle verip diğer eliyle alması amil, mamul hükmüne de giriyor. Yani ism-i fail, ism-i meful yani alıcı verici hükmüne de girmiş oluyor. Celal, Cemal sıfatları diye de belirtiliyor iki elini.

----

9. Paragraf:

İmdi Hak isbat etti ki, "tekvin" (meydana geliş) **Hak için değil, "şey"in nefsi içindir. Ve Hak için olan şey, o şeyde onun emr-i hâssıdır. Ve keza Hak Teâlâ:** (Nahl, إِنَّمَا قَوْلُنَا لِشَيْءٍ إِذَا أَرَدْنَاهُ أَنْ نَقُولَ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ 16/40)

kavlinde, kendi nefsinden haber verdi. Binâenaleyh Allah'ın emrinde vâki' olan "tekvîn"i "şey"in nefsine nisbet etti. Halbuki Hak Teâlâ sözünde sâdıktır. Bu dahî nefs-i emirde ma'küldur. Nitekim havf olunan ve isyan olunmayan âmir, kölesine "kalk!"der. Abd de efendisinin emrine imtisâlen (boyun eğerek) **kalkar. İmdi bu kölenin kıyamında, seyyidin** (efendisinin) **ona kıyam ile emrinden gayrı bir şeyi yoktur. Kıyam ise, efendinin fiilinden değil, abdin fiilindendir** (9).

Ya'nî Hak, "feyekûn" kavliyle isbât etti kî, bir "şey"in vücûd bulması, o "şey"in kendi nefsindendir. O şey hemen olduğuna göre o şeyin hemen olması o şeyin vücudundan meydana gelmektedir. Yalnız "Kün" demekle o şeydeki tekvinin vaktinin geldiğini bildirmiş olmaktadır. Yani kaderinin artık zuhura çıkması gerektiği zamanın bildirilmesidir. *Emr-i tekvinde, Hakk'ın emr-i hâssından gayri o "şey" üzerinde bir şey sabit değildir.* Emr-i has dediği özel bir emirdir, yani şu şeyin tekvini için o eşyaya mahsus bir "Kün" dür. Yani nerede ne meydana gelecekse zaten bunların hepsi ademde mevcuttur, yani yoklukta mevcuttur, vakti geldiğinde o ademden zuhura çıkması gereken her ne şey ise o eşya o varlık Cenab-ı Hakk ona "Kün" demesiyle "Feyekün" o da hemen olmaktadır. Kendi zatından meydana gelmektedir. *Ya'nî Hak emr etmiş, o "şey" dahî kendi nefsini îcâd etmiştir.*

Hak, âyet-i kerîmede bize bunu böyle haber verip, O'nun emrinden vâki' olan "tekvîn"i "şey"in nefsine izafe etti. Şüphe yoktur ki, hakikat-i hâl neden ibaret ise Hak onu buyurmuştur. Ve "tekvîn"i "şey"in nefsine bağlı kılmak, hadd-i zâtında ma'kul bir şeydir. Binâenaleyh "tekvin" me˝mûr olan "şey'e nisbet olunur; yoksa âmire nisbet olunmaz. Meselâ kendisinden korkulan ve emrine muhalefet olunamıyan bir âmir kölesine "Kalk!" diye emreder. Köle de, efendisinin bu emrine uyarak hemen kalkar. Binâenaleyh bu abdin kıyamında, efendisinin emrinden başka bir te'sîr mevcut değildir. Diyelim ki köle hasta olup yere düştü

efendisi ona kalk dedi gücü yoktu kalkamadı, efendisi kolundan tuttu yardım etti kaldırdı. Bakın bu fiille kölenin kendi kendine kalkması arasında fark vardır. Orada tekvini hem efendisi "Kün" dedi, emri söyledi, hem de tekvini vücuda getirdi köleyi kaldırmakla. Neden böyle oldu, köle kalkamadığı için. Ama köle kendi başına kalktığında efendisinin sadece orada bir kelam bir "Kün" hükmü vardır, fiil şey'e bağlanmaktadır. Köle kendi kendini ayağa kaldırmakta dolayısıyla o kalkma fiilini icat etmektedir.

Kıyam abdin fiilindendir; efendinin fiilinden değildir. Ancak efendinin emri kıyama sebeb olmuştur. Şu halde sebebiyyet i'tibâriyle fiil, efendiye nisbet olunur. Yani kölenin kalkmasına efendi sebep olduğundan aslında onun kalkması yine efendinin kaldırmasıdır. *Sudûr i'tibâriyle abde bağlı kılınır.* Yani sadır olması, meydana gelmesi itibariyle abde izafe olunur. *İşte bunun gibi ilm-i ilâhîde sabit olup, vücûd-ı hâricisi yok olan olan Allah'ın ilminde sabit ama vücudu gizli olan daha zuhura gelmemiş olan "şey", emri ilâhî meydana geldiği vakit, ilm-i ilâhîde sureti nasıl ise, emre uyarak vücûd-ı haricî ile var olan olur.*

Zîrâ abd'de keyfiyyet-i kıyam, nasıl ki bi'l-kuvve sabit ise, yani o kölede kalkma kuvveti kendi varlığında mevcut ise yani kendi kendine kalkabiliyor ise ilm-i ilâhîde sabit olan "şey"de dahî, vücûd-ı haricî ile vücuda gelme öylece bi'l-kuvve sabittir. Yani kün emrine uyacak kuvvet kendi varlığında mevcuttur. *Binâenaleyh "şey"in ilm-i ilâhîdeki sureti üzere zuhuru Hak canibinden değil, kendi tarafındandır. Ve Hak tarafından ancak emir sâdır olmuştur; ve emrin meydana gelmesine kadar o "şey" kuvvede kalıp, fiile gelmez; kendine "Kün" emri gelinceye kadar o şey batında kalır. Ve mademki "şey"in zuhurundu Hakk'ın te'sîri, ancak emirden ibarettir, o şey ilmi ilâhîdeki sureti üzerine zahir oldukda, onun fenalıkları elbette nefsine nisbet olunmak lâzım gelir.* Ve bu Hak için açık bir delildir. Yani o kalk denilen abd kalktıya işte onun kalkması açık bir delildir, kendisi için bir delil olur.

----

10. Paragraf:

Böyle olunca "tekvîn"in aslı teslis üzere, ya'nî Hak tarafından ve halk tarafından olarak iki taraftan "üç"ten kâim oldu (10)

Ya'nî yukarıda îzah olunduğu üzere tekvin aslı Hak tarafından kaim olan "zât", "irâde" ve "kavl'den ibaret bulunan üç şey ile; ve halk tarafıdan da bu üçe mukabil olarak kaim olan "şey'iyyet (dilemek)" "istima" ve "emre uymak " keyfiyetlerinden ibaret bulunan keza üç şey ile olmuş olur. Binâenaleyh tekvin için iki taraftan teslisin sabit olması lâzımdır. Bunlardan birisi noksan olsa "tekvin" meydana gelmez. Bu üçlü Zat'ın kendinden bir üçlü de şey'in kendi zatındandır. Zatındaki varlığında olması gerekiyor.

----

11. Paragraf:

Ba'dehû bu teslis, edille ile îcâd-ı maânîde sârî oldu. İmdi delilde üçten mürekkeb olan "nizâm-ı mahsûs" ve "şart-ı mahsûs" üzere olmak lâbüddür. Ve bu vakitte netice verir; bu lâbüddür. O nizâm-ı mahsûs dahi, nazırın delilini iki "mukaddime"den terkibidir ki, her bir mukaddime iki "müfred"i hâvidir. Böyle olunca dört olur. Bu dörtten bîri mukaddimeteynde, nikâh gibi, biri diğerine murtabıt olmak için tekerrür eder. Binâenaleyh "müfred" üç olur, ondan gayri olmaz. Zîrâ iki "mukaddime"de bir "müfred" mükerrerdir. İmdi bu tertîb, "vech-i mahsûs" üzere vâki' olduğu vakit matlûb hâsıl olur. O vech-i mahsûs dahî, onunla teslis sahih olan bu "vech-i müfrid"in tekrarı sebebiyle iki mukaddimeden birinin diğerine rabtıdır (11)

Ya'ni tekvin, meydana geliş, ferdiyyet-i selâsiyye üzerine müstenid olduktan sonra, yani bu üçlü bir ferdiyet üzerine

kurulduktan sonra bu ferdiyyet-i selâsiyye, edille ile bir takım ma'nâların icadında dahî esâs oldu. Yani birtakım delillerle bu manaların icadında dahi esas oldu. *Şöyle ki, vücut verilen manalar hususunda delil, ya'nî kıyâs-ı mantıkî, yani mantıkla yapılan kıyas, mutlaka üçten meydana gelen nizâm ve "şart-ı mahsûs" üzere olmak lâzımdır.*

Bu takdirde meselâ kıyâs-ı iktirânînin iki "mukaddime"sinden bir netice çıkar. Delile nazır olan ehl-i nazar, bu kıyâs-ı iktirânîyi yani birlikte kıyası her birisi iki "müfred"ı hâvi olarak, iki mukaddimeden terkîb eder. Bu surette "müfred(fertler)" dört olur; ve bu müfretlerden biri, çift (zevç) ile kadın eş(zevce) aralarını bağlayan nikâh gibi, yani eşleri birbirlerine bağlayan nikah gibi o iki mukaddimeyi yekdiğerine bağlamak için tekerrür eder. İşte delîlin "nizâm-ı mahsûs" üzere olması budur. Ve nizâm-ı mahsûs üzere bu suretle tertîb olunan delilde "fert (müfred)", ancak üçten ibaret kalmış olur. Meselâ âlemin hadis olduğu ma'nâsını icâd etmek murâd ettiğimizde, şu vech ile bir kıyâs-ı iktiranı yani birlikte kıyas tertîb edip: "Âlem müteğayyirdir, değişendir"; her değişen sonradan oluşmuştur (hadistir); öyle ise âlem hadistir" deriz.

Burada biri "Âlem değişendir" diğeri "Her değişen hadistir" tarzında iki mukaddime takdim etme, öne çıkarma vardır. Ve bu mukaddimelerin her birinde ikişer "müfred" mevcuttur ki, bunlar "âlem, müteğayyir; mütegayyir, hadis, (sonradan var olandır)" kelimeleridir. Fakat ikinci mukaddimedeki "müteğayyir" kelimesi tekerrür etmiştir. Bu tekerrürün sebebi de, iki mukaddimeyi birbirine rabt etmektir. Bu mükerrer gelen "tek(müfred)"den sarf-ı nazar olundukda, "âlem, müteğayyir, hadis" kelimelerinden ibaret olmak üzere üç "tek(müfred)'' kalır.

Yani alem müteğayyir, müteğayyir ise hadis, burada iki misal verdi, dörtlü bir oluşum ortaya çıktı ancak bu alem müteğayyir, müteğayyir hadistir. Yani iki müteğayyır kelimeleri fakat ikinci mukaddimedeki müteğayyır kelimesi tekerrür etmiştir. Yani alem müteğayyir, müteğayyır hadistir. Alem müteğayyır hadis demiş olsaydı yine üçlü

olacaktı. Müteğayyırı bir daha söyledi, işte bu iki müteğayyır yani alem müteğayyır yani alem gayr, gayr olan da hadistir. Sonradan meydana gelmiştir hükmüyle, bakın alem Hakk'ın gayrıdır diyelim, gayr da hadistir, iki müteğayyır işte bu zevç ve zevce gibi birleştirilince o zaman alem, müteğayyır, hadis kelimesi kalır gene bu üçlü oluşumdur.

İmdi bu tertîb böyle "vech-i mahsûs" üzere bulunduğu vakit, böyle bir kendine has yön üzere bulunduğu *vakit iki mukaddimeden matlub olan şey hâsıl olur*. Yani iki bildirgi olan şeyden üçlü söylediğin zaman gene ikisi anlaşılır bundan. Yani alem müteğayyir, müteğayyir de hadis kelimelerinden, müteğayyirın birini çektiğin zaman alem, müteğayyir, hadis kalır. Yani bu üç şey de alemin ne olduğunu bildirir. Alem, müteğayyir, yani alem Allah'ın Zat'ının gayrı, Allah'ın Zat'ının gayrı olan şey de hadistir, iki müteğayyırdan birini aldığın zaman gene bu mana orada mevcuttur.

Vech-i mahsûs dahî, iki mukaddimeden birini diğerine bağlamaktır. Bu bağlama dahî kendisinin vücûdu ile teslis (üçlü oluşum) sahih olan "vech-i müfrid"in (müfrid kesr-i râ ile "ifrâd"dan ism-i faildir) tekerrürü sebebiyle olur. Yukarıdaki misâl de "vech-i müfrid" "müteğayyir " kelimesidir.

----

12. Paragraf:

Ve "şart-ı mahsûs", hüküm illetten eâmm veya ona müsâvî olmaktır; ve bu takdirde doğru olur; ve eğer böyle olmazsa, o halde hüküm eğri neticeyi müntec olur (12).

Ya'nî, hüküm doğru olmak için delil, ya'nî kıyâs, yukarıda îzâh olunduğu vech ile "nizâm-ı mahsûs" üzere tertib edilmiş olmak lâzım geldiği gibi, "şart-ı mahsûs" üzere de tertîb edilmiş olmak îcâb eder; ve şart-ı mahsûs dahi, hükmün illetten daha umumi veya ona müsavi olmasıdır. Meselâ bir

"kıyâs-ı iktiranı" yapıp: birlikte bir kıyas yapıp, "insan hayvandır; her hayvan cisimdir; öyle ise her insan cisimdir" deriz. Burada hüküm "cisim"dir. İllet de "hayvan"dır. Binâenaleyh hüküm, illetten daha umumi olur. Zira her hayvan "cisim" ise de, her cisim "hayvan" değildir.

Ve cismiyyet yalnız hayvana şâmil olmayıp umumi şâmildir. Ve keza yine bir kıyâs- iktiranı yapıp: yani ikisi arasında bir kıyas yapıp, "İnsan hayvandır; ve her hayvan hassastır; öyle ise insan hassâstır" deriz. Burada hüküm "hassâs"tır; ve illet "hayvan"dır. Binâenaleyh hüküm illete müsavidir. Çünkü "hassas" ve "hayvan" arasında dört durumdan denklik vardır. Ve her "hassas" hayvan ve her "hayvan" dahi hassastır. İşte delil, ya'nî kıyâs, böyle nizâm-ı mahsûs ve şart-ı mahsûs üzere tertib edilmiş olunca, netice ve hüküm dahi doğru çıkar. Yani nisbetlendirmeleri doğru tesbit etmek lazım gelir. *Ama bunlara riâyet olunmazsa, hüküm de elbette eğri olur. Meselâ "Her insan hayvandır;ve ba'zı hayvan at'tır; Öyle ise her insan attır; veya ba'zı insan attır" desek, burada hüküm "at"tır; ve "hayvan" illet yani sebep makamına vaz' edilmiştir; ve "at" hayvandan daha umumi değildir. Zîrâ her "at" hayvan ise de, her hayvan at değildir. Binâenaleyh "hüküm" "illet"ten daha umumi olmamış olur.*

Ve keza hüküm illete müsavi de değildir. Zîrâ her hayvan at değil, belki ba'zı hayvan attır. İşte bu tertîb şart-ı mahsûs üzere olmadığı için "Her insan attır" veya "Ba'zı insan attır" gibi bir eğri netice ve hüküm çıkmıştır.

----

13. Paragraf:

Ve bu da, Allah'a, nisbetten muarrâ olduğu halde, efâlin abde izafesi veyahut sadedinde bulunduğumuz tekvinin Hakk'a izafesi gibi, âlemde mevcuttur. Halbuki Hak tekvîni ancak "Kün!" denilen "şey"e muzâf kıldı (13).

Ya'nî hükmün eğri neticeyi neticelenmiş olması, âlemde mevcuttur. Nitekim Mu'tezile taifesi "Kul fiilinin halikıdır" hükmüyle efâli kula bağlı kılarlar; ve kuldan sâdır olan efâli asla Hakk'a nisbet etmezler. Bu hüküm, eğri bir neticedir. Çünkü kulun vücûdu müstakil değil, belki Hakk'ın vücûduna muzâf bir vücûddur. Vücûd-ı izafînin hükmü ise ademiyyettir, yokluktur. Halbuki fiilin sudûru için kudret lâzımdır. Ve kudret ise, vücûdun gerekli hallerindendir. Ve vücûd-ı müstakil ancak Hakkın vücûdu olduğundan fiil dahî elbette ona râci' olur. Yani Allah'a döner. Kulun vücûdu, failin fiilini kabulden başka bir şey yapmaz.

Âlem hakkında mevcut olan eğri neticelerden birisi de, kulun "ayn"ına nisbet olunmaksızın "tekvîn"in, Hakk'a izâfesidir, yani eğri neticelerden birisi abdin ayan-ı sabitesi nisbet olunmaksızın yani ayan-ı sabitesi bilinmeksizin görülmeksizin tekvinin hakk'a izafesidir. Ya'nî "tekvin" Hakk'ındir; kulun "tekvinde"de asla dahli yoktur, diye hüküm vermektir. Bu da yanlış bir neticedir. *Halbuki yukarıda izah olunduğu üzere, Hak "tekvini"i "şey"e nisbet etti. Binâenaleyh "emr" Hak'tan; ve "tekvin" ve "emre uymak" kuldandır. Şu halde aynı kulu nazar-ı i'tibâre almaksızın yani abdin aynını, ayan-ı sabitesini nazar-ı itibare almaksızın îcâdın mutlaka Hakk'a izafesi doğru bir netice değildir.*

----

14. Paragraf:

Ve onun misâli, biz âlemin sebebden olduğuna delil îrâd etmek murâd ettiğimizde "Her hadis için sebeb vardır" deriz. Bizimle beraber "hadis" ve "sebeb" mevcuttur. Ba'dehû mukaddime-i uhrâda "Ve âlem hadistir" deriz. İmdi iki mukaddimede "hadis" tekerrür etti; ve üçüncü müfred olan "âlem" kavlimiz, "Öyle ise âlem için sebeb vardır" neticesini intâc etti. Böyle olunca mukaddime-i vâhidede zikr olunan şey, neticede zahir oldu. O da "sebeb"dir (14).

Zülkarneyn hazretleri için de üç yerde “sebeplere tabi oldu” buyuruyor. Her hadis için bir sebep lazımdır demişlerdir.

Ya'nî tertip ve şartı mahsûs üzere tertib edilmiş ve üç "müfred"den mürekkeb olup, neticesi doğru çıkan delilin, ya'nî kıyasın, misâli budur ki: Biz âlemin vücûdu sebebden hâsıl olduğuna bir kıyâs tertîb etmek istediğimiz vakit deriz ki: "Her hadis için sebeb lâzımdır" Bu kübrâdaki "hadis" ve "sebeb" kelimelerini alıp, zihnimizde hıfz ederiz. Sonra pek küçük olan diğer mukaddimeyi getirip "Ve alem hadistir" deriz. Bu iki mukaddimede, ya'nî büyük de ve küçük de "hadis" lâfızları tekerrür eden olur.

Ve bizim "âlem" kavlimiz ki, üçüncü "Tek(müfred)" ve "haddi vasat”tır; ve her iki mukaddimede teslis bu tek (müfred) ile hâsıl olmuştur. İşte bu nizâm-ı mahsûs üzere tertib edilmiş olan delîl "Alem için sebeb vardır" neticesini intâc etmiştir. Binâenaleyh mukaddime-i vâhidede, ya'nî kübrâda zikr olunan şey, neticede dahî zahir olmuş oldu ki, o da "sebeb"den ibarettir.

----

15. Paragraf:

İmdi "vech-i hâs" "hadis" kavlinin tekerrür etmesi; ve "şart-ı hâs" ise illetin umûm olmasıdır. Zîrâ illet, hadisin vücûduna sebebdir; ve o sebeb, ya'nî hüküm, âlemin Allah'dan hudûsünde âmmdır. Binâenaleyh biz her hadis üzerine onun için "sebeb" sabit olduğuna hükm ederiz; bu sebeb ister hükme müsavi olsun, ister hüküm ondan eâmm olsun. Böyle olunca hadis onun hükmü altına girer; netîce dahî doğru olur. Öyle ise edille ile iktisab olunan maânînin icadında dahî hükm-i teslis muhakkak zahir oldu (15).

Ya'nî yukarıda bir delîl tertîb olunarak "Her hadis için sebeb lâzımdır; ve âlem hadistir; öyle ise âlem için sebeb lâzımdır" denilmişti ki, her iki mukaddimede ikişer müfred

mevcûd idi; bunlar da "hadis, sebeb;" "hadis, âlem" kelimeleri idi. Bu müfredlerden birisi, ki "hâdis"tir; ve her iki mukaddimeyi nikâh gibi yekdiğerine rabt eder. İşte kıyâsta "vech-i hâs" tekerrür eden bu "hadis" kavlidir. Yani özel vecih kendine has yönü bu hadis sözüdür.

Ve "şart-ı hâs" dahî, illetin umûmî olmasıdır. Zîrâ her "hadis" olan şey "sebeb"e muhtaçtır. Binâenaleyh "sebeb", "hâdis"ten daha umumidir. İmdi yukarıdaki misâl kıyâsın dörtlü şekil üzere tertibidir. Ve "dörtlü şekil (şekl-i râbi)" neticelenmesi gizli ve gayr-ı zahir, zuhuru olduğundan Câlinûs ve Fârâbi ve ibni Sînâ ve İmâm Gazzâlî onu terk ve i'tibârdan iskât etmişlerdir, Ve şekl-i evvelin tertibi nazm-ı tabîî, ya'nî muktezâ-yı akl üzere olduğundan ona "şekl-i evvel" diye isimlendirmişlerdir.

Ve Şeyh-i Ekber (r.a.) bu delîli "dörtlü şekil" üzere zikr eylemişlerdir. Binâenaleyh sabıkan îzâh olunan kâide-i mantıkıyyeyi gösterme (irâe) için bu misâli "şekl-i evvel"e redd edelim. Şöyle ki "Alem hadistir; ve her hadis için sebeb lâzımdır; öyle ise âlem için sebeb lâzımdır." Şart-ı mahsûs, hükmün illetten en umumi veya ona müsâvî olması idi. Burada hüküm "âlem" için "sebeb"in lüzumudur; ve illet ise "hadis" için "sebeb"in lüzumudur; ve "sebeb" "hâdis"e nisbet olundukta umumidir.

Çünkü "sebeb" dediğimiz şey, Hak Teâlâ "Kün!" kavli ile, hakayık-ı âlemin tekvinine emr ettiği cihetle, Hakk'a şâmildir; fakat bu sebeb, sebeb-i ma nevidir. Zîrâ esmâ-i ilâhiyye ve sıfât-ı rabbâniyye, "âlem"de sayılı değildir. Ancak, bunlar hazret-i ulûhiyyette tahakkuk eden olmak için feyz-i akdese, ya'nî taraf-ı Rahmaniden nefeslendirmeye muhtaçtırlar; ve âlem, isti'dâd-ı gaybî ile "Kün!" kavlini işiterek müteessir olup, emre uyarak mütekevvin olduğu cihetle âleme dahî şâmildir; ve bu sebeb de, sebeb-i halkîdir. Çünkü bir mahlûkun vücûdu, ondan evvel mahlûk olan bir mahlûkun vücûduna nisbet olunur.

Misâl: *Bir kimsede ressâmiyet sıfatı olunca, elbette ona "ressam" ismi verirler; ve bu ismin menşei o sıfattır; ve bu sıfat o kimsenin zâtında mündemiç olup gizlilik darlıktadır.*

Bu sıkıntıdan kurtulmak için o sıfat lisân-ı hâl ile sahibinden zuhur taleb ettikde, o ressam ilminde ve zihninde bir levha tasvir eder; ve bu levha, ressamın hayâlinde nakşolunan olur.

İşte bu levha-i hayalînin tekevvününe "sebeb", bu sıfat ve ondan ileri gelen isimdir; velâkin bu "sebeb", sebeb-i manevidir; sebeb-i halkî ve maddî değildir. Vaktaki ressam, onun hâriçte vücûdunu izhâr için evvelâ çerçevesini, krokisini vesâir hazırlıklarını yapar. Bunların hepsi zincirleme o ressamın mahlûku olmuş olur. Ve bunlar, yine o ressamın mahlûku olan levha-i haricînin halk edilmesine sebeptir, işte tahta kağıt, boya gibi; ve ressamın sıfatı ve ismi, o levha-i haricînin dışında değildir.

Yalnız o kimsenin kendi zâtında kendi zâtı ile kendi zâtına tecellîsine muhtaçtır. Ve onun bu tecellîsi gizlilik sıkıntılı darlığında kalan o sıfat ve isim için rahmettir. Bir ressam kendindeki resmi yapmamış olsa o resim onun içinde sıkıntı yapmaktadır. Hani bazı aklımıza geldiğinde patlayacağım artık bunu dışarı çıkarayım diyor ya işte o içerideki sıfat şu veya bu şekilde zuhura çıkmak istiyor.

Tabi her aklımıza gelen, her içimizdekini dışarıya çıkaracak halimiz yoktur, bu da insanlığın bir başka özelliğidir. Aklımıza gelen şey şer'i hukuka uyuyorsa onu dışarıya çıkarır onun hükümlerini yerine getiririz ama şer'i hükme uymuyorsa bunu içimizde halletmemiz gerekiyor. İşte zikirlerle, fikirlerle düşüncelerle, onu eritmemiz gerekmektedir. Yani her içimizde olan şey bize sıkıntı yapıyor diye onu çıkaramayız. Tabi burada sıfattan, sanattan güzellikten bahsettiği için onu vermiştir.

Burada ressamlık güzel bir misaldir, bazı ressamlar vardır, korkunç, korkunç tablolar yapmaktadır, işte anlattığı hadise aynıdır. İçeriden o onu sıkıyor beni dışarıya çıkar diye, kendi yapısı itibariyle esma-i ilahiye itibariyle o da ressamlık sıfatıyla aklında kurguladığı şeyleri ortaya koymuş oluyor, tablo, kağıt, boya da bunların sebebi oluyor, ortaya çıkmasının sebebi oluyor. İşte kendi kendine "Kün" emri ortaya çıkıyor, "Kün" emrinde bunlar kabullenmiş oluyor.

Yani müessir, müteessir olmuş oluyor. Modern resim diyorlar ne kadar karmaşık bir şey hiçbir aslı yok hiçbir asla dayanmıyor, kim baksa kendi hayalinde ne üretiyorsa o budur diyor. Ne kadar acayip bir şeydir bu. O tür resimlerde birlikte bir anlayış yoktur.

İşte bugünün insanının kargaşası buradan geliyor. Birliktelik anlayışlar silsilesini sistemini ortadan kaldırdılar, yani şer'i hukukları, şer'i hakikatleri, şer'i düsturları ortadan kaldırdılar, akl-ı cüzün, nefsin ürettiği kargaşa, mesnet olmayan hiçbir asla dayanmayan hayat yaşamını ortaya getirdiler, bunun da sonunun gelmesi mümkün değildir. İnsanlar akl-ı cüzün hükmüne giriyorlar, akl-ı Külün hükümlerini kabul etmiyorlar ben hürüm diyor, oradan tutturuyor, nefsin en büyük tutkusu bu hür olmak isteğidir. Hürsün ama nasıl hürsün. Cenab-ı Hakkın seni var ettiği sınırlar içinde hürsün, o sınırları aştığın zaman karşı tarafın hürriyet sınırları içine girmiş olursun. Buna da hürriyet denmez.

Cenâb-ı Efdalü'd-Din Hâkanî ne güzel buyurur.

Rubâî:

Tercüme ve îzah: *Âlem-i hikmette bizim mevcudiyetimizden garaz, esmanın mâlik oldukları kemâlin izhârıdır. İlâhî, Senin isimlerin eşyanın vücûdunu iktizâ eder; fakat sen zâtın i'tibâriyle o isimlerden ganîsin; ve onların zuhûr-ı kemâllerine ihtiyâcın yoktur.* Yani bu isimler senindir ama senin onların zuhuruna da ihtiyacın yoktur.

Sen ancak onları kemini gizlilikde sıkıldıkları için, sadece haklarında bir rahmet olmak üzere vücut verip izhâr eylersin. *İmdi sonradan var olanların, tümüne nisbeten umûmîdir. Velâkin yukarıda izah olunduğu üzere "sebeb", sonradan var olmadan daha umumidir. Şu halde âlemin hudûsü için "sebeb"in sübûtu, âlemin Allah'dan hudûsünden daha umumidir. İşte hüküm, illetten daha umumi olmakla, bu kıyâs şart-ı mahsûs üzere vâki' olmuş bulunur. Eğer zikr olunan kıyâsta, vasat olan bir had ve illet olan "hadis" kavlinden biz, hudûs-i zâti ile hadis olan şeyi murâd*

*edersek, hükme müsavi olur. Çünkü her hudûs-i zâti ile hadis olan şey, kendisi için sebeb lâzım olan şeye müsavidir. Ve eğer biz "hadis" kavlinden hudûs-i zamânîyi murâd edersek, yukarıda zikrettiğimiz gibi, hüküm olan "sebeb", o hadisten daha umumi olur. Binâenaleyh her iki şıkta da "hadis" "sebeb"in tahtına dâhil olmuş olur. Ve şart-ı mahsûs üzere tertib edilmiş olan bu kıyâsta dahî netice doğru çıkar. İşte görünüyor ki, birtakım kıyâslar tertîb edilerek iktisâb olunan ma'nâların icadında da teslisin hükmü zahir oluyor. Binâenaleyh ister hak yönünden olsun ister halk yönünden olsun kevnin aslı teslistir***.**

----

16. Paragraf:

Ve bunun için kavminin üç gün te'hîrinde, Allah Teâlâ'nın izhâr eylediği Salih (a.s.)ın hikmeti, va'd-i gayr-i mekzûb oldu. Böyle olunca sıdkı intâc etti. O da onları Hakk'ın onunla ihlâk eylediği sayhadır. İmdi onlar evlerinde göğüslerini arza koymuş oldukları halde sabahladılar (16).

Salih'in (a.s.) devesini kesmişlerdi Cenab-ı Hakk onlara üç gün tanıdı sonra yüzleri renkten renge girdi. İşte bu oluşumu anlatmak için buraya kadar bu izahatı verdi. O üç oluşumun hakikati nedir diye. *Ya'nî kevnin aslı teslis olduğu için, Hak Teâlâ Salih (a.s.)ın kavminin ihlâkını üç gün te'hir etti. Kavminin helakını üç güne yaydı, tehir etti.* Deveyi öldürdükten sonra Salih (a.s.) onlara üç gününüz var diye buyurdu. *Bu üç günün hitâmında O'nun va'di sahih oldu.*

Ve îcâd, nasıl ki teslis üzerine bina ise, helâk dahî teslis üzerine bina oldu. Teslisi bu yüzden anlatıyor*, Salih (a.s.)ın kavminin helak olmasının sebebi ve öz hakikatinin neye dayandığını anlatmak istiyor.* Ve Salih (a.s.) kavminin helaki teslis üzerine mebnî olması, o hazretin hikmeti iktizâsından idi. *Zîrâ Salih (a.s) zamanının insân-ı kâmili olduğundan, her ne kadar cemî'i esmâ-i ilâhiyyeye mazhar idiyse de, bütün esmalar onda zuhurda idiyse de bu esmadan onun üzerine*

gâlib olan ism-i Fettâh idi; ve hikmeti dahî "fütûhî" oldu. Bakın dağın, taşın açılması var ya Fettah idi.

Ve "fütûh" me'mûl olmayan, bir şeyden bir şeyin zuhuru olduğu için, îcâdı gerektirdi; açmak fütûhtur, kapıyı açmak da fütuh, ama bu bilinen bir şeydir, ama duvarın açılması sıradan bir şey değildir. Yani bu açılış özel bir açılış değişik bir açılıştır. *Ve îcâd dahî teslis üzerine mebnî oldu. Binâenaleyh kevnin fesadı demek olan kavminin helâkı dahî teslis üzerine vuku'a geldi Ve Hak Teâlâ sûre-i Hûd'daki (Hûd. 11/65)*

فَعَقَرُوهَا فَقَالَ تَمَتَّعُوا فِي دَارِكُمْ ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ ذَلِكَ وَعْدٌ غَيْرُ مَكْذُوبٍ

kavli mucibince o kavmin faydalanacakları üç gün, ya'nî teslis, sıdkı, ya'nî netice-i sâdıkayı intâc etti; yani sadık neticeyi ortaya getirerek neticelendi ve neticenin sıdki dahî Allah Teâlâ'nın onları ihlâk eylediği sayhadır. İşte o üç günün sonunda bir sayha geldi bir ses geldi onlar helak oldular. *"Va'd-i gayr-i mekzûb" olan üç gün temettu'ları hitâm bulduktan sonra, yani dünyadaki faydalanmaları sona erdi, sayhanın vukü'unu müteâkib onlar, evlerinde göğüsleri arza mülâhık olduğu halde, birtakım bî-rûh ecsâddan ibaret olarak sabahladılar, ya'nî helak oldular.* Ruhsuz cesedler olarak üçüncü gün o sayhanın sonunda göğüsleri üzere kalmışlar.

----

17. Paragraf:

İmdi üç günün birinci günü Salih (a.s.) kavminin yüzleri sapsarı, ikinci gününde kıpkırmızı ve üçüncü gününde kapkara oldu. Böyle olunca, vaktaki üç gün kâmil oldu, (üç gün doldu) **îstidâd sahih oldu. Binâenaleyh onlar da fesâdın günü zahir oldu. İmdi bu zuhûr "helak" ile tesmiye olundu. Şu halde eşkıya yüzlerinin sararması, Allah Teâlâ'nın** (Abese, 80/38)

وُجُوهٌ يَوْمَئِذٍ مُسْفِرَةٌ **kavlinde süadâ yüzlerinin isfârı mukabilinde oldu. Ve "müsfire" zuhurdur. (sarılık zuhurdur) Nitekim sararma, birinci günde Salih (a.s.)ın kavminde, şekâ alâmetinin zuhuru oldu. Ba'dehû onlar ile kâim olan kızarma mukabilinde, süadâ hakkında / Allah Teâlâ'nın "dâhike"** (güldüler, hoşlandılar) **kavli geldi. Zîrâ "gülme" yüzün kızarmasını tevlîd eden sebeblerdendir. Binâenaleyh gülme, süadâda** (saidlerde) **yanakların kızarmasıdır. Ba'dehû Allah Teâlâ eşkıya beşeresinin siyahlıkla tağyiri mukabilinde "müstebşire" kavlini buyurdu; ve "istibşâr" süadânın beşerelerinde sürûrün te'sîrinden zahir oldu. Nitekim siyahlık, eşkıyanın beşeresinde te'sîr eyledi (17).**

Yani bir renk değişik kişilerde farklı meydana geliyor, birisinde saidlik diğerinde eşkıyalık ifadesi oluyor. *Ya'nî Salih (a.s.), kavmine üç gün faydalanmalarını va'd etmiş idi. Bu üç günün, birisinde onların yüzleri sarardı, ikinci günü kızardı, üçüncü günü karardı.* İşte bu sarı, kırmızı ve kararmayı said yani suada hakkında da ifade ediyor, bu zalimler hakkında da ifade ediyor. *Bu üç günün hitâmında da helak olmağa isti'dâd sahîh oldu; ve bu surette onlarda fesâdın vücûdu zuhur etti. İşte bu zuhura da "helak" denildi. İmdi Hak Teâlâ saîd olan kulları hakkında Abese sûre-i şerîfesin de (Abese, 80/38-39) buyurdu.*

﴿□□﴾ وُجُوهٌ يَوْمَئِذٍ مُسْفِرَةٌ ﴿□□﴾ ضَاحِكَةٌ مُسْتَبْشِرَةٌ

Eşkıyanın yüzlerinin sararması saidler hakkında buyrulan "nurlu" kavline; ve kızarması dahî "dâhike" kavline; ve kararması da "müjdelenmiş" kavline mukabil oldu. Zîrâ "nurlu" "zahir olmak"dan alınmıştır; ve "süfûr"

zuhur ma'nâsınadır. Ve süadânın yüzlerinde eser-i saadet nasıl zahir ise, Salih (a.s.)ın kavminde de, birinci günde ısfırâr ile alâmet-i şekavet öylece zahir oldu.

Ve keza süadâ gülen (handan) olduklarında yanakları nasıl kızarır ise, ikinci günü eşkıyanın yüzleri de buna mukabil olarak öylece kızardı. Ve keza "müjdeleme", süadânın derisinde sürürün, hoşluğun te'siriyle nasıl zahir ve sevinç tesiri ile onların beşeresi, yüzleri nasıl müteğayyir olur ise, değişir ise, eşkıyanın beşeresinde, yani yüzünde üçüncü günü zahir olan siyahlık dahî buna mukabil olarak onların beşeresini tağyir eyledi, yani değiştirdi.

----

18. Paragraf:

Ve bunun için Hak Teâlâ iki ferîk (fırka) **hakkında beşaretle kail oldu. Ya'nî onların beşerelerinde müessir olan bir kelâm söyler. İmdi süadâ hakkında:** (Tevbe, 9/21)

يُبَشِّرُهُمْ رَبُّهُمْ بِرَحْمَةٍ مِنْهُ وَرِضْوَانٍ **Ya'nî, "Rableri onlara rahmet ve rıdvânı ile beşaret verir" buyurdu. Ve eşkıya hakkında da** (Âl-i **İmran, 3/21)**

فَبَشِّرْهُمْ بِعَذَابٍ أَلِيمٍ **Ya'nî:"Yâ habîbîm, sen onlara azâb-ı elîm ile beşaret (müjde) ver!" buyurdu. Binâenaleyh her bir taifenin beşeresinde, onların nüfûsunda bu kelâmın eserinden hâsıl olan şey te'sîr eyledi. Böyle olunca, onların üzerinde ancak onların bâtınlarında mefhûmdan müstakırr olan şeyin hükmü zahir oldu. Şu halde onlarda onların gayri bir şey te'sîr etmedi. Nitekim "tekvin" de onlardan oldu** (18).

Ya'nî saîd olanlar ile şakî olanların beşerelerinde te'sîr vâki' olduğu için yani yüzlerinde varlıklarında tesir meydana

geldiği için *Hak Teâlâ onlar hakkında beşaret ile kail oldu.* Yani müjde ile söz söyledi,

Ya'nî onlara beşeretlerinde eser hâsıl eden bir söz söyler. Hani bir kimse veyahut baba oğluna biraz bağırdığı zaman söz söylediği zaman, kail olduğu zaman o sözün tesiri çocuğun yüzünde gözükür. İşte o ayetler söylenince onlarda bu beşaretler hasıl oldu, işaretler hasıl oldu*. Eğer o sözü söylememiş olsa, o eser zahir olmazdı.* Yani babası; oğlum ne iyi yapmışsın aferin sana dediği zaman hoşluktan çocuğun yüzü kızarır ama ne kötü yaptın dendiğinden kızdığından yine yüzü kızarır ama biri taltif olarak birisi de tehdit olaraktır. *Saîd olanların beşeresinde te'sîr vukü'a getiren kelâm (tevbe, 9/21)* يُبَشِّرُهُمْ رَبُّهُمْ بِرَحْمَةٍ مِنْهُ وَرِضْوَانٍ Rıdvan ve rahmetle onları müjdele kavli; said olanlara ve şakî olanların beşeresinde te'sîr eden kelâm dahi (Âl-i İmrân, 3/21) فَبَشِّرْهُمْ بِعَذَابٍ اَلِيمٍ kelâmıdır. *Binâenaleyh bu iki fırkadan her biri, kendilerine âit olan kelâmı işittiklerinde biri sevinçli ve diğeri kederli olur; ve sürür ve gamın eseri beşerelerinde zahir olur.* Yani hoşluğun ve sıkıntının eseri yüzlerinde zahir olur. *Meselâ bir padişah kölelerinden birine: "Sana şöyle ihsan ve ikram edeceğim" dese, bu kelâm o köleyi mutlu eder; ve bu sürürün eseri onun vechinde zahir olur. Ve diğerine "Sana şöyle siyâset ve böyle ceza edeceğim" dese, o köle bu sözden üzülüp, te'sîri yüzünde aşikar olur. Onların nefislerinde vâki' olan bu te'sîr, yine kendi zatlarındandır.* Yani kendi içinde özünde olmasaydı ortaya çıkmazdı. *Bunda kimsenin dahli yoktur. Binâenaleyh süadâ ve şekavet ehlinin zahirlerinde aşikar olan şey, ancak kelâmın mefhûmundan, onların bâtınlarında yerleşmiş olan şeyin hükmüdür.*

Nitekim "Kün!" emrinin sudûrunda onlar "tekvin" ile me'mûr olduklarında, zatlarında olan isti'dâdât-ı mahsûsaları hasebiyle mütekevvin oldular. "Kün" "Ol" dedi bir varlığın

içinde ne varsa o emri aldığında o özü içindeki meydana geldi başka bir yerden değildir. *Ma'lûm olsun ki, her bir şahıs, ayn-ı sabitesinin; ve ayn-ı sabitesi dahî bir İsm-i ilâhînin gölgesi ve suretidir. Binâenaleyh o şahıs o ismin zahiri ve o isim dahî o şahsın bâtını olmuş olur. İmdi mademki süadâ ve şekavet ehlinin (eşkıyanın) zahirlerinde aşikar olan şey, onların bâtınlarında yerleşmiş olan şeyin hükmüdür, şu halde her bir şahsın zahirinde meşhud olan îmân ve salih ameller ve faydalı ilimler ve yüce haller ve kemâl; ve keza küfür ve çirkin amel ve faydalı olmayan ilimler ve cehl ve kötü haller, hep onların bâtınları olan a'yân-ı sabitelerinde yerleşmiş ve sabit olan şeydir; ve a'yân-ı sabitelerinin bâtını dahî esmâ-ı ilâhiyyedir.*

Böyle olunca "Kün!" emrinin sudûrunda, onların a'yân-ı sabiteleri ne suret üzerine idiyse, o suret üzere tekevvünü kabul edip, kendi nefisleriyle mütekevvin oldular. Yani "Kün" emri kendilerine geldiğinde özlerinde ne varlığı varsa onunla meydana gelmiş oldu. *Binâenaleyh bu hazret-i şehâdette yani bu alemde kendilerinden sâdır olan a'mâl, zatlarında bi'lkuvve mevcûd olan şeyin, bi'l-fiil zuhurundan ibaret olur. Ve bu surette eser, onların yine kendi zatlarından ve amelleri mukabilinde vâki' olan mücâzât ve mükâfat dahi kezâlik kendi zatlarındandır. Şu halde kimsenin Hakk'a karşı "Niçin bunu böyle yaptın?" diye suâl sormaya hakkı yoktur. Belki suâl kendilerine teveccüh eder. (Enbiyâ, 21/23).*

لَا يُسْأَلُ عَمَّا يَفْعَلُ وَهُمْ يُسْأَلُونَ

19: paragraf:

Öyle ise nâs üzere hüccet-i bâliğa sabittir. Binâenaleyh her kim bu hikmeti anlar ve onu kendi / nefsinde takrir eyler ve onu kendisi için meşhûd kılarsa, kendinin gayrına taalluktan nefsine rahat verir; ve ona hayır ve şerrin ancak kendinden geldiğini bilir. Ve "hayır" ile benim muradım onun garazına muvafık ve tab'ına ve mizacına mülayim olan

şeydir; ve şer ile muradım dahi, onun garazına muvânk ve tab' ve mizacına mülayim olmayan şeydir (19).

Ma'lûm olsun ki, sonsuz olan vücûd-i mutlak-ı Hakk'ın mertebeleri vardır. Ve onun "taayyünsüzlük" mertebesi olan yani hiçbir varlığın hiçbir programın olmadığı la taayyün mertebesi *olan mertebe-i ahadiyyeti, hiçbir sıfat ile vasıflanma ve hiçbir isim ile mevsûm yani isimlenmiş değildir. Bu mertebeye akıl ve zekâ, fehim ve vehim ve idrâk erişmez; ve bundan bahsetmek sırf ahmaklıktır. Binâenaleyh bu mertebede cemî-i sıfat ve niseb bi'l-kuvve zât'da mündemiç olup, yani Zat'ın varlığında mevcut olup onun lâzımıdır; yani kendine aittir, ve asla ondan ayrılan değildir. Vücûd-ı mutlak sıfat ve esma mertebesine tenezzül ettikde ilim, sem', basar, kudret gibi niseb ve izâfât ile vasıflanmış olur. Ve onun bu sıfat ile vasıflanmasından izafi çoğalma husule gelir.* Yani mutlak adetler değil itibari çoğalma kabul edilir. *Ve "isim", bir sıfat ile vasıflanmış olan Zât'dan ibaret olduğuna göre, sıfat esmanın menşeidir.*

Ve esma sonsuz olmakla beraber, tümünün delili (medlulü) Zât-ı vâhidden ibaret bulunduğundan, bu çoğalma gene vahdettir. Şimdi şu kitabın içerisinde bir sürü bölümler var, bir sürü sayfalar var, bir sürü cümleler ve bir sürü de harfler vardır. Her ne kadar bunlarda teferruat varsa kesret varsa ama salında gene de bir kitaptır, yani kitaptan ayrı değildir, olması da mümkün değildir. İşte bunlar çok olmakla birlikte aslı gene de bir kitaptır. *Ve âlemin zâtı, Zât-ı Kadir'den farklı olmuştur ki, bu da isimdir. Ve isim, Zât'ın gayrı değildir. Bütün esma her ne kadar mertebe-i ahadiyyette birlikte iseler de, mertebe-i sıfatta her birisinin hâysıyyeti başka başka olduğundan yani hususiyetleri başka başka olduğundan yek dîğerinden ayrılırlar. Binâenaleyh Alîm ismi ma'lûmun; ve Kadir ismi makdûrun; ve Hâdî ismi mühtedînin; ve Mudili ismi dahî dâllin vücûd-i hâricide zahir olmasını isterler.*

Halbuki onların vücûd-ı ilmîleri mevcut olmaksızın, vücûd-i hâricilerinin zuhuru tasavvur değildir. Yani bu esma-i ilahiyelerin ilmi bir vücutları olmamış olsa idi zuhura gelecek vücutları mümkün olmazdı. *Böyle olunca Hak Tealấnın "Kün!" emri ile, a'yân-ı mümkinât, mümkün olan bu ayanlar evvelen hâl-i ademde yani yokluk halinde Hakk'ın ilminde sabit oldular. Ve bu sabitlik ve karar kılma, Hakk'ın zâtının iktizâsından olup, onun lâzımıdır. Yani kendi kendine lazımıdır. Ve bu a'yân-ı sabite irâde ile mec'ûl değildir; yani var edilmiş değildir, zâti şe'nlerdir Allah'ın Zat'i varlığıdır. Ve bu şuunat taayyünât-ı ademiyyeden ibarettir; yani yokluk taayyünatından ibarettir, ve rubûbiyyetin sırrıdır. Zîrâ bunlar evvelen gaybdadır ve mahfîdir.*

Sonra âlem-i şehâdete gelip zahir; ve senin ve şunun bunun taayyünü ile zahir olurlar. Fakat "hakikat"leri asla zahir olmaz. Ve hiçbir mevcudun ayn-ı sabitesi zail olmadığından, yok olmadığından elbette rubûbiyyet dahî asla bâtıl olmaz. Gâh dünya menzilinde, gâh berzah menzilinde ve gâh ahiret menzilinde, o menzilin icâbına göre bir kisve-i vücûd ile zahir ve mevcûd olur. Yani o gittiği yerin özelliğine göre bir vücut bir elbise ile meydana gelir.

Ve Bütün menzillerde zahir olan mevcudatın tümü, Hakk'ın vücûd-ı izâfisidir. Yani bütün zuhur yerlerinde zahir olan mevcudatın tamamı Hakk'ın vücud-u izafisidir. Yani izafi vücududur. *İmdi mademki sıfat ve esma Hakk'ın nisbetleri ve izâfâtıdır; ve mevcûdât-ı kesîreden her birisi, ilâhi şe'nlerden ibaret olan a'yân-ı sabitelerinin suretidir; ve onların müdebbiri kendilerinde zahir olan esmadır; ve her bir mevcûd, "Kün!" emriyle vücûd-ı Hak'ta kendi nefsini îcâd etmiştir; ve o esma, hâssıyyeti neden ibaret ise, o esmanın hususiyeti neden ibaret ise o suretle Hakk'ın ma'lûmu bulunmuştur; ve Hak onun irâde ile gayr-ı mec'ûl olan isti'dâd-ı zâtisi suretiyle zuhurunu irâde etmiş ve hükmünü dahî ancak o mevcudun lisân-ı isti'dâd ile taleb ettiği şey üzerine vermiştir.*

O halde her bir kimseye hayır ve şerden ne gelirse, kendinden gelir. Bu hususta hiçbir müessir-i haricî yoktur. Ve "hayır" dediğimiz vakit, her şahsın garazına muvafık ve tab'ına mülayim olan; ve "şer" denildikde dahi garazına muvafık ve tab'ına mülayim olmayan şey murâd olunur. Binâenaleyh ehl-i şekavet, cehennemde tabiatlarına mülayim ve garazlarına muvafık olmayan şeyle eziyet çekerler. Ve (Nebe' 78/23) لَابِثِينَ فِيهَٓا اَحْقَابًا *âyet-i kerîmesinde işaret buyrulduğu üzere uzun yıllar geçtikten sonra, (ahkâb "hukub"un cem'idir, "hukub" seksen yıl ma'nâsına gelir), tabiatlarına mülayim gelmeyen bu azâb ile ülfet peyda ederek, nefretleri zail olur; ve o azâb artık tabiatlarına mülayim gelmeğe başlar.* Yani kendilerine azab eden şey ile muhabbet etmeye başlarlar, alışırlar o azaba ve onunla dost olurlar. O zaman nefretleri ortadan kalkar gider. *Ve azâb "uzûbet'e, ya'nî tatlılığa münkalib olmakla rahmet ve rahata nail olurlar; ve şerriyet kalmaz.*

Latîfe: *Bir baba oğul, hâl ve vakitleri yerinde iken fakr u zarurete düşerler. Oğlu babasına: "Baba, bu zaruretle hâlimiz ne olacak?" der. Babası da "Bir sene sabret!" diye cevap verir. Oğlu: "Bir seneden sonra zengin mi olacağız?" suâlini sorar. Babası: "Hayır, zengin olacak değiliz, fakat züğürtlükle ile ülfet peyda olacağından, artık eziyet çeken olmayacağız" cevâbını verir.*

----

20. Paragraf:

Ve bu şuhûdun sahibi cemî-i mevcudatın ma'zeretlerini, her ne kadar onlar i'tizâr etmedilerse de, onlar tarafından ikâme eder ve bilir ki, muhakkak onda olan şeyin hepsi ondan oldu. Nitekim biz onu "ilim ma'lûma tâbi'dir" kavlimizde zikrettik. Binâenaleyh ona, garazına muvafık olmayan şey geldikde, nefsine der ki: "Ellerin bağladı, ağzın üfledi". Ve Allah doğru söyler ve sebile hidâyet eyler (20).

Ya'nî kişiye hayır ve şerden her ne isabet ederse, yine kendi nefsinden geldiğini müşahede eden erbâb-i ma'rifet, cemî-i mevcudatı harekât ve sükun halde ma'zûr görüp onların ma'zeretlerini yine onlar tarafından ikame ederler. Bununla beraber onların ma'zur gördükleri kimseler kendilerini ma'zûr görmezler; ve zannederler ki, kendilerine isabet eden şey, nefislerinin hâricinden gelmiştir. Halbuki şuhûdun sahibi, herkesin kendi nefsinde bi'l-kuvve mevcûd olan şeyin, fiilen ondan husule geldiğini bilir. Ve bu hakikat "İlim, ma'lûma tâbidir" kavlinde zikr edilmiş idi. Yani ilim maluma tabidir, yani ayan-ı sabite ilmi eğer malum olmasa idi bilinmeyecekti. O ilim malumla yani bilinenle yani eşya ile ortaya çıkmış oldu. *Ya'nî Hakk'ın ilmi, ma'lûm olan a'yân-ı sabiteye tâbidir; ve irâdesi dahî ilmine tâbidir.*

Binâenaleyh onun garazına muvafık olmayan şey, kendine vâsıl olduğu vakit nefsine hitaben der ki: "Ellerin bağladı, ağzın üfledi". Ya'nî sana gelen şey, başkasından değil, ancak senin ayn-ı sabiten iktizasındandır. Beyne'l-arab bir darb-ı meseldir. Ve bu darb-ı meselin sebeb-i vürûdu budur ki, bir kimse denizden geçmek murâd etti. Fakat vâsıta bulamadı. Bir tulumu üfleyerek şişirdi ve elleriyle ağzını bağladı. Velâkin bağını muhkem yapmadı. Vaktaki o tuluma binip deniz ortasına geldi, ağzı çözülüp içindeki hava çıktı. O kimse suya battı. O sırada bir kimseden istiâne ettikde, ona bu darbı meseli söyledi. Ve hadîs-i şerifde dahî ya'nî "Kim ki hayır bulursa Allah'ı hamd etsin; ve onun gayrini bulan kimse dahî ancak nefsine levm eylesin!" yani kendine ters gelen bir şey varsa nefsini kötülesin. (4/79)

Ma'lûm olsun ki, "kaza" mine'l-ezel ile'l-ebed a'yân-ı mevcudat üzerine vâki' olacak ahvâl-i câriyye ve ahkâm-ı târiyye ile Hakk'ın hükm-i küllisinden ibarettir. Şöyle bilinsin ki kaza ezelden ebede kadar ayan-ı mevcudat üzerine vaki olacak yani mevcut varlıkların üzerine vaki olacak çalışan hükümler ahkam-ı tariye ile Hakk'ın hükmü küllisinden yani Hakk'ın cümle hükmünden ibarettir kaza. *Ve kader;*

istidatların vukuunu iktiza ettiği evkad yani vakit ve muayyen zamanlar içinde kendine mahsus sebep ile a'yânın ve onların ahvâlinin icadından ibarettir.

Ve "sırr-ı kader" dahî, a'yân-ı sabiteden her bir "ayn"ın vücûdda zâten ve sıfâten ve fiilen ancak kâbiliyyet-i asliyyesi ve isti'dâd-ı zatîsi iktizâsınca zuhurudur. Ve "kaderin sırrının sırrı" dahî odur ki, a'yân-ı sabite, Hakk'ın zâtından hâriç umur değildirler ki, Hakk'ın ma'lûmu olsunlar ve O'nun ilminde alâ-mâ-hiyealeyh müteayyin bulunsunlar. Belki onlar Hakk'ın niseb ve şuûn-i zâtiyyesidir. Binâenaleyh kendi hakikatlerinden müteğayyir olmaları mümkin değildir. Zîrâ Hakk'ın zâtıyyâtı ca'li ve tağayyürü ve tebdili ve ziyâdeliği ve noksanı kabulden münezzeh ve müberrâdır. Ve bu umur ma'lûm olunca bilinir ki, Cenâb-ı Hakk'ın mevcudat üzerine hükmü, a'yân-ı sabiteye olan ilmine tâbi'dir. Ve Hakk'ın ilminin a'yân-ı sabiteye tâbi' olması o ma'nâyadır ki, ilm-i ezelînin ma'lûmda ve emrin isbât veya nefyinde hiçbir te'sîri / yoktur; belki onun ilminin taalluku o vech iledir ki, o ma'lûm, hadd-i zâtında onun üzerinedir.

Ve ilmin o ma'lûm hakkında bir gûnâ te'siri ve sirayeti yoktur. Ve a'yân-ı sabite Hakk'ın niseb ve şuûn-ı zâtiyyesinin suretleridir. Ve Hakk'ın nisebi ve şuûn-ı zâtiyyesi tağayyür yani gayırdan ve tebeddülden yani değişiklikten ezelen ve ebeden mukaddes ve münezzehdir. Binâenaleyh a'yân dahî kendi zatlarında ne hâl üzere idiyseler, onların o hâlden tağayyürleri mümteni'dir. Ve Hakk'ın onlar üzerine hükmü dahî kabiliyetleri iktizâsınca ve isti'dâdları mucibince olur. Lisân-ı isti'dâd ile Hazret-i Haktan ve Cevâd-ı mutlaktan her ne taleb etmişlerse; ister derekât-ı şekavetten olsun, ister derecât-ı saadetten olsun, lâyık oldukları şey bilâ-ziyâde ve lâ-noksan yani ne eksik ne noksan kendilerine atâ ve in'âm olunur. (Cevâhir-i Gaybîyye'den tercüma)

İmdi Hz. Şeyh (r.a.) bu fass-ı lâtîfde beyân buyurduğu hakâyıkın lisân-ı mübareklerinden carî olan kelâm-ı Hak olduğuna işâreten "Muhakkak ki Hak söyler o doğru yola hidayet eder" buyururlar. Zîrâ bu Fusûsu'l-Hikem'in

mukaddimesinde dahî beyân buyurdukları üzere, bu kitâb cenâb-ı Fahr-ı risâlet (s.a.v.) Efendimiz tarafından ilkâ buyrulmuştur; ve Sallallahu aleyhi ve sellem'in kelâmı ise (Necm, 53/3-4)

﴿□﴾ وَمَا يَنْطِقُ عَنِ الْهَوَى ﴿□﴾ إِنْ هُوَ إِلَا وَحْيٌ يُوحَى

âyet-i kerîmesinin şehâdeti üzerine kelâm-ı Hak'tır; ve Şeyh-i Ekber (r.a.) dahî vâris-i nebevidir. Binâenaleyh onun kelâmı dahî kelâm-ı Hak'tır. (Tâhâ, 20/47)

وَالسَّلَامُ عَلَى مَنِ اتَّبَعَ الْهُدَى

MESNEVİ:

Tercüme ve îzâh: "Mademki renksizlik rengin esîri oldu, Mûsâ Mûsâ ile cenkte oldu."

"Renksizlik" ıtlak ve vahdet-i sırftır. "Renk'" âlem-i takayyüdât-ı şuûnât demektir. Yani kayıtlı alemin şenleri demektir, *"Mûsâ ile Mûsâ"dan murâd, kisve-i taayyüne / bürünüp, yani taayyün elbisesine bürünüp zahir olmuş olan herhangi bir şahıstır ki, bir şahıs diğer bir şahıs ile münazaa ve mücâdelededir, demek olur.*

Yanî Hakk'ın şuûnât-ı zâtiyyesi olan sıfat ve esma zât-ı ahadiyyetinde yok ve helak iken yani gaybda iken, bu şuûnât-ı zâtiyye mertebe-i vâhidiyyette yekdîğerinden ilmen mümtaz ve ayn-ı sabitelerinin sureti üzere vücûd-ı hâricide müteayyin oldular. Ve bu şuûnâtın her biri yekdiğerine zıt olan ahkâmı cami' olduklarından, onların vücûd-ı hâricide müteayyin olan suretleri arasında, bu tezâd sebebiyle kavgalar zuhura geldi. Binâenaleyh Mûsâ (a.s.) ile, bir adı Mûsâ olan Sâmirî arasında niza' hâsıl oldu.

Samiri'nin de bir adı "Musa" imiş, Musa (a.s.) ile kavga ettiği için Musa Musa ile cenk eder diyor. Bir de Musa (a.s.)

zamanında Firavnun isminin de Musab olduğunu söylüyorlar, o da kısaltılmışı Musa yani Musa ile Firavn cenk eder derken Musa Musa ile cenk eder diyor.

Mesnevi:

Tercüme ve îzâh: "Vaktaki renksizliğe vâsıl olasın ki, o sende vardı, renksizliğe vasıl olmak demek kendi özüne dönüşesin ki renksiz olan kimliksiz olan haline ulaşasın ki *Mûsâ Fir'avn ile sulh tutarlar."* İşte o zaman Musa ile firavn el ele tutarlar. Neden çünkü ikisi de renksizdir. Renksiz olunca birbirlerinden farkları olmaz.

Ya'nî vaktaki teemmül ve tefekkür yani meyil etmek ve düşünmek *ve keşf-i sahih ve şuhûd ile* yani doğru bir keşif ile hayali vehmi, cinni değil, öyle oluşumlarla değil o sahih bir keşif olmaz, *renksizliğe vâsıl olasın ve âlem-i ıtlâkı mülâhaza edesin ki,* kayıtlı mukayyed olan alemi değil idrak edesin ki *sen mukaddema*, *yani bu kisve-i taayyüne bürünmezden evvel* ya'nî bu kisve-i taayyüne bürünmezden evvel, *o âlem-i ıtlakta idin, Mûsâ (a.s.) ile Fir'avn arasında kavga olmayıp, belki sulh ve dostluk olduğunu görürsün, Zîrâ aralarında zıddıyyet olan bu a'yân-ı hâriciyye, a'yân-ı sabitelerinin ve a'yân-ı sabiteleri dahî, Hakk'ın niseb ve şuûn-i zâtiyyesinin suretleridir.*

Şuûn-i zâtiyye ise mertebe-i ahadiyyette mahv ve müstehlek olup aralarında temayüz ve ihtilâf yoktur. Cümlesi o mertebede müttehıddir yani birleşmiştir. Sahabe Efendimize Hazret-i Hamza'yı öldüren Vahşi için bir şey demeyecek misiniz dediklerinde "Hayır diyor onun hakkında bir şey konuşamayacağım çünkü onları Hamza ile kol kola girmiş cennete giderlerken gördüm" buyuruyor. İşte bu ayan-ı sabiteleri idrak ettiğinde bir şeyleri kalmıyor, kol kola giriyorlar. Bu böyle olduğu gibi Muavviye ve Hz. Hüseyin dahi hepsi bir zuhurun neticesidir, bir rolün neticesi olan şeylerdir. Onun için hiç kimsenin hakkında yorum yapmadan sadece müşahede ehli olmakta yarar vardır.

Mesnevi:

Tercüme ve îzâh: *"Eğer bu nükte üzerine sana suâl etmek dâiyesi gelirse ki, renk ne vakit kıyl u kalden hâlî olur?"*

Ya'nî, hem zıddiyet ve hem de ittihâd, bu nasıl şeydir? diye suâl edip dersen ki: Renk, ya'nî ihtilâf, dedikodudan hiç hâli olur mu? Yani renk olan yerde dedi kodu vardır. *Ve onlarda ihtilâf mevcûd iken ittihâd ederler mi?*

Mesnevi:

Tercüme*: "Bu acaib bir iştir ki, bu renk renksizden sudur etsin, renk renksiz ile nasıl cenge kalktı?"*

Bu da sualdendir, ya'nî bu rengin renksizden sudûru ve sonra da kavgaya kıyamı acîb bir şeydir. Bu nasıl olur?

Mesnevi:

Tercüme ve izah: Hz. Mevlâna (r.a.) bu suâle cevaben misâl îrâd edip buyururlar ki: "Yağın aslı sudan ziyâde olur. Ba'dehû su ile nasıl zıt olur? Mademki yağı sudan yoğurmuşlardır, su yağ ile niçin zıt olmuşlardır? Ve mademki gül dikenden ve diken de güldendir, niçin her ikisi cenkte ve muhalefet içindedir?" Ya'nî zeytin ağacı, (Enbiyâ, 21/30)

وَجَعَلْنَا مِنَ الْمَآءِ كُلَّ شَيْءٍ حَيٍّ *âyet-i kerimesi mucibince, her şey gibi sudan neşv ü nema ve hayât bulur; ve onun semeresi olan zeytin yetişir; ondan yağ çıkarılır; sudan hayât bulmuş iken âkıbetü'l-emr ona zıt olur; ve bir türlü su ile ittihâd edemez. Ve keza gül ve diken bir asıldan çıkmıştır; niçin hükümleri başka başkadır? İşte bu hâl onların taayyünleri ve takayyüdleri kayıtları icâbıdır. Mutlakıyyet, mukayyediyyetin esiri olunca kavga ve niza' zahir olur.* Yani kaydın ve mutlakiyetin esiri olunca herkes kendi varlığına hüküm edince karşısındakini kabul etmeyince kavga olur.

Mesnevi:

Tercüme: *''Yahut bu cenk değildir, hikmet içindir. Eşek satanların kavgası gibi, san'attır. Yahut ne budur, ne de odur; "hayranlık"tır. Sen hazîneyi taleb et! Hazîne viranlıktadır.''*

İzâh: *Yahut bu müteayyinâtın aslı bir olduğu halde yekdiğeriyle niza' etmeleri cenk değildir, bir hikmete mebnîdir. Nitekim harfurûş olan dellâllar sûretâ niza' eder gibi görünüyorlar; fakat bu niza' değil, san'atlarının iktizâsıdır. Yahut taayyünâtın bu tezadı ne cenktir ve ne de har-furûşlar san'atı gibi bir hikmete müsteniddir; belki "hayranlık"tır. Sen mır'ât-ı a'yânda müşâhede-ı Hakk'ı / taleb et! Zîrâ şuhûd-ı Hak hayranlıktadır; ve bu hayranlık hayret-i mahmudedir. Yani övülmüş hayrettir. Nitekim (s.a.v.) Efendimiz Hazretleri:Rabbim hakkındaki hayretimi arttır buyurmuşlardır.*

Ma'lûm olsun ki, Hakk'in sıfatı şuûnât-ı zâtiyyesidir. Ve bu şuûnât mertebe-i zâtta mahv ve müstehlek olup, yekdîğerinden mütemayiz değildir. Fakat Hak, mertebe-i vâhidiyyet olan mertebe-i sıfata tenezzül buyurdukda, onların suretleri ilm-i Hak'ta mutasavver ve yekdîğerinden mümtaz olurlar. Ve bu âlem-i kesîf-i şehâdette zahir olan suver-i taayyünât ise onların suretleridir.

Vücûd-ı mutlakın tenezzülâtı, ancak kemâl-i esmâîden ibaret olan kemâli celâ ve isticladır. "Kemâl-i celâ" vücûd-i mutlakın cemî'i şuûn-ı ilâhiyye ve kevniyyede ezelen ve ebeden zuhurudur. Ve "kemâl-i isticlâ" dahî vücûd-ı mutlakın kendisini, bu şuûnât hasebiyle şuhûdudur. Binâenaleyh o zuhur, Şeyh Sadreddin Konevî hazretlerinin tahkiki vech ile, mücmelin mufassalda, vâhiddin kesrette ve çekirdeğin ağaçta zuhuru gibi, şuhûd-ı aynî-i ayânîdir. Ve Şeyh Abdürrezzâk Kâşânî hazretleri Istılâhâtında buyururlar ki: "Celâ, zât-ı mukaddesenin kendi zâtında, kendi zâtı için zuhurudur.

Ve isticlâ ise, kendi taayyünâtında kendi zâtı için zuhurudur." Bu tafsilâttan anlaşılır ki, mezâhirde olan ihtilâf

ve niza' esma beynindeki tezâd ve teğâyürdendir; ve bu tezâd ve teğâyür ise emr-i i'tibârîdir. Zîrâ cümlesi ayn-ı vâhidede muzmahildir; ve saadet ve şekavet emr-i nisbîdir. Hakikatte şakî ile saîd müttehıddir. Nitekim Hz. Mevlânâ (r.a.) ***Mesnevilerinde*** *buyururlar:*

Tercüme*:* *"Bu ben ve biz dediğimiz taayyünâtı kendin ile hizmet uyununu oynamak için düzdün. Bu ben ve sen taayyünâtı ittihâd edip, âkıbetü'l-emr müstağrak-ı cânân olalar." Ve'l-hâsıl bu mezâhir-i müteayyine Hakk'ın mir'âtıdır. Hak onlarda esmâsıyla meşhûddur. Binâenaleyh bu tezadı görüp "hayret"te kal ve bu şuûnât, zât-ı Hakk'ın muktezâsı olduğunu bilip deryâ-yı ma'ri-fete dal!*

S O N

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

BU FASS KELİME-İ ŞUAYBİYE'DE MUNDEMİC OLAN "HİKMET-İ KALBİYYE" BEYANIDIR

"Hikmet-i kalbiyye"nin Şuayb (a.s.)a tahsisindeki sebeb budur ki: "Kalb", ism-i Adl'in mazharıdır; ve bedenin sebeb-i i'tidali ve nefsin bais-i adaletidir; Yani adaleti meydana getirir*. ve feyz kalbden meydana gelip varlığına yayılır, ve kaffe-i a'zaya müsâvâten dağılır; ve suret kalb ile baka bulur; ve ruhani kuvvetler ve nefsi kuvvetlerin topluluğudur.*

Ve zahir ile batın arasinda berzahtir; ve şube ve neticeleri çoktur; ve "Allah" ism-i cami'ine benzer. Allah ismi nasıl cami bir isim ise bir çok şeyleri kendi bünyesinde bulunduruyorsa kalb de buna benzer. *Nitekim Hakîm Senâî hazretleri Zâdü's-Sâlikîn'de buyururlar.*

Beyt: Tercüme: *"Yakinen bil ki, câm-ı Cem dedikleri senin kalbindir. Şâdi ve gamın mustakarrı senin kalbindir. Yani gamlanmanın ve hoşluğun yeri yine senin kalbindir. Eğer cihanı görmek temennisinde isen, eşyanın tümünü o kalb içinde görmek mümkündür. Baş gözü, anasır olan madde kalıbı görür, sır olan şeyi ancak kalb gozü görür. Evvela kalb gözünü aç, sonra bütün eşyayı temaşa et!"*

Şuayb (a.s.) dahi, çok evlat sahibi idi; ve tüm manaların ve cüz'iyyenin sahibi olduğu halde makam-i kalbide olup, Şuayb (a.s.) kalb makamında olup, İlahi ahlakla ahlaklanmış ve "Allah" ism-i cami'inin mazharı olan bir insan-i kamil idi. Ve onun üzerine sıfat-ı kalbiyye galib olmakla Kur'an-ı Kerim'de buyruldugu üzere Medyen ehline : (En'am, 6/152)

وَأَوْفُوا الْكَيْلَ وَالْمِيزَانَ بِالْقِسْطِ

Ya'ni "Ey ahali! Adl ile kileyi tamam ölçün ve teraziyi tamam tartin! Ve nâsın hakkı olan eşyalarını noksan

vermeyin; ve yeryuzünde nasın hukukunu naks ile fesâd edenlerden olmayın!" derdi. Şuayb (a.s.)ın kavmi yol üstünde otururlarmış, alış verişte çok hile yaparlarmış onun için bu hüküm Adl ona verilmiştir.

İşte Şuayb (a.s.) île "kalb" arasında sabit olan münâsebât-ı mezkûreye binâen Hz. Şeyh (r.a.) "hikmet-i kalbiyye"yi, Kelime-i Şuaybiyye'ye tahsîs eyledi; ve fütûhât-ı ilâhiyye kâmilin kalbinde hâsıl olduğuna işâreten, bu hükmünü, Kelime-i Sâlihiyye'ye mukârin olan" hikmet-i fütûhiyye" akîbinde zikretti. Yani Salih'den (a.s.) sonra bunu zikretti.

1-Paragraf:

Ma'lûmun olsun ki kalb, ya'nî ârif-i billâhın kalbi, rahmet-i ilâhiyyedendir; ve ondan daha geniştir. Zîrâ o, Hak Celle Celâluhû hazretlerini sığdırır. Halbuki Hakk'ın rahmeti, Hakk'a vâsi' değildir (1).

"Kalb"den murâd, ârif-i billah olan insân-ı kâmilin kalbidir; zîrâ o kalb ona, sadece rahmetten verilen atıyye-i ilâhiyyedendir. Ve "rahmet" ise sıfât-ı ilâhiyyeden bir sıfat olduğundan, esmanın tümü ve sıfât-ı ilâhiyyenin hey'et-i mecmuası ona sığmaz; fakat insân-ı kâmil, cemî'-i esmayı cami' olan "Allah" isminin mazharı olduğundan, bu heyet-i mecmua ona sığar.

Binâenaleyh Hak ancak ârif-i billah olan insân-ı kâmilin kalbine sığar; ve ba'zı esmayı arif olan kulûb-ı cüz'iyyeye ve gayr-ı arifin ve âsînin ve câhilin ve şakinin kalblerine sığmaz. Nitekim hadîs-i kudsîde buyrulur: Ya'nî "Ben arzıma ve semâma sığmadım, fakat takî ve temiz, pak olan mü'min kulumun kalbine sığdım." Binâenaleyh kalb ancak insân-ı kâmilin kalbidir. Gayr-ı arifin kalbine kalb denilmesi mecâzendir, hakîkaten değildir.

Beyt: Tercüme: *"Kalb dediğimiz şey rabbânî olan bir mahall-i temaşadır. Sen şeytanın evine niçin kalb diyorsun?*

O senin mecazen kalb adını verdiğin şeyi, git de mahalle köpeklerinin önüne at!"

2-Paragraf:

Bu, işaret babından lisân-ı umûmdur; zîrâ Hak, rahimdir, merhum değildir. Böyle olunca onun hakkında rahmet için hüküm yoktur. Lisân-ı husustan işarete gelince: Allah Teâlâ nefsini "nefes"le vasf eyledi, o da tenfîsdendir (2).

Ya'nî Hakk'ın rahmetine sığmaması, umumi halkın ve ulemâ-i zahirin lisânıdır; ve onların itikadlarına işarettir. Zîrâ onların indinde Hak, mutlaka rahimdir; hiçbir vech ile merhum, rahmetlenmiş değildir demişler. Biz ölenlere "merhum" derken ona ölmüş manada kullanıyoruz halbuki "ona rahmet edilmiş" anlamında merhum denir. Neden rahmet edilmiş, tabi ki her merhumun rahmeti bir başka türlüdür.

Eğer o kişi günahkar ise günahının sonuna gelmiş olduğu ona bir rahmettir. O yüzden "merhum" dur. Daha çok yaşasaydı daha çok günah işleyecekti ölümün ona gelmesi fazla günahtan kurtulduğu için ölüm ona bir rahmettir. Eğer ölen kişi Hakk ehli ise zaten Cenab-ı Hakk ona bütün ömür boyu merhamet etmiştir, merhumdur, bütün ömrü merhum olarak rahmet edilmiş olarak geçmiştir.

Yani her halükarda ölen merhum, yani rahim'in ism-i fail merhamet edici, merhum da o rahmeti alıcıdır, merhameti alıcıdır. Ehl-i zahir; işte "Allah sadece Rahimdir, merhum değildir, yani rahmet verendir, rahmet alan değildir" zahir ehli böyle demektedir. *Böyle olunca onun hakkında rahmet için hüküm yoktur, Fakat havassın ve muhakkikinin husûsî olan lisânına gelince:hak ehlinin lisanına gelince Hak, hem "râhim"dir, hem de "merhûm"(rahman)dur.*

Çünkü gayr yoktur; ve âlem denilen a'yân, Hakk'ın aynıdır. Yani bu alem dediğimiz bütün ayan olan varlıklar

Hakkın aynıdır. *Böyle olunca Hak, ancak kendi nefsine rahmet eder;* yani rahim de kendisidir, merhum da kendisidir, ancak mertebelere riayet şarttır, bir mertebeden rahmet eder, rahimdir, bir mertebeden rahmeti alır merhum olmuş olur. *Makam-ı cem'-i ahadiyyette rahimdir; Ahadiyetin "Cem" makamında Rahimdir, makâm-ı tafsilde ve kesrette ise merhum (rahman)dur.*

Zîrâ a'yân-ı kevniyye yani bütün bu varlığın ayan varlıkları a'yân-ı sabitenin ve a'yân-ı sabite dahî esmâ-i ilâhiyyenin suretleridir. Yani ayan-ı sabite dediğimiz bütün varlıkların özel programlarıdır. Her bir meydana gelmiş varlık bir esmanın zuhurudur, hiçbir şey kendi kendine meydana gelmez, bir programlayıcısı vardır. İşte onların programı ayan-ı sabitelerdir ve onları meydana getiren mana, ruh, hakikat özellik de esma-i ilahiyenin manalarıdır. Sonra onlar da esma-i ilahiyenin suretleridir.

Esmâ-i ilâhiyye ise, zât-ı ahadiyyette adem sıkıntısı içinde idi. Bakın bütün alemlerin var edilişinin kaynağı buradadır. Esma-i ilahiye vaktiyle yani zuhur etmezden evvel Zat-ı ahadiyette yani ahadiyet Zat'ında adem (yokluk) sıkıntısı içinde idi. Nasıl bizim içimizde bir sıkıntı olur, yani bir şey düşünürüz zuhura çıkarmak isteriz veya bir söz söylemek isteriz söyleyemeyiz, işte o bize bir sıkıntı verir, işte kelamınla, nefesinle "huuu" diye onu dışarıya çıkarttığın zaman o bir vücut bulmuş olur. *İşte adem sıkıntısı içinde olan bu varlıklar bu sıkıntıdan kurtulmak için onlar zuhuru taleb ettiler.*

Yani bir esma varsa, mutlak bir esma varsa o da Hakkın varlığı ile var ise ve onun kendine ait bir hayatı var ise o halde o hayatın yaşanması gerekmektedir. Yaşanamadığı için zuhura gelemediği için iç bünyede sıkıntıda işte Cenab-ı Hakk esma-i ilahiyeyi bu sıkıntıdan kurtarmak için rahman mertebesinden rahmaniyet mertebesinden "huuu.." diye kendinde olan hakikatleri bütün aleme nefh etti, bunun ismine de nefes-i rahmani dediler.

İşte bu nefes-i rahmani bütün aleme yayıldı ve ulaştığı yerde zuhur ettiği yerde de bunlar nefis ismini aldılar. Onlar

zuhuru taleb ettiler. Zât-ı ahadî dahi onları gizlendikleri yerden, nefes-i rahmanisi ile zahire ihrâc eyledi. Nitekim Hak Nebiyy-i zîşânının lisanıyla kendi nefsini "nefes" ile vasf etti.

Zîrâ (Necm, 53/3-4)

﴿□﴾ وَمَا يَنْطِقُ عَنِ الْهَوَى ﴿□﴾ إِنْ هُوَ إِلَّا وَحْيٌ
يُوحَى

âyet-i kerîmesinde beyân buyrulduğu üzere lisân-ı Resul ile "ben Rahman'ın nefesini Yemen'den duyuyorum" hadîs-i şerifini kail olan Hak'tır; ve bu suretle nefsini "nefes" ile vasf etmiş olur. Bu Veysel Karani'nin kokusunu Yemen'den alıyor denir halbuki burada bahsettiği nefes-i rahmaninin salıverilmesidir. *Ve "nefes", tenfîsten me'hûzdur. Ve "tenfîs"in ma'nâsı, teneffüs edenin sıkıntıyı def etmek için bâtındaki sıcak havayı hârice çıkarıp, soğuk havayı içeriye almasıdır.*

İmdi esmayı, adem de olan esma-i ilahiye nefes-i rahmani ile ihrâc, rahmettir. O da zaten rahmaniyet mertebesinden verilmiştir, bütün bu alemler hepsi "Bismillahirrahmanirrahim" demesi de buna işaret etmektedir. Binâenaleyh Hakk'ın rahmeti Hakk'a vâsi' olur. Yani Hakkın Rahmeti Hakkı kaplar. Ve eğer bir kimse diyecek olursa ki mahz-ı zât için taleb yoktur; belki zât için taleb vech-i esma iledir. Yani Zat'ın talebi esma yönüyledir. *Bu halde rahmet zâta şâmil olmaz. Cenâb-ı Şeyh (r.a.) bu suâle cevaben buyururlar ki:*

3.Paragraf:

Ve tahkîkan esmâ-i ilâhiyye müsemmânın aynıdır ve onun gayrı değildir; ve tahkîkan esma, hakâyiktan verdiği şeye tâlibdir. Halbuki esmanın taleb ettiği hakâyık, âlemden gayrı değildir. Böyle olunca

ulûhiyyet me'lûh ister; rubûbiyyet dahi merbûb ister; ve illâ onun için ayn yoktur. Ancak vücûden ve takdîren onun ile vardır. Ve Hak zâtı haysiyyetinden âlemlerden ganîdir; ve halbuki bu hüküm, rubûbiyyet için yoktur. İmdi emr, rubûbiyyetin taleb ettiği şey beyninde ve zâtın âlemden gani olmaktan müstehak olduğu şey beyninde bakî kaldı. Ve halbuki rubûbiyyet, hakikat ve ittisâf üzere, bu zâtın aynından gayrı değildir (3).

Ya'nî esma, zâta delâleti i'tibâriyle ve zâtın dahî ahadiyyeti haysiyyetiyle, müsemmânın aynıdır; ve müsemma ancak hüviyyeti Hakk'ın aynıdır. Ve esma, kendilerinin muktezayâtından olan hakayık-ı kevniyyenin zuhurunu ister ki, bu hakikatler esma hazînelerinde bi'l-kuvve mevcûddur; yani isimler hazinelerinde kuvvede mevcuttur.

Ve halbuki esmanın zuhurunu istediği hakikatler, âlemden başka bir şey değildir. Çünkü ma'nâ sûretsiz zahir olmaz. Yani herhangi bir mana zahir olması için bir surete ihtiyaç vardır. *Binâenaleyh ulûhiyyet kul ve rubûbiyyet dahi rabbı olan kul (merbûb) ister.* Yani uluhiyete ilah olduğuna inanacak o şekilde yönelecek meluh ister, Rabba da merbub ister, ki onu terbiye etsin. *Ve aksi halde ulûhiyyet ve rubûbiyyet için ayn sabit olmaz.*

Bunların vücûden ve takdîren, ya'nî aynen ve zihnen sübûtu, ancak kul (me'lûh) ve merbûb ile olur. Yani uluhiyetin ve rububiyetin sabit olması melih ve merbub ile olur. *Ve Hak Teâlâ zat bakımından âlemlerden ganî ise de, bu hükm-i gına, rubûbiyyet için sabit değildir.* Eğer Cenab-ı Hakk rububiyet mertebesinde de alemlerden gani olmuş olsa o hükmünü yürütmüş olsa rububiyet ortaya gelmez.

Alemlerden gani olduğu yer Zat-ı mutlak olan yerdir, Rububiyet mertebesinde ise Zat-ı mukayyettir yani Zat olarak zuhurdadır. Ama kayıtlıda kayıtsızda olsa her iki yönde de O Zat-ı Mutlaktır yine de. *Zîrâ zât-ı ahadiyyette*

isim ve resim ve nitelik ve sıfat yoktur. Fakat rubûbiyyet, mütehakkık olmak için bir mazhar ister ki, o da âlemdir. Yani bir zuhur yeri ister ki o da alemdir. Binâenaleyh bu yönüyle âlemlerden ganî değildir. *Bu sûrette emr, bu iki şey arasında bakî kaldı. Ya'nî Hak, zâtı haysiyyetiyle âlemlerden ve esmadan ganîdir; velâkin rubûbiyyet haysiyyetiyle değildir.*

Ve rubûbiyyet ise hakîkatte ve vasıflanmakta, âlemlerden ganî olan bu zâtın aynından gayri değildir. Yani rububiyet mertebesinde dahi vasıflandığı zaman dahi alemlerden gani olan bu Zatın aynından gayrı değildir yani rububiyet dahi alemlerden gani olan Zat'ın aynından gayrı başka bir şey değildir. *Çünkü rububiyet dahi Zat'ın aynı olan bir nisbettir. Şu halde Rab nisbet itibariyle Zat'ın aynıdır ve Zat sıfat-ı rububiyet ile zahir olur.* Yani Zat rububiyet sıfatıyla zahir olur.

4.Paragraf:

İmdi vaktâki emr, hükm-i niseb sebebiyle müteârız oldu, ibâdı üzerine şefkatten, Hakk'ın kendi nefsini, onunla vasf eylediği şey, haberde vârid oldu (4).

Ya'nî Hak zat bakımından ganîdir, esma bakımından ve sıfât bakımından ise değildir; ve esma ise zât-ı ahadiyyetin nisbetleridir. Yani Zat'ı itibariyle alemlerin dışındadır, hani ayette geçer. 29/6 ayet ahadiyet mertebesi itibariyle gelen ayettir.

اِنَّ اللّٰهَ لَغَنِيٌّ عَنِ الْعَالَمِينَ

".. Muhakkak ki Allah, âlemlerden elbette Ganî'dir"

İsimler Ahadiyyet Zat'ının kendisine nisbet olan özellikleridir. Binâenaleyh gına ile iftikâr birbirine müteârız olan iki emirdir; yani zenginlik ile fakirlik birbirinden ayrı

olan iki şeydir. ve zati nisbetlerden olan esma dahi, Dârr ve Nâfi' gibi, yekdiğerine karşılıklıdır. İşte nisbetlerin hükmü böyle zıt olunca, Hak Kur'ân-ı Kerîm'de; (Bakara, 2/207) kavliyle

وَاللّٰهُ رَؤُوفٌ بِالْعِبَادِ

".. Allah, kullarının hakikatinden Raûf olarak açığa çıkar."

ibâdı üzerine şefkati, kendi nefsine isnâd etti. ve Hakk'ın kullarına şefkati onlar hakkında rahmetidir. Halbuki ibâdın her birisi bir ismin mazharı olup, yani zuhur yeri olup o ismin hükümlerini izhâr eder; ve kemâlât-i esma, onların vücûdiyle zahir olur. Yani isimler halkın vücuduyla zahir olur, kullarının vücuduyla zahir olur. *Binâenaleyh Hakk'ın kullarına olan rahmeti, kendi esmasına olan rahmetidir.*

----

5. Paragraf:

İmdi Hakk'ın, Rahmana mensûb olan "nefes" ile rubûbiyyetten, evvelki tenfîs ettiği şey, hakikati ile rubûbiyyetin ve cemî'-i esmâ-i ilâhiyyenin taleb ettiği âlemi îcad etmekle olan tenfîsidir. İmdi bu vecihden, muhakkak rahmet-i Hakk'ın her şeye vâsi' olduğu sabit oldu. Böyle olunca Hakk'a dahî vâsi' oldu. Şu halde rahmet kalbden daha geniştir; veyahut rahmet, genişlikte kalbe müsavidir; bu geçti (5).

Ma'lûm olsun ki, teneffüs iki mertebe üzerine vâki' olmuştur: yani nefes-i Rahmani Hakk'ın tenfisi iki mertebe üzere olmuştur.

Birincisi: *Kendisinde isim ve resim ve na't ve sıfat bulunmayan zât-i ahadiyyette* yani ahadiyet mertebesinde daha henüz bunlar çıkmamış iken *kuvvede mevcûd olan esmâ-i ilâhiyyenin nefes-i rahmani ile hazret-i ilmiyyede ızhârı suretiyledir.* Yani ilim mertebesinde ızharı suretiyledir.

Daha henüz bu mertebede varlıklar yoktur, ilim olarak var ilm-i ilahide var bunlar. *Bu mertebede esma yekdîğerinden ilmen ayrıldı. İlim ile ayrıldı. Buna "feyz-i akdes" denir.* Yani çok çok mukaddes feyiz deniliyor. La taayyün dedikleridir.

İkincisi: *Esmâ-i ilâhiyyenin, kendilerinde bi'l-kuvve mevcûd olan hükümler ve eserlerinin zahir alemde, ya'nî âlemde, nefes-i rahmânî ile îcâd etmek suretiyledir. Buna da "feyz-i mukaddes" derler.* Yani birincisi feyz-i akdes, ilmi manada varlıkların programlarının ayan-ı sabitelerin oluşturulması diğeri de ilmi manada alemlere dönüşmesidir. *İmdi, rububiyyet mertebesinden evvel ilk tenfiste âlemin îcâdıyla vâki' olur. Çünkü kul olmayınca, rubûbiyyet tahakkuk etmez; ve kul dahi âlemden ibarettir; ve mertebe-i rubûbiyyette olan esmanın hükümler ve eserleri âlem ile zahir olur.*

Bu îzâhdan aşikar olduğu üzere Hz. Şeyh (r.a.)ın "rubûbiyyetten" buyurmaları, zât-ı ahadiyyette vâki' olan tenfîs-i evvel anlaşılmaması içindir. Yani o tenfisin evvelki tenfis olduğu anlaşılmaması içindir. *Hakk'ın nefes-i rahmânî ile rubûbiyyetten önce teneffüs ettiği şey, âlem olunca, rahmet-i Hak her şeye vâsi' olmuş olur; ve hattâ Hakk'a dahi vâsi' olur. 15/85 ayetinde;*

وَمَا خَلَقْنَا السَّمَوَاتِ وَالأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَآ إِلاَّ بِالْحَقِّ وَإِنَّ السَّاعَةَ لآتِيَةٌ فَاصْفَحِ الصَّفْحَ

15/85-Biz, semâları ve arzı ve ikisi arasındakileri Hak olarak yarattık! Kesinlikle o Saat (ölüm) gelecektir.. O hâlde, hoşgörü ve Hakkanî görüş ile davran.

15/85 ayetinde de bildirildiği gibi O Hakk'a da vasi oldu. Neden? Çünkü "Hak" esması "Halk" esmasının batınıdır. Yani bütün bu alemleri "Hak" esmasıyla zuhura çıkardı, ama biz ona "Hak" esmasına bir "lam" ilave edince "Halk" dedik. Ve buna da zuhura çıkmış dedik. İşte bu alemlere de vâsidir.

Çünkü âlem ilahi esma zuhurlarıdır; ve Hak ise esmanın aynıdır. Esma, tenfîs-i evvel ile hazret-i ilmiyyede zuhur edip yani isimler evvelki nefeste ilmi nefeste zuhur edip yek dîğerinden ayrılmak suretiyle rahmet-i zâtiyye ile; ve tenfîs-i sânîde, mezâhir-i âlemde rubûbiyyeti zahir olmak suretiyle de rahmet-i rahmâniyye ile merhum (rahman)dur. Yani merhamet edilmişlerdir.

Bu surette rahmet-i Hak, her şeye vâsi' olduğu gibi, Hakk'a dahî vâsi' olur; ve kalb, "eşya" ta'bîrine dâhil olduğundan, yani şeyiyetten bir şey olduğundan rahmet, kalbden daha geniş olmuş olur. Yani Allah'ın rahmeti nefes-i rahmani bütün alemleri sardı, *kalb de bu alemlerde bir eşyadan yani şeyiyyetten ibaret olduğuna göre kalbi dahi sarmış olur.*

Veyahut Ya'nî "Ben yerime ve göğüme sığmadım, halbuki mü'min olan kulumun kalbine sığdım" hadîs-i kudsîsî mucibince Hak, cemî'-i esma ile kalbe sığar. Bakın burada iki değişik şey ortaya çıkıyor. Kalb bir bakıma şeyiyyetten ibaret olduğundan ve şeyyiyeti de bütün rahmet sarmış olduğundan dolayısiyle o şeyiyetin rahmeti alması mümkün değildir.

Ama hadis-i kudside de Cenab-ı Hakk "ben yerime göğüme sığmadım mü'min kulumun kalbine sığdım" diye buyurmaktadır. Hakk, cem-i esma ile kalbe sığar. Sığar ama hangi kalbe sığar, bu surette Hakk, rahmet-i ilâhiyyesine sığmakta kalb ile berâberdir. *Binâenaleyh rahmet genişlikte kalbe müsâvî olur. Ve rahmetin Hakk'a vâsi' olduğu ve Hakk'ın esma haysiyyetiyle rahim ve merhum bulunduğu ve rahmetin kalbden daha geniş veya ona müsâvî olduğu yukarıda zikr olunmuş idi.*

----

6. Paragraf

Ba'dehû ma'lûm olsun ki, Hak Teâlâ, haber-i sahîhde sabit olduğu gibi, inde't-tecellî, suretlerde tahavvül eder; ve muhakkak Hak Teâlâ, kalbe sığdığı

vakit, O'nunla beraber, mahlûkâttan O'nun gayrisi sığmaz. Binâenaleyh keennehû o kalbi doldurur (6).

Ya'nî Hak Teâlâ'nın yevm-i kıyamette, ehl-i mahşere münker suretinde tecellî buyuracağı hakkındaki hadîs-i sahîh ile sabit olduğu üzere, Hak Teâlâ hâl-i tecellîde, suretlerde tahavvül eder, ya'nî tecellî türlü türlü suretlerde olur. Ve kalbin genişliği Hakk'ı sığdırmağa müsâid olduğu vakit mahlûkâttan Hakk'ın gayrı olarak, Hak'la barâber kalbe hiçbir şey sığmaz. *Gûyâ ki Hak kalbi doldurur; ve artık kalb, başka bir şey almaz olur. Ve Hz. Şeyh (r.a.) burada îmâ buyururlar ki, ashâb-ı i'tikadâtın kalbi, tecellî hasebiyledir;*

Ve mütecellî olan Hak ise, suretlerde mütehavvildir. Yani değişkenlik göstermektedir. *Binâenaleyh kalb dahi değişen ve bir halde durmayandır.* Kalp denmesi oradan geliyor, yani değişiklikler göstermesindendir ve her türlü tecelliyi alabilecek halde olmasıdır. Eğer bu değişiklik halleri gösteremese o tecellileri alması mümkün değildir, tek yönüyle kalmış olsa o ilahi tecellileri kabul edemez. *Fakat Hakk'a vâsi' olan kalb, zati tecelliyatın tümü ve esmâiyeyi kabule müstaid olan insân-ı kâmilin kalbidir.* Yani vasi olan insan-ı kamil'in kalbidir.

Sûret-i illâhiyye böyle bir kalbe sığınca, artık mahlûkâttan gayrın sureti o kalbe sığmaz. Bakın şöyle derler kalbin Hakk tarafından istilası oraya artık mahlukat diye bir şey sığmıyor. Çünkü orayı Hakk dolduruyor, bunu idrak eden kimsenin aklında, indinde, düşüncesinde zaten mahluk kalmıyor. Hem o yönüyle mahluk oraya sığmıyor, yani mahlukun yokluğu yönüyle oraya sığmıyor, ayrıca Hakk doldurduğu için mahluk olsa dahi sığmıyor. İşte bu saf, pak nefs-i safiye dedikleri budur. Teskiye edilmiş nefs, kalp dedikleri budur.

----

7. Paragraf:

Ve bunun ma'nâsı, tahkîkan kalb, Hakk'ın tecellîsi indinde, Hakk'a nazar ettiği vakit, onunla beraber gayra nazarı mümkün değildir. Ve arifin kalbi, Bâyezîd Bistâmî'nin dediği gibi, genişlikten bir mertebededir ki; "Eğer yüzbinlerce kere arş ve onun muhtevası kalb-i arifin köşelerinden bir köşesinde olsa, onu duymaz" (7).

Bunun manası tahkikan kalp Hakk'ın tecellisi indinde Hakk'a nazar ettiği vakit onunla beraber gayra nazarı mümkün değildir. Arifin kalbi Bayezit-i Bestami'nin dediği gibi genişlikten bir mertebedir ki yani genişlikten öyle bir mertebedir ki eğer yüz binlerce kere arş ve onun muhtevası kalb-i arifin köşelerinden bir köşe olsa onu duymaz diyor. Bir alem değil, birçok alemler olsa onların hepsine yer kalır.

Tasavvufta kalbin birçok şeylerden temizlenmesi, hani hadis-i Şerif'te "kalbin üzerinde bir siyah nokta vardır, bir günah işlendiği vakit orada bir siyah nokta meydana gelir, günahlar artarsa o siyah nokta büyür nihayet kalbi kapatmış olur," bu hadis-i Şerif'in zahir ifadesidir. Aslında hadis-i Şeriflerde de zahir ve batın değişik yorumlar vardır.

Aslında ehlullah bunun için şöyle diyor; işte kimde ki hakikat-i ilahiyeyi idrak edebilecek, amaiyyet mertebesine yol açabilecek ilm-i ilahiden kalbinde bir nokta oluşacak olursa o nokta yavaş yavaş siyah nokta genişler, genişler nihayet kalbin tamamını sarar ve bu amaiyyete, ahadiyyete kadar insanı götürür diyor.

İşte o kalpte mahlukat diye bir şey olmaz, sığmaz. Mahlukata yer olmaz, çünkü Hakk'ın Zat'ı istila etmiştir o kalbi. Zahiren günahların istila etmesi gibi ise de batınen amaiyyet, sevad-ı azam yani büyük karanlık. *Yani Hakk Teala kalbe sığdığı vakit onunla beraber mahlukattan O'nun gayrisi sığmaz. Kelamının manası budur ki Hakk Ahadiyet-i Zat'iyeti suretiyle kalbe tecelli edip bu tecelli-i Zat'iyenin nuru vech-i kalbi kaplayınca, kalp yönlerini kaplayınca*

cemâl-i vahdetin zuhuru indinde, artık başka bir şey görmek mümkün değildir. Yani orada bütün varlıklar yine de vardır, ancak varlıklar varlıklar olarak değil, Cenab-ı Hakk'ın isimlerinin zuhurları olarak ayrı gayrı bir şey ortada kalmamaktadır.

Zîrâ vahdet nuru zahir olunca, kesret mahv olur. Nitekim güneşin doğuşu anında, onun galebe-i ışınları hasebiyle, yıldızların ziyasını görmek mümkün olmaz. Bununla beraber yıldızların a'yânı bakîdir, yani yıldızlar gene de ortada durmaktadır, yok olmuş çökmüş değildir. İşte Hakk'ın nurunun zuhuru indinde dahî, "gayr" dediğimiz halkıyyenin suretleri a'yânı bakî iken, sâhib-i tecellînin nazarında ihtifa eder. Yani gizlenir.

Ve güneş gurûb edip ışınları zail olunca, yıldızların ziyası nasıl ki görünmeğe başlarsa, tecellî-i zatînin çekilmesi hâlinde dahi, mahlûkât suretleri, bu tecellî sahibinin nazarında öylece zahir olur. Şimdi güneş çıktığı zaman nasıl yıldızlar görünmüyorsa ama güneş kaybolduktan sonra tekrar yıldızların ortaya çıktığı gibi işte kalbimizi, gönlümüzü ilahi tecelli sardığında mahlukatın orada izleri kalmamaktadır. Ama ne zaman ki ilahi tecelli gerek muhabbet olarak gerekse ilmi olarak gerek günlük meşkalelerimiz içerisinde gönlümüzden kayıp olmaya başlıyor, o zaman mahlukat yıldızlar tekrar ortaya çıkmaya başlıyor.

İşte bu misalden de o yıldızların her birerlerimizin nefsi olduğunu anlıyoruz. Veya bütün mahlukatın kendine ait bireysellik hali olduğunu anlıyoruz. İşte Cenab-ı Hakk da Necm Suresinde buna yemin ediyor zaten. 53/1

وَالنَّجْمِ اِذَا هَوٰى

53/1-) Ven necmi iza heva;
53/1- Necm'e yemin olsun ki,

O kadar dikkatli olun ki her birerleriniz birbirinize yıldız gibi görünüyorsunuz, yani kendinizin nefsiniz sizin yıldızınız

oluyor. Yıldızınıza baktığınız sürece ilahi hakikatlere, ilahiyet güneşine ulaşmanız mümkün değildir diyor.

Güneşe ulaştığınızda o güneşin önüne bulut getirmeden açık olarak tutmaya bakın işte güneş gittiği zaman yine mahlukat ortaya çıkar. Nasıl gece geldiği zaman da mahlukat ortadan kalkıyor bu da onun tam tersidir. Gündüz geldiğinde güneş mahlukatı ortaya getiriyor, yani eşyayı ortaya getiriyor, bu da bunun diğer yönü tersi yönüdür. *Ve kalb-i arifin genişliği sonsuz olduğundan, nihayeti olan Arş'ın ve muhtevasının yüzbinlerce misli, onun köşelerinden bir köşesinde olsa, duymaz. Efdaluddîn Hâkanî (kuddise sırruhû) ne güzel buyurur.*

Rubai; Tercüme:

"Gönül sahrası efzûndur cihandan

O hâriçtir zeminden asumandan

Acîb olmaz, olursa vüs'atinden

Onun mazrufu ancak lâ-mekândan"

Yani mekansızlık alemindendir onun mazrufu.

----

8. Paragraf:

Ve Cüneyd, bu ma'nâda "Tahkîkan muhdes Kadîm'e mukârin kılındığı vakit, o muhdes için bir eser bakî kalmaz" dedi. Ve Kadîm'e vâsi' olan bir kalb, o muhdesi, mevcûd olduğu halde nasıl ihsas eder? (8).

Ya'nî kalbin genişliği ve Hakk'ın tecellîsi indinde onun başka bir şey ihsas edememesi yani başka bir şey hissedememesi, anlayamaması *hakkında Cüneyd (r.a.) yukarıdaki kelâmı buyurdu. Binâenaleyh Arş-ı muhdes, (arş dahi muhdestir) arifin kalbinde olan Kadîm'e mukârin kılındıkda onun vücûdu ve eseri bakî kalmaz ki, o kalbin*

köşelerinden bir köşede olup da hissedilebilsin. Yani arif Hakkani halini idrak ettiği zaman Arş'ın varlığı da kalmaz, gidiyor yani onun vücudunda yeri olsun.

Zîrâ kalbin her bir köşesini Kadîm ihata etmiştir. Ezeli ve ebedi olan ihata etmiştir. Kadîmin indinde muhdes zaten mevcûd değildir. Yani kadim orada varsa orada muhdes yoktur. Şiddetli rüzgarın olduğu yerde sivrisineğin işi nedir?

----

9. Paragraf:

Ve Hakk'ın tecellîsi, suretlerde mütenevvî' oldukda, bi'z-zarûre kalb genişler; ve onda vâki' olan tecellî-i ilâhî sureti hasebiyle de daralır. Zîrâ onda vâki' olan tecellî suretinden, kalbden bir şey artmaz. Çünkü arifin veya insân-ı kâmilin kalbi, fass-i hâtemin mahalli (yüzük taşının oturduğu yer) **/ menzilesindedir hâtemden ziyâde değildir.** (yüzükten ziyade değildir) **Eğer fass müstedîr** (daire, yuvarlak) **ise istidâreden veyahut terbî'**(dört köşe) **ve tesdîs ve tesmînden ve bunun gayrı eşkâlden, onun kadri ve şekli üzerine olur; ve eğer fass murabba' veya müseddes veya müsemmen veyahut eşkâlden bir şekil olursa, bu halde muhakkak hâtemden onun mahalli, onun misli olur, başka olmaz (9).**

Cenâb-ı Şeyh (r.a.) burada tecellî-i ilâhîyi yüzük taşına ve kalb-i arifi, yüzüğün kafesine teşbih buyurup, yani arifin kalbi yüzük ve yüzüğün kafesi, ilahi tecelli de oraya tecelli eden taştır. İşte yüzüğün en değerli yeri üstündeki taşlarıdır. İşte tecelli-i ilahi de o yüzden kalpte o da taşıyıcısıdır. *Kafesin yüzük taşı kadar olup fazla ve noksan olmadığını beyan buyururlar.*

Zîrâ yüzüğün kafesi muhtelif şekillerden ne şekil üzerine i'mâl edilmiş ise, taşı da o şekilde ve o kafes kadar olur. Taş büyük olursa kafese sığmaz; ve küçük olursa kafeste durmaz düşer. İşte bunun gibi arif ile insân-ı kâmilin kalbi

dahî tecellî-i ilâhîye tâbi'dir. Binâenaleyh Hak ona, hangi surette tecellî ederse, o da o surete göre olur.

----

10. paragraf:

Bu dahî taifenin: "Tahkîkan Hak abdın mikdâr-ı isti'dâdı üzere tecellî eder" kavliyle işaret eyledikleri şeyin aksidir. Bu ise böyle değildir. Zîrâ abd, Hakk'ın ona tecellî ettiği surette o suret mikdârı üzere, Hakk'a zahir olur (10).

İki taife bu hususta değişik fikir yürütmüşler, bir grup insanların tahkikan Hakk abdın istidadı miktarı üzere tecelli eder diyor. Yani Hakk kulunun istidat miktarı üzerine tecelli eder yani kulun istidadı kadar tecelli eder, kavliyle yukarıda anlatılanlar onların anlattıklarının tersidir. Hakikat ise böyle değildir, *Ya'nî yukarıda kalb, Hakk'ın tecellîsi hasebiyle genişler ve daralır denilen kelâm, tâife-i ehlullâhın, Hak kulun isti'dâdi mikdârı üzere tecellî eder, kavliyle işaret eyledikleri ma'nânın aksidir.*

Yani arifin kalbinin yüzük taşının oturduğu yer olması tecellinin yüzük taşı olması onların dedikleri gibi değildir. *Ve kalb-i ârifde olan tecellî, onların işaret ettikleri vechile arifin kalbi hasebiyle değil, arifin kalbi tecellî hasebiyledir. Zîrâ Hak kula ne suretle tecellî etmiş ise, kul Hakk'a o suretle zahir olur; ve arifin kalbinde bir muayyen husus yoktur ki, Hak o haysiyyet üzere ona tecellî etsin.*

Ve tâife-i ehlulâhın kavli, "feyz-i mukaddes" ve Şeyh (r.a)ın kavli ise, "feyz-i akdes" hükümlerine göredir. İkisi de doğru ama mertebeleri itibariyledir. *Zîrâ feyz-i akdes a'yân-ı sabiteye isti'dâd verir ki, bu isti'dâd dahî gayr-ı mec'ûldür.* Yani var edilmemiştir, kendi özünde vardır. *Ve feyz-i mukaddes ise isti'dâd üzerine sıralanmış olan şeyi verir. Binâenaleyh "feyz-i mukaddes" hükmüne göre tecellî, kulun mikdâr-ı isti'dâdı hasebiyledir. Ve "feyz-i akdes"e göre dahi, arifin kalbi tecellî hasebiyledir.*

----

11. Paragraf:

Ve bu mes'elenin tahrîri budur ki: Tahkîkan Allah'ın iki tecellîsi vardır: Tecellî-i gayb ve tecellî-i şehâdettir. "Tecelî-i gayb" ile, kalbin onun üzerinde bulunduğu isti'dâdı verir. O dahi onun hakikati gayb olan tecellî-i zâtidir; ve o tecellî-i gayb, Hakk'ın kendi nefsinden ihbar etmekle, müstahak olduğu hüviyyettir. İmdi o tecellî-i zatî, dâimen ve ebeden Hak için olmaktan zail olmaz. Binâenaleyh kalb için bu istî'dâd hâsıl oldukda, Hak ona, şehâdette, tecellî-i şuhûdî ile tecellî eder. Böyle olunca, kalb Hakk'ı o tecellîde görür; ve binâenaleyh kalb kendisine vâki' olan tecellî suretiyle zahir olur. / Nitekim biz onu zikrettik. Ba'dehû Hak, kendi arasıyla abdi arasında ثُمَّ هَدَى ... (Tâ-hâ, 20/50) kavli ile hicabı ref" eyledi. Şu halde abd, onu kendi mu'tekadi suretinde gördü. Binâenaleyh Hak, onun itikadının aynıdır (11).

Ya'ni yukarda zikr olunan iki kelâmın tahkiki budur ki: Biri gayb, diğeri şehâdet olmak üzere Allah'ın iki tecellîsi vardır. "Tecellî-i gayb" İle a'yân sabit oldu. Ayan-ı sabiteler meydana geldi, *"Tecellî-i şehâdet" ile de bu a'yân-ı sabite var olan vücuda ile bürünen oldu.* Yani kevn elbisesi giymiş oldu. *Bu da iki türlüdür: Birisi "tecellî-i vücûdî"dir ki, dünyâ ve âhirette umumiyetle vâki' olur.*

Diğeri "tecellî-i şuhûdî"dir ki, dünyâda ve âhirette ve berzahta ehl-i kemâle mahsûs bulunur. Binâenaleyh tecellî-i gaybî ile, kalb-i arif, vücûd-ı aynîsinden evvel aynı sabitesinde nasıl bir isti'dâd üzerine idiyse, yani vücuda gelmezden evvel ayan-ı sabitesinde nasıl bir istidadı varsa *Hak o istidadı ata eyler; ve o tecellî dahî, hakikati, gayb-ı mutlak olan tecellî-i zatîdir; ve tecellî-i gayb, Hakk'ın*

müstehak olduğu hüviyyet-i ilâhiyyedir. Zîrâ Hak İhlas, 112/1 âyet-i kerîmelerinde, قُلْ هُوَ للّٰهُ اَحَدٌ *kendi nefsinden haber verir ve müstehak olduğu hüviyyeti beyân buyurur.*

İmdi Hakk'ın hüviyyeti olan tecellî-i zâti, dâimen ve ebeden, makâm-ı cem' ve ahadiyyette ve keza makâm-ı tafsîl ve kesrette, Hak için olmaktan zail olmaz. Zîrâ her bir ayn için bir hüviyyet vardır; ve o hüviyyet de Hak'tır. A'yân-ı sabite için, zâttan ve hüviyyetten bir isti'dâd-ı zâtî-i gayr-i mec'ûl hâsıl olunca, Hak, kalbe şehâdette "tecellî-i şuhûdî" ile tecellî eder.

Bu suretle kalb, Hakk'ı o tecellîde görür; ve kalb dahî, Hakk'ın ona tecellî ettiği suretle zahir olur. Nitekim yukarıda "Zîrâ kul, Hakk'ın ona tecellî ettiği surette, o suret mikdârı üzere, Hakk'a zahir olur" kavliyle zikr olunmuş idi.

Binâenaleyh Hak Teâlâ (Tâhâ, 20/50)... اَعْطَى كُلَّ شَيْءٍ خَلْقَهُ *.......ya'nî "Hak her şeye hakkını i'tâ eyledi" âyet-i kerîmesi muktezâsınca, kalbe isti'dâd-ı mec'ûlü i'tâ eyledi. Ve kalbe bu isti'dâd hâsıl olunca, tecellî-i şuhûdîde, o Hakk'ı müşahede eder; ve Hakk'ın kendisine tecellî ettiği surette de Hakk'a zahir olur.*

Bununla beraber Hak (Tâhâ, 20/50) ثُمَّ هَدَى *kavliyle, kendisiyle kulu arasındaki perdeyi kaldırdı. Binâenaleyh erbâb-ı akaidin her biri, Hakk'ı kendi i'tikadı suretinde müşahede eyledi. Bu surette meşhûd olan Hak, kulun i'tikâdının aynı olur. Nitekim Hak Teâlâ buyurmuştur. Ya'nî "Ben kulumun bana olan zannı indindeyim" demek olur.*

----

12. Paragraf:

İmdi kalb ve ayn, Hak hakkında kendi mu'tekadinin suretinden gayrisini müşahede etmez (12).

Ya'nî kalb gözü ile baş gözü, Hak hakkında, kendi i'tikadı neden ibaret ise, ancak o i'tikâdının suretini görür. Bu hüküm, kâmil ve gayr-ı kâmil olan kimseler hakkında umûmîdir. Şu kadar ki kâmil, Hakk'ı ıtlak ve takyîd makamında, tenzih ve teşbîh ile müşahede eder. Yani mutlakiyet ve kayıt makamında tenzih ve teşbih ile müşahede eder.

Binâenaleyh herhangi bir suret olursa olsun, onda Hakk'ı görür. Gayr-ı kâmil ise, Hakk'ı ya yalnız tenzih eder; bu halde Hakk'ın ba'zı suretlerde tecellîsini inkâr eyler;

Veyahut yalnız teşbîh edip Hakk'ı ba'zı suretlerde hasr eder, Nasarâ (hıristiyanlar) gibi. Yani İsa (a.s.) ın varlığında Hakk'ı görür gibi. Velâkin teşbîh ve tenzîh arasını câmi' olup da Hakk'ı ba'zı kemâlât ile takyîd eden kimse, Hakk'ı kendi i'tikadı hasebiyle görür.

----

13. Paragraf:

İmdi mu'tekadde olan Hak, mü'minin kalbi onun suretine vüs'atdâr olan Hak'tır; ve kalbe tecellî eden Hakk'ı, o kalb ârif olur. Binâenaleyh göz, Hakk-ı i'tikâdînden gayrisini görmez (13).

Ya'nî inanç ehli i'tikâdlarında olan Hak, hangi surette tecellî etmiş ise, o suret ile kalbe sığan Hak'tır; ve Hakk-ı mu'tekad kalbe tecellî eden Hak'tır. Bu i'tikad, ister külli ister cüz'î olsun, Hak, bu i'tikad suretinde tecellî etdikde kalbe sığar; ve kul dahî bu tecellî ile Hakk'ı bilir ve onun Hak olduğunu ikrar eder.

Çünkü Hakk'ı o surette akd etmiş idi. Binâenaleyh ayn-ı hissî, ya'nî baş gözü, dünyâda ve âhirette, Hak hakkındaki i'tikadı ne ise, ondan gayrisini müşahede etmez. Fakat eşyanın aynı olan ilâh-ı mutlak, elbette eşyadan bir şeye sığmaz. Zîrâ küllün aynıdır, O ancak küllün aynı olan insân-ı kâmilin kalbine sığar. Çünkü böyle bir kalb, makâm-ı ıtlak ve takyîdde Hak'la mütekallibdir, dönmektedir.

----

14. Paragraf:

Ve i'tikâdâtın tenevvü'ünde hafâ yoktur. İmdi Hakk'ı takyîd eden kimse, kendi takyidinin gayrisinde, ona inkâr etti; ve kendinin takyîd eylediği şeyde Hak tecellî ettikde, ona ikrar eyledi. (Böyle olunca ba'zısına îman ve ba'zısına inkâr etti) (14).

Bir kimse Hakkı kendi varlığında kayıtlamışsa nasıl idrak etmişse onu kabul etti diğer tecellileri kabul etmedi inkar etti. *Ya'nî itikad ehli i'tikâd nevileri keyfiyyeti zahirdir. Bu gizli birşey değildir; bu bilinen bir şeydir*, bazıları inkar eder bu Haktır de bu değildir der ayırır, bu her an herkesin gördüğü bir şeydir.

Binâenaleyh Hakk'ı i'tikâd-ı mahsûsu ile takyîd eden kimse, yani kendine mahsus bir itikad ile kayıtlayan kimse bu i'tikâdının gayrı olan i'tikadları kabul etmeyip inkâr eder. Bir arif gerçekten arif olduğu zaman hiçbir kayıtla kayıtlanmaz. Ama bütün kayıtları bünyesinde toplar, kayıtsız demek değildir.

Zîrâ Hakk'ın bu i'tikâdât suretinde vâki' olan tecellîsi kendi i'tikâdına muhalif ve zannın gayrıdır. Fakat kendi i'tikâdına muvafık olarak Hak tecellî edince, onu kabul edip, Hak olduğunu bilir. Zîrâ Hakk'ın böyle olacağını zannetmiş idi. Binâenaleyh itikad ehli arasında dâima ihtilâf ve bilmemezlik vardır. Biri diğerini red ve yaralar. Onların işi inkâr ile ikrar arasındadır.

Velâkin insân-ı kâmilin hâli böyle değildir. O her surette mütecellî olan Hak olduğunu bilir. Çünkü bir i'tikâd-ı mahsûs ile bağlanıp kalmamıştır. Yani tek bir itikad özelliği ile bağlanıp kalmamıştır. *Ve suretlerin tümü vücûd-ı vâhid olarak görür. Zîrâ ıtlak sahibidir. Her surette Hakk'ı müşahede edip O'na âbid ve sâcid olur.* Nitekim: Bir gün Hz. Mevlânâ (r.a.), bir yürüyüşe çıktığında, bir rahibe tesadüf edip, tevâzuan ona eğilirler. Râhib dahi bi'l-mukâbele öyle yapar.

Her ikisi de uzatarak o halde kalır. Nihayet râhib doğrulur; Mevlânâ efendimiz dahi doğrulup geçer giderler. Bu hâlin sebebini soranlara Cenâb-ı Pîr-i dest-gîr cevaben buyururlar ki: "Bir râhib, ahlâk-ı Resûlullah (s.a.v.)den olan tevazu tabiatı ile bize galebe çalmak istedi, yani Rasulullah'ın ahlakı ile bize üstün gelmek istedi, *tevazu Efendimizin ahlakıdır, evvela o yapıyor, muvaffak olmadı; el-hamdüllillah biz ona galebe ettik" demiştir.*

İmdi bu sebeb-i zahirî idi. Cenâb-ı Pîr-i dest-gîr, sebebi bâtınînın beyânından, ukül-i zaîfeye merhameten, içtinab buyurdular. Hakîkat-ı hâl ise, insan-ı kâmilin makâm-ı ıtlakta, Hakk'ın gayrını müşahede etmemesi idi. Mevlana'nın söylediği söz zahire göre bir sözdür diyor, bu sözün aslı ise hakikati ise insan-ı kamil'in mutlakıyet makamında Hakk'ın gayrını müşahede etmemesi idi. Yani papaza hürmet etmesi Hakk'a hürmet etmesi idi. İşin aslı bu idi diyor. *Nitekim buyururlar:*

Tercüme: *"Gamın ne takati vardır ki, bizim adımızı ansın. El çırp ki biz, gamdan ve gam-hârdan fariğiz. Biz söylüyoruz. Sen ise bizi inkâr edip durursun. Biz makâm-ı ıtlakta olduğumuz için, her iki âlemin ikrarından ve inkârından fariğiz."*

Yani her iki alemi kabullenmekten ve inkar etmekten de fariğiz. Yani gözümüzde iki alem de yok diyor. Kim var o zaman Hakk var.

----

15. Paragraf:

Ve Hakk'ı takyîdden ıtlak eden kimse, Hakk'ın her bir surette olan tahavvülünü, inkâr etmeyip ikrar eder; ve o kimse Hakk'ın ilâ-ma-lâ-yetenâhî, ona tecellî eylediği surette o suretin kadrini Hakk'a verir (15).

Ya'nî Hakk'ı bi'l-cümle itikad sûretleriyle kayda bağlama ve hattâ serbest bırakma ile vasfını sürdüren kimse, Hakk'ın tecellî ile tahavvül ettiği itikad suretlerinden herbir surette, Hakk'a inkâr etmeyip ikrar eder; hangi surette olursa olsun.

Ve suver-i i'tikâdiyyeden herhangi bir suret olursa olsun, onun Hak olduğunu bilir; ve böyle bir ârif-i kâmile Hak Teâlâ sonu gelmezcesine tecellî ettikde kâbiliyyet-i zâtiyyesinin genişliği ve serbest bırakma makâmında bulunması hasebiyle, o tecellî suretinin mikdârı ve şekil ve hey'eti, olduğu hâl üzere, o kâmilde zahir olur.

Ve o dahî o sureti kabul edip onun kadrini ve hey'etini, mutlak olan nefs-i kabilesinden Hakk'a i'tâ eder; ve Hakk'ın ona tecellî ettiği suret ile Hakk'a zahir olur. Nitekim Hz. Şeyh (r.a.) yukarıda: "Kul, Hakk'ın ona tecellî ettiği surette o suret mikdârı üzere Hakk'a zahir olur" buyurmuş idi.

Ve Hak tarafından vâki' olan tecellî suretlerinin nihayeti yoktur. Binâenaleyh ârif-i kâmil bî-nihâye olan tecellînin sureti ne mikdâr ise, onu kendi nefsinden Hakk'a verir; ve o suretle de Hakk'a zahir olur. Zîrâ mahall olmayınca tecellînin sureti dahî zahir olmaz; ve ârif-i kâmil ilâ-gayri'n-nihâye Hak ile o surette dönen ve bir halde durmayan olur.

Ve zatın gaybi tecellisi, ilâhî mutlak gaybden dâima tulü' eder; ve ârif-i kâmil dahi dâima kabul eyler; ve o tecellînin nihayeti olmadığından, bu ârif-i kâmil dahi o tecellî indinde vâkıf olmaz. Velhâsıl Hakk'ı ıtlak eden kimse ancak kâmil ve âlim ve âmil olan kuldur; ve onun isti'dâdı küllî ve kalbi matlubunun tecelliyâtı ile meşhûndur. Ve kayıtlı itikadı ile nakışından mutlak olması hasebiyle ıtlâk-ı Hakk'a mukabildir. bu alem suretlerinde âyînelerinde mutlak sevgilinin cemâlini görüp atîdeki beytin kaili olur.

Beyt: Tercüme: *"Onun üzerinde ister cübbe ve ister gömlek olsun, onu herhangi surette görürsem göreyim, benim canımdır."*

Hani bir başka söz vardır, aşık maşukunu hangi elbise içinde görse tanır demişlerdir.

----

16. Paragraf:

Ve keza arifler hakkında, ilm-i billah için nihayet yoktur ki, onun indinde vâkıf olsun. Belki arif: "Yâ Rabb bana ilmi ziyâde et, yâ Rabb bana ilmi ziyâde et, yâ Rabb bana ilmi ziyâde et!" diyerek ilm-i billahdan ziyâdeyi taleb eder. Böyle olunca emr, tarefeyden namütenahidir (16).

Ya'nî tecellînin nihayeti olmadığı gibi, ma'rifet-i ilâhiyyenin de nihayeti yoktur. Tâ ki ariflerin kalbi "İşte ilm-i billah bu kadardır" diyerek, tahsil ettiği mikdâr ile iktifa edip dursun.

Binâenaleyh Hak tarafından emr-i tecellî ve ârif-i kâmil tarafından dahî ma'rifet-i ilâhiyyeden ziyâdeyi taleb emri bitmez, tükenmez. Nitekim cenâb-ı Sa'dî buna işâreten buyurur. Efendim ben işte orucumu tutuyorum, namazımı kılıyorum, zekatımı veriyorum daha ne yapayım demek kişinin kendini sınırlandırması demektir ama Arif ve Arif-i Billah böyle bir şey yapmaz ve ayet-i kerimede de belirtildiği gibi 20/114

وَقُلْ رَبِّ زِدْنِي عِلْمًا ......"Rabbım benim ilmimi arttır." diye istekte bulunur.

Beyt: Tercüme: *"Ne O'nun hüsnünün nihayeti vardır, ne de Sa'dî'nin sözünün pâyânı Su İçip kanmamak hastalığına giriftar olan kimse, susuz ölür. Halbuki derya öylece bakîdir."*

Ve (S.a.v.) Efendimiz emr-i Hak'la وَقُل رَّبِّ زِدْنِي عِلْمًا *(Tâhâ, 20/114) buyurup, ma'rifet-i ilâhiyyenin tezâyüdünü taleb etti.* "Rabbim! İlmimi artır." de.

Ve ilm-i billâhın nâ-mütenâhî olması, tecellîye tâbi' olmasındandır. Çünkü Hak sonsuz olduğundan, tecellîsi dahî sonsuzdur. Makâm-ı ıtlakta bulunup kalb-i şerifi sonsuz ilahi tecelliler ile meşhûn olan böyle bir ârif-i kâmilin hâl ve zevkine bir pek azcık koklama için Hz. Mevlânâ (r.a.) efendimizin bir gazel-i âlîlerini burada zikretmek münâsib görülür:

----

17. Paragraf:

Bu, halk ve Hak dediğin vakittedir. Ve sen Allah Teâlâ'nın "Ben abdin yürüdüğü ayağı ve tuttuğu eli ve söylediği lisânı olurum." Ve kuvâdan ve a'zâ olan onların mahallerinden bunun gayrına varıncaya kadar vâki' olan kavline nazar edersen, tefrik etmezsin. Böyle olunca, emrin küllisi Hak'tır; veyahut emrin küllisi halktır, dersin. İmdi o, bir nisbetle halktır; ve o, bir nisbetle Hak'tır. Halbuki "ayn" birdir. Binâenaleyh tecellî eden şeyin suretinin "ayn"ı, bu tecellîyi kabul eden şeyin suretinin "ayn"ıdır. Böyle olunca O mütecellîdir ve mütecellâ-lehdir (17).

Ya'nî Hak, kulda tecellî etdikde, o tecellînin suretini kul, Hakk'a i'tâ etmek ve o tecellî suretiyle Hakk'a zahir olmak, makâm-ı cem' ve tafsile bakıp, vücûd Hak ile halktır, dediğin vakitte olur. Ve sen Hak Teâlâ hazretlerinin hadîs-i kudsîsine nazar ettiğin vakitte hüviyyet-i Hak kulun kuvâsının ve kuvânın mahalleri olan a'zâsının "ayn"ı olduğunu anlar ve artık Hak ile halk diye ayırmazsın. İzah bakımından ayırırsın ama yaşantıda ayırmazsın.

Binâenaleyh bu hadîs-i kudsînin ifade ettiği hakikatince, emr-i vücûdun hepsi Hak'tır veyahut halktır, dersin. Şu halde emr-i vücûd bir nisbetle halk ve bir nisbetle Hak'tır.

Ve hakîkat-ı vücûd ise aynı vahide ve zât-ı ahadiyyetten ibaret olup, onda çoğalma yoktur. Zîrâ vâhid nefsinde çoğalmak etmez. Yarısı ve üçte biri dörtte biri gibi şeyler onun bâtınındaki nisbetleridir.

Bu nisebin zuhuru vahidin taaddüdünü mûcib olmaz. Yani tekin parçalanmışı veya çokluğunu gerektirmez. *Binâenaleyh keserât-ı halkıyye, ayn-ı vâhideden ibaret olan hakîkat-ı vücûdun nisbetleridir. Yani gördüğümüz bu kesret halkın çokluğu.*

Şu halde bâtından tecellî eden şeyin sureti hakikat i'tibâriyle, ism-i Zâhir'in tecellîsiyle zahir olup, o tecellîyi kabul eden şeyin suretinin "ayn"ı olur.

Ve Hak, Bâtın i'tibâriyle mütecellî ve Zâhir i'tibâriyle de kendisine tecelli vaki olan olur. Ve bu surette mütecellî ile kendisine tecelli vaki olan şey'-i vâhidden ibaret bulunur. Bu hâl tıpkı, şahs-ı vahidin bir elinde bulunan bir şeyi, diğer eline vaz' etmesine benzer. Bu verip alma, şahs-ı vahidin nefsinde vâki' olduğundan i'tâ ve ahz şey'-i vâhid olmuş olur. İki elimizde bir şey olsa bunu buradan buraya vermemiz bir başkasına bir şey vermiş olmamız demek değildir. İta etmek de lütfetmek de kendinden kendinedir.

----

18. paragraf

İmdi, Hakk'ın hüviyyeti haysiyyetiyle ve esmâ-i hüsnâsının hakâyıkında O'nun âleme nisbeti haysiyyetiyle, Allah'ın emri ne acîb şey olduğuna nazar et! (18).

Yâni nazar-ı teemmül ile tetkik et de gör ki Hak, hüviyyet ve zâtı cihetİyle vücûd-i vâhiddir; ve esmâ-i hüsnâsının mahall-i zuhuru olan âleme nisbeti cihetiyle kesirdir. Vücûd-ı Hakk'ın vahdeti ve kesreti acîb bir şeydir! Kesretle vahdet aynı şeydir. *Ma'lûm olsun ki, Hakk'ın zât-ı ahadîsî bir isim ile müsemmâ ve bir sıfat ile mevsûf değildir. Yani ahadiyet Zat'ı tek bir vasıfla vasıflanmış değildir.*

Zîrâ mertebe-i ahadiyyette taayyün ve kesret yoktur; ve vücûd-ı Hakk'ın bu mertebedeki kemâl-i letafeti, akıl ve fikre sığar bir şey de değildir. Yani ahadiyet mertebesindeki kemali ve letafeti akıl ile anlaşılacak şey değildir. Burada akıl, fikir, vehm, fehm, zekâ ve irfan hep muzmahil ve telaşlı acelecidir. *Beşerin bu gibi âlât ve edevatı, bu sonsuz deryanın sahiline gelinceye kadar işine yarar.*

Bu deryaya daldıktan sonra, bunların hepsi mahv olur; artık o da deryadır. Yani fikir, vehim bunların hepsi orada bitmiş olur. *İşte bu sebebden, enbiyâların arifi olan (s.a.v) Efendimiz hazretleri "Allah'ın zâtında tefekkür etmeyiniz!" buyurdular. Çünkü boştur; ve kâmillerin bu mertebeye "vücûd-ı mutlak" demeleri, mahzâ bir ıstılah vaz'ıyla müstaiddîne bu mertebeden haber vermek içindir.*

Hani Allah'ın Zat'ını tefekkür etmeyiniz diye belirtiliyor ya o işte Zat-ı Mutlak'ı tefekkür etmeyiniz demektir. Yani Zat'ı ahadiyet itibariyle tefekkür etmeyiniz, çünkü oraya yol yoktur. Dediği gibi akıl, fikir, vehim oraya hiç tesir etmez. Çünkü Zat-ı mutlak dediğimiz şey bu tablonun üstünde olan bir hadisedir bizim aklımız ise, tecelli ise, kevn ise bunun altından meydana gelmiş vaziyette dolayısıyla bizim anlayacağımız şeyler burasıdır ancak.

Bizim anlayabileceğimiz şeyler Zat-ı mukayyettir, Zat-ı mutlağı anlamamıza yol yoktur, Hadis-i Şerif onu belirtmektedir. Ama Zat-ı mukayyedi anlamamız mümkündür. Ne yoluyla, sıfatları, isimleri, fiilleri tecellileri yoluyla anlamamız mümkündür. Zaten onlar olmasa kendisi varlığı ortaya çıkmamış olur. Ancak Zat-ı mukayyet dediğimiz şey de aslında Zat-ı mutlaktan başka bir şey de değildir. İşte gerçek tenzih yapılan yer Zat-ı mutlağın olduğu yerdir. Mutlak Zat'ın olduğu yer işte 29/6 ayetinde buyurulan

لَغَنِيٌّ عَنِ الْعَالَمِينَ …. Ayetinde belirtilen "gani" olan yer de orasıdır.

Vaktaki zât-ı ahadiyyette gizli olan esma, hapis sıkıntısından kurtulmak olmak için zuhur taleb ettiler mana aleminde, Zât-ı mutlaka dahî, nefes-i rahmanisi ile onları mertebe-i ilimde izhâr eyledi. Binâenaleyh esmanın suretleri vücûd-ı ilmî ile mevcûd oldu ise de, vücûd-ı hissî ile zahir olmamış idiler. Yani his, anlayış ile zahir olmamış idiler.

Zuhurda kemâl için bunlara vücûd-î hissî vermek lazım geldi. Meselâ bir çömlekçi yapacağı bir testinin suretini evvelâ zihninde tasavvur eder. *O zihinde ve ilimde peyda olan sureti kemâliyle ızhâr için, kendi vücûdunun hâric-i hududunda vâki' olan çamurun vücûdundan istiâne eder yani yardım alır; ve zihnindeki sureti bu çamur maddesine giydirir; ve ilmindeki suret bu vech ile hissen dahî zahir olur. Fakat Hakk'ın vücûdunun hududu hâricinde bir vücûd olmak imkânı yoktur. Zîrâ vücûd-ı Hak sonsuzdur.*

Binâenaleyh ilm-i ilâhîsinde sabit olan esma suretlerinin vücûd-ı hissî ile mevcut olmaları, yine Hakk'ın vücûdundan olmuştur. İşte "yaratma" zuhura çıkarma bu olabilir, Allah dediğimiz, bizim Allah'ımız dediğimiz veya bu alemden bir başka Allah daha olması lazım bu Allah'ta olmayan bir malzemeyi o Allah'tan alacak kendindekilerle belki karıştıracak yeni bir şey ortaya koyacak, "yaratma" budur, yoktan var etme budur.

Halbuki bu alemde "yaratma" diye bir şey yoktur. Zuhur ve tecelli vardır sadece. İşte arifler kamus-u aşktan "yaratma" kelimesini kaldırmışlar, yerine de zuhur ve tecelliyi koymuşlardır. Yaratma ikilik gerektirmektedir, iki varlık gerektirmektedir. Öyle bir şey de düşünemeyeceğimize göre de yani başka bir Allah'tan malzeme alıp ta yoktan kendinde yok olan bir şey olması lazımdır.

Ya'nî Hak onlara, kendi vücûdundan birer vücûd vermiştir. Nitekim vücûd-ı Hak ile vücûd-ı halk, Fass-i Ya'kübî'de tafsil olunmuştur. Hakkın vücudunun haricinde bir vücut bulmak imkanı yoktur. Veya bir başka vücut olması imkanı yoktur. Bütün bu alemde, bütün bu kainatta. Zira Hakkın vücudu sonsuzdur. Bu aleme dışardan başka

herhangi bir şeyin girmesi mümkün değildir ki zaten dışarısı da yoktur ki girebilsin.

Böylece ilm-ilahisinde sabit olan esma suretlerinin yani latif olan isimlerin suretlerinin vücud-u hissi ile mevcut olmaları yani bu his aleminde duygular aleminde mevcut olmaları yine Hakkın vücudundan olmuştur. Yani yine kendi vücudundan ortaya gelmiştir. Hak onlara kendi vücudundan birer vücut vermiştir. Yani onlara birer kimlik vermiştir. Bunlar nedir? Harfler aleminde bu kimlikler, noktalar hükmündedir. Harflerin üstündeki noktalar bireysellik kimliğidir.

O harfin aslı ise harfin kendi vücududur. İşte o vücut Hakk'ın vücudu yani alfabedeki harfin vücudu kendi vücudu olmakla birlikte üzerine koyduğu nokta ile o vücut halkın vücuduna dönüşmüş olur. Öyle kabul edilmiş olur. Nitekim vücud-u Hakk ile vücud-u Halk fass-ı Yakubide tafsil olunmuştur. "Hak" beşeriyete dönüştüğünde arasına bir "lam" alem "lam"ı gelmekte ve "halk" olmakta ama "ha"nın üstüne de bir nokta gerekmektedir.

O zaman hâlk" olmuş oluyor. Zahire çıktığı için damaktan dışarıdan çıkmış oluyor, "hak" derken "h" genizden içten, "hâlk" denildiğinde zahire çıkıyor seste dışarıdan damaktan çıkartılıyor. *İmdi vücûd-ı halk, Hakk'ın vücûdundan peyda olunca,* yani halkın vücudu Hakk'ın vücudundan meydana gelince *zahiren ve bâtınen vücûd Hak'tan ibaret olur. Ve vücûd-ı Hak, bir hakikatten ibaret olduğundan onda kesret yoktur.* Yani vücud-u halk ve vücud-u Hak bir hakikatten meydana geldiği için orada o bu yüzden kesret yani çokluk yoktur.

Fakat o hakîkat-ı vâhidenin mertebe-i taayyüne tenezzülü hâline nazar ettiğin vakit, onun herhangi bir suretle zahir olduğunu görürsen, hakîkat i'tibâriyle ona Hak'tır, dersin; ve zahiri olma i'tibâriyle de halktır, dersin. İşte bu alemi tanımanın en gerçekçi en doğru en güzel yönüdür. Taayyünü itibariyle zuhuru itibariyle kesret oluyor, o zaman halktır dersin orada geçerlidir. Ama özü olarak Hakk'tır da demen lazımdır.

Binâenaleyh sen, buna taaccüb et ki, vücûd-ı vâhid-i Hak, zâtı ile, i'tibârının tümünü iktizâ etmiştir. Yani itibar edilen bütün varlıkları iktiza etmiştir yani onda var olması gerekli olmuştur.

Ve ona ne i'tibâr ile nazar edersen, cümlesi onun hakkında sâdık olur. Nitekim Şeyh İzzeddin Mahmûd Kâşi buyurur.

Kıt'a:

Tercüme: "*Eğer dikkatle bakarsan, kesret ayn-i vahdettir. Eğer bunda senin şekkin varsa, bizim şekkimiz kalmamıştır. Yani sen buna şüphe ile bak istersen, ama bizim şüphemiz kalmamıştır. Nitekim her bir adede hakîkat cihetinden bakarsan, surette onu iki, ya'nî kesîr görürsün; halbuki onu vücûda getiren madde birden ibarettir.* Yani ne görürsen gör adet gibi görürsün ama bunu meydana getiren varlık bir varlıktır.

----

19. Paragraf:

İmdi vâki' olan kimdir ve vâki' olan nedir? Vâki'de ayn mevcûddur; o ayn nefs-i vâki'dir (19).

Ya'nî Hz. Şeyh (r.a.) "kim" ve "ne" soru edatlarıyla, basîret üzere hakîkat-ı ahadiyyeden istifham buyururlar; Ahadiyet hakikatinden bir şeyler çıkarmaya çalışırlar. *Zîrâ Hak, akıl sahiplerinin ve akıl sahipleri olmayanların hepsinin "ayn"ıdır. Halbuki eşyanın tümü, yâ akıl sahibidir veya akıl sahibi değildir. Binâenaleyh Hak her şeyin "ayn"ıdır.*

Şu halde beyt-i şerîfin şerhan ma'nâsı böyle olur: Vâki'olan mevcûd-ı âkil kimdir ve vâki' olan meşhûd-ı gayr-ı âkil nedir? Yani akil olan nedir, akıl olmayan nedir? Ey hakikat taliplisi bunları anladın mı? İşte ben sana haber vereyim ki, vâki'de mevcûd olan ayn-ı vahidedir ki Hak'tır; ve ayn-ı vahide olan Hakk'tır.

Hak dahî vâki'de mevcûd ve meşhûd olan akıl sahipleri ile gayr-ı akıl sahipleri "ayn"ıdır; ve vücûdda Hak Tealâ hazretlerinin gayrı yoktur.

Yani aklı olanda da o vardır, aklı olmayan da da o vardır. Şimdi diyelim ki şu bardağın bir aklı yok yani bizim anladığımız manada insan beşer bir aklı yok, ama burada da bir akıl var çünkü bu akılsız olsa böyle kendini tutamaz.

Akıldan kasıt bir programının olmasıdır. Yalnız bunun acziyeti cevap verememesidir. Aslında her varlığın aklı ruhu var, ruhu varsa hayatı da var, hayat varsa da akıl da vardır. Burada akıl dediği şey birey beşer aklından kastediyor, şuurdan kastediyor, su bardağındaki akıl şuur değil tabii bir akıl ve kendi muhitini ilgilendiren bir akıldır. Daha fazla bir akıl değildir.

----

20. Paragraf:

Onu ta'mîm eden kimse muhakak onu tahsis etti. Ve onu tahsîs eyleyen kimse de, onu ta'mîm eyledi (20).

Ya'nî ayn-ı vahide olan vücûd-ı Hakk'ın, her bir aynda, o aynın isti'dâd-ı mahsûsu hasebiyle zuhurunu ve bu suretle ale'l-umûm kâffe-i a'yân üzerine inbisâtını müşahede eden kimse, elbette o ayn-ı vâhideyi tahsis etmiş olur. Zîrâ o kimse der ki: "Vücûd-ı Hak, her bir şeyde, o şeyin husûsiyyeti gereğince zahirdir, meydana gelmiştir, bir başkasına benzemez ama bin tane su bardağı koy yan yana, hepsi aynı gibi gözükür ama hiç birisi aynı değildir şekil olarak görüntü olarak aynıdır, ama aynının aynı değildir yani hakikatinin a'yanının aynı değildir bunların benzerlikleri vardır, aynı değildir.

Nasıl geçen zaman, zaman olarak geçmekte ama birbirinin aynı değildir. Nasıl dereden geçen su, dere aynı, görüntü aynı ama su aynı değildir. Onun için İsa (a.s.) “bir derede iki defa yıkanamazsın” demiştir. Neden çünkü su

geçiyor, aynı suda iki defa yıkanamazsın, denizde de durum aynıdır, iki defa yıkandığında deniz aynı ama senin kullandığın su molekülleri aynı değildir; *ve onun zuhuru cemî'-i a'yânda bu vech üzeredir.* Yani bir yerde nasılsa bütün varlıkta alemde de öyledir.

Binâenaleyh onu böyle ta'mîm edince, diğer taraftan dahî tahsîs etmiş bulunur. Ve keza bu şuhûd üzere tahsis edince de, tamîm etmiş olur.

Misâl: *Yağmur suyu her bir nebata sâridir. Fakat her bir nebattan zuhuru, onların isti'dâdât-ı mahsûsalarına göredir.*

Gül ise gül, diken ise diken suretinde zahir olur. Burada yağmur suyunu evvelen ta'mîm ba'dehû tahsîs etmiş olduk. Yani bir umumileştirme sonra da tahsis etmedir. Yani Hakkın tecellisi umumi olarak her tarafa zuhur etmekte ama hangi varlığın köküne veya nereye sirayet etmişse o varlığın özelliği olarak zuhura geldiğinde tahsis edilmiş olunmaktadır.

Yani aynı yağmurdan gül ise gül olmakta, diken ise diken suretinde zahir olmaktadır ama su aynı su, burada da yağmur suyunu evvela tamim etmek vardı yani yağmur suyu geneldi bütün tarlalara yağdı, ama daha sonra belirli istihareler geçirdikten sonra işte buğday şeklinde, ağaç şeklinde, fasulye, nohut şeklinde zuhura gelmesi onu tahsis etmiş olmasıdır.

Yani bir şey umumi iken sonradan hususi olur. İşte Cenab-ı Hakk da ilm-i ezelide ilim, ilm-i ilahi ile mevcut iken orada bakın tamim var hepsi umumi ondan sonra yavaş yavaş tecelli ettikde bütün bu alemler meydana geldiğinde bütün bu alemlerin özü Hakk'ın özünden başka bir şey değildir evvela tamim olarak ama hangi varlıkta ne şekilde zuhura çıkmışsa orada tahsis edilmektedir. İnsan tahsis, hayvana tahsis, ağaca tahsis edilmektedir.

----

21. Paragraf:

İmdi, ayn-ı vâhidenin gayrı bir ayn yoktur. Böyle olunca nurun aynı, zulmetin aynıdır (21).

Ya'nî ayn-ı Hakk'ın gayri olarak hariçte yani Hakkın aynının özünün gayri olarak hariçte hiçbir ayn mevcûd değildir. Binâenaleyh nurun aynı, kendi hüviyyeti i'tibâriyle, hüviyyet-i zulmetin aynıdır. Zîrâ ikisinin hüviyyeti dahî birdir yani Haktır, zuhurda ikisi birbirinin zıddı görünse de birbirinin aynıdır.

----

22. Paragraf:

İmdi, bundan gâfil olan kimse, kendi nefsinde hicâb bulur (22).

Ya'nî bizim zikrettiğimiz bu ma'rîfetten gâfil olan kimse, vahdet-i Hakk'ı, bu keserât içinde müşahede edemez. Onun kalbi, taayyünâtın perdesi ve gamı ile perdeli ve gamlı olur. Yani kendindeki Hakkın taayyününü aynını bulamayınca taayyününe bakar, taayyünde de çokluğu görür, o zaman Hakkın Zat'ında varlığında gamlı ve hicablı olur. Bu gamdan ve perdeden de ebedi olarak kurtulamaz, ölünceye kadar kurtulamaz, o şekilde hayatı son bulursa ahirette de kurtulamaz.

----

23. Paragraf:

Halbuki bizim dediğimizi, himmet sahibi olan abdin gayrisi arif olmaz (23).

Yani bizim söylediğimiz bu sözü himmet sahibi olandan gayrısı anlayamaz bunları. Ya'ni bizim bahsettiğimiz vahdet-i vücûdu, ancak zahir alimler bunu kanâat etmeyip, idrâk-i

hakâyıkta, himmet ve azim sahibi olan kâmil kul anlar. Yani hakikatleri idrak eden himmet ve azim sahibi yani çalışan himmet eden gayret eden olan ancak abd-i Kamil anlar.

Bu âlemin türlü türlü suretlerine aldanan ve kendi vücûduna "Benimdir" diye dayanan yani mutlak surette bu benimdir diye benlik yapan ve o şekilde dayanan ve *binâenaleyh ne o suretlerin ve ne de kendinin hakikatinden haberdâr olmayıp, başı boş hayvanlar gibi gözünün kestirdiği şeye saldıran insan suretindeki kimselerin bu maârif ve hakikatlerden nasibi yoktur.* Gerçi onlar ayrı mı diye bir soru gelebilir belki ama onlar da Hakdan gayri bir şey değildir, onlar da Hakkın gaflet özelliğini ortaya çıkarmaktalar ancak o kişilerin mesuliyetleri yok mu, işte mühim mesele buradadır. Cenab-ı Hakk ona emr-i zahiri olarak emr-i teklifi olarak bütün emirleri vermiş akıl da vermiş, fikir de vermiş işte onları tatbik etmediklerinden başıboş hayvanlar sözünü kullanıyor. Haktan başka varlık yoksa bütün varlıkta Hakkın zuhuru varsa o zaman bunlar için de hiçbir şey söylememek lazımdır.

Ancak buradaki mevzu bahis olan varlık "insan"dır, eşya değildir. Bu daha evvel bahsettiği mevzularda eşyadan insan dışı kevnden bahsetmektedir. Ama insan söz konusu olunca insanın özelliği olduğundan hilafet özelliği olduğundan o hilafetini kullanamadığı için burada dalalete düştüğünü söylemek istiyor. Çünkü insanın mesuliyeti vardır.

----

24. Paragraf:

Tahkîkan bunda, kalb sahibi olan kimse için pend ve nasihat vardır." (Kâf, 50/37). Zîrâ ..... اِنَّ فِى ذَلِكَ لَذِكْرٰى لِمَنْ كَانَ لَهُ قَلْبٌ **kalb, suver ve sıfatın envâ'ında mü-tekallibdir. Ve Hak Teâlâ "akıl sahibi için" demedi; zîrâ akıl, kayddır. imdi emri, na't-ı**

vâhidede hasr eder. Halbuki hakikat, nefs-i emirde hastı mâni'dir. Binâenaleyh Kur'ân, aklı olan kimse için pend ve nasihat değildir (24).

Hz. Şeyh (r.a.) buraya gelinceye kadar kalb üzerine birtakım hakikatleri zikrettikten sonra, (Kâf, 50/37) **...** اِنَّ فِي ذٰلِكَ لَذِكْرٰى لِمَنْ كَانَ لَهُ قَلْبٌ *ayet-i kerîmesini ibare tarzında yazarak, bu "hikmet-i kalbiyye"ye taalluku olan hakâyık-ı sâireyi îzâh eyler.*

Ya'nî bizim bu zikrettiğimiz hakikatlerde, "kalb sahibi" olan kimse için öğüt vardır. Nitekim Kur'ân-ı Azîmü'ş-şandan öğütten istifade edenler, nasihat alanlar dahî ancak kalb sahipleridir. Akıllarına i'timâd eden feylesofların Kur'ân'ın özünden nasîbleri yoktur. Zîrâ kalb halkın suretleri ile ilâhi sıfat suretleri arasında berzahtır. Yani kalp ilahi sıfatlar arasında berzahtır. Yani bu gördüğümüz suri varlıklar ile hakikat arasında bir berzahtır.

Binâenaleyh tecelliyât-ı esmâiyyenin tümüne mahal ve mazhardır. Yani ilahi tecelliyatın bütün esma-i ilahiye, sıfat-ı ilahiye mahal ve mazhardır, yani onun mahalli ve de zuhur yeridir. *Böyle olunca kalb suretler ve sıfatın çeşidinde bir taraftan diğerine döner.* Yani her esmaya doğru döner. Yani güneş nereden doğarsa oraya döner böyle bir kabiliyeti vardır diyor.

Ve Hak, i'tikâd suretlerinden herhangi bir surette birinden diğerine geçip teccellî ederse, kalb onu tanır ve ikrar eder, yani Cenab-ı Hakk hangi surete bürünerek o kalp sahibinin karşısına çıkarsa veya o kalp sahibi rastlarsa hepsinde hakikat-i ilahiyyeyi tanır, çünkü Rahman tecellisine de döner, kahhar tecellisine de döner. İşte kalb, mukallib, kulub olması budur, dönücü olması buradandır.

Dönücü kabiliyeti olduğundan nefsaniyetine de döner. İşte onu Hakk canibine döndürebilmek yaşam sanatının bir bölümüdür. *Ve Hakk'ı bir sûret-i mahsûsaya hasretmez.* Bu

tabi ki irfan ehlinin kalbidir bütün kalpler değildir. İşte bütün insanlarda olan kalbe kalb demişler, o ismi vermişler, neden, rahmaniyete de dönebiliyor, nefsaniyete de dönebiliyor. Eğer rahmaniyete döndüğünde o zaman bütün esma-i ilahiyelere karşı ayna olup dönebiliyor. Ama nefsaniyete döndüğünde de bütün nefsi şeylere ayna olup dönebiliyor. Nefsaniyette de tek yönde kalmıyor. Ne kadar nefsani şeyler varsa hepsine ayna olabiliyor, hepsini alabiliyor kabiliyeti odur çünkü.

Onun için Hak Teâlâ Kur'ân-ı Kerim'de: (50/37) ayetinde "Kur'ân'da akıl sahibi için öğüt vardır" demedi. Yalnız buradaki akıl tabi ki birey aklıdır, yani akl-ı cüz, kendi kendini var eden akl-ı cüzdür. Kendi kendine var eden akıldır. Kimin kalbi varsa o zikreder, hakikati o anlar buyurdu.

Çünkü akıl bağdır; Mevlana hazretlerinin "akıl çamura batmış bilmem ne" dediği gibi bireysel akıl, beşeriyet akıl, yoksa akl-ı kül ile irtibatı olan akıl değildir. Mutlak olan şeyden ve irsalden haber vermekten men ettiği için "bağ" demişlerdir. *Binâenaleyh "akl"ın şânı, kayıtlanma şarta bağlanma ile hükmetmekten ibaret olur.* Vaizlerimizin çoğu kalbi faaliyete geçmemiş dönemiyor, onun için sizi cehenneme atacaklar yakacaklar gibi tehditler savurur.

Ve nefsinde hasr kabul etmeyen emr-i ilâhîyi kuvve-i nazariyye, vasf-ı mahsûsu ile hasreder. Yani nazar kuvveti ile tahsis ettiği vasıfta ifade eder. Yani kendi gözünün gördüğü ile Cenab-ı Hakkın varlığını tahsis eder şunu yapar bunu yapar şunu yapmaz bunu yapmaz diye tahsis eder.

Halbuki hakikat, nefs-i emirde sınırlandırmayı men' eder; ve taklit ile kayıtlamaktan mutlaktır. Velâkin suretler içinde dönen "kalb", genişliği hasebiyle Hakk'ı bir na't ve sıfat ile takyîd etmez. Ve insân-i kâmilin kalbi bütün esmâ suretlerin zuhur yeri, parladığı yer olduğundan, vücûd-ı Hakk'ın kalbidir. İmdi aklın sânı takyîd ve kalbin sânı mutlakiyet olunca, Kur'ân-ı Kerîm, eşyayı akıl ile idrâk etmek isteyen kimseler için pend ve nasîhat değildir. Yani akıl öğüt değildir.

İşte her şeyi akıllarıyla idrâk etmek isteyen resim, suret ulemâsı ile alimlerin, ehl-i kalb olan ulemâ-yı billahi inkâr etmelerinin sebebi budur. Yani kalpleri faaliyette olmadığından hasredilmiş bir akılla meseleye baktıklarından, kayıtlı gördüklerinden ulema-ı billah ise kayıtsız baktıklarından mutlak olarak bütün alemi müşahede ettiklerinden aralarında büyük fark olur.

----

25. paragraf:

Ve onlar ashâb-ı i'tikâdâttır ki, ba'zısı ba'zısını tekfir ve ba'zısı ba'zısını tel'în eder. Halbuki onlar için nusret eden yoktur. Zîrâ i'tikad olunan ilâh için, diğer i'tikâd olunan ilâh hakkında bir hüküm yoktur (25).

Ya'nî akıl sahibi olan ashâb-ı i'tikâdât birbirini beğenmediklerinden tekfir ve tel'în ederler. Yani küfür ederler ve mel'unluklarına kasd ederler, öyle görürler. *Zîrâ herbirisi kendi i'tikâdınca Hakk'ı bir türlü tasavvur edip, o surete hasretmişlerdir.* İşte zahirdeki ihtilafın ana kaynağı budur. Bir grup ötekini küfür ile itham ediyor, öteki onu bilmem ne ile telin ediyor. *Elbette birinin tasavvuru diğerininkine uymaz.*

Binâenaleyh aralarında dâima ihtilâf zuhur eder. Halbuki onların kendi îcadları olan ilâh-ı mu'tekadleri tarafından onlara yardım eden yoktur. Yani kendi ilahları olan icadları o anlayışları kendilerine yardımcı da olmaz. *Zîrâ o i'tikadlar, o akıl sahiplerinin îcâd ettikleri bir takım yalancı ilahlardır. Nitekim Hak Teâlâ Kur'ân-ı Kerim'de (İsrâ, 17/22) buyurup, ilah meydana getirmekten nehy eyler.*

لَا تَجْعَلْ مَعَ اللَّهِ إِلَٰهًا آخَرَ فَتَقْعُدَ مَذْمُومًا مَخْذُولًا

Ve onlara yardım eden olmaması dahî, bir i'tikadın diğer i'tikâd üzerinde te'sîri olamamasındandır; yani bir grubun itikadı şöyle diğer grubun itikadı böyle olursa hiç birisinin

var ettikleri Rabları kendilerine yardım etmez. Dolayısıyla ne onunki ona yardım eder ne de diğerinin ki ona yardım eder. *Zîrâ ikisi de ilâh-ı mec'ûldür ve birbirinin zıddıdır; Yani kendi akıllarında ürettikleri ilahlardır ve mec'ûliyyette müsâvîdir.*

Binâenaleyh, bir ilâh-ı mec'-ûl, diğer ilâh-ı mec'ûlü (vücuda getirilmiş) başkalaştırma edip, kendi suretine tahvil etmekle kendi mu'tekıdine yardım edemez. Bu ilâhlar yekdiğerine mütekâbil olup, biri diğerinde tasarruf edememekle, ashâb-ı i'tikâdât aralarında tebâguz ve tenâkür mevcuttur. Birbirlerine buğuz etmek ve birbirlerini inkar etmek mevcuttur.

Bu ibarede (Ankebût, 29/25) kelâmı, âyet-i kerîmedir. …
.. يَكْفُرُ بَعْضُكُمْ بِبَعْضٍ

Cenâb-ı Şeyh Fusûs'un ibaresi tarzında îrâd edip, Kur'ân'ın özünü beyan buyurmuşlardır.

----

26. Paragraf:

İmdi sâhib-i i'tikâd, kendi mu'tekadından, ya'nî kendi ilâhı hakkında i'tikâd ettiği emirden def eder ve ona yardım eyler. Ve onun i'tikâdında olan ilâh ise ona yardım etmez; böyle olunca münâza'un-leh olan itikâdda onun için birer eser vâki' olmaz. Ve keza münâzi' için dahî onun itikadında olan ilâhdan, ona nusret yoktur. Binâenaleyh onlar için yardım eden yoktur. İmdi Hak Teâlâ, her bir mu'tekidin hiddet-i infiradı üzere, îlâhe-i i'tikâdâttan nusreti nefy etti. Ve mansûr olan cemî'sidir ve nasır olan mecmû'udur (26).

Ya'nî herbir i'tikâd sahibi, i'tikâd ettiği ilâhda birtakım vasıflar tahayyül eder. Bu evsâf-i hayâliyyesine uymayan şeyleri, kendince birçok delâil serd ederek, o ilâhdan def eder; ve inandığı ilâhına bu suretle yardım eyler. Yani kendi

itikadı olan ilahına böylece yardım eder. İşte benim Rabbim şunu etmez, bunu etmez, benim Rabbim da şöyle eder, böyle eder gibilerden ona yardım eder.

Halbuki bu inanılan ilâhı o i'tikâd sahibine yardım etmez. Çünkü kendini îcad eden i'tikâd sahibinden daha kuvvetli değildir. îcâd olunmuş bir şey, kendi mucidine elbette yardım edemez. Binâenaleyh sâhib-i i'tikâdın itikadında vâki olan ilâh, kendinin münâzi'i ve muhalifi olan diğer inanılmış ilâhı te'sîr edemez. Yani kendinin karşıtı olan ve onun muhalifi olan diğer itikad edilmiş ilaha tesir edemez.

Ve keza çekişen ve birbirine uymayan kimsenin i'tikâdındaki ilâhdan da kendisine yardım yoktur. Zîrâ yardımdan âcizdir. Böyle olunca ashâb-ı i'tikâda yardım edecek bir yardımcı yoktur. Binâenaleyh her bir itikad edici, münferid olduğu halde, ilâhe-i i'tikadâttan, Hak onlardan yardımı reddetti.

Şu halde ilâh-ı mu'tekad ile münferid olan i'tikâd sahibi yardım görmez. Yardım edilen olan, vüs'at-ı kâbilîyyeti hasebiyle, suver-i mu'tekâdâtın tümünü cami' olup, yani yardım gören itikat sahibi bütün bu suretlerde itikat edilenin tümüne cami olup *Hakk'ı bir akideye tahsis etmeyen ve Hakk'ı herbir akidede müşahede eden ariftir; ve yardımcı olan dahî mecmû'dur, ya'nî o i'tikâdâtın mecmû'udur.*

Zîrâ o arif, inanılan esasların cümlesinin suretinde Hakk'ı müşahede ettiği cihetle, herbir surette ona tecellî-i rabbânî vâsıl olur; yani her itikad ettiği şeyde ilahi tecelli zaten kendisine gelmektedir. Ama birini ayırıp birini tahsis ettiğinde kendi hayalinden bir Hakk düşüncesi, itikad vaki olduğunda o itikad aslen olmadığından ona bir yardım gelmez *ve herbirisinden ayrı ayrı feyizler bulur. Velhâsıl herbir inanılan esas, alâ-hiddetin münferid olduğu halde, kendi sahibine yardım etmez. Ne kadar inanılan esas varsa cümlesinin mecmû'u, sahibine yardım eder; ve sahibi tarafından dahî yardım olunur; ve bu mecmû'un sahibi dahi ârif-i kâmildir. Zîrâ bu mecmu'dan ona füyûzât-ı ilâhiyye nüzulü, yardımdır. Ve bu zât-ı saâdet-sofrasının bu mecmû'u teşkil eden inanılan esasların her birisinde Hakk'ı müşahede*

etmesi ve her birini ikrar eylemesi dahî, o mecmû'un yardım edilen olmasıdır.

Suâl: *Âlemde bu kadar batıl itikad ve sonradan icad edilen ilahlar vardır. Arif-i kâmil bunların cümlesini ikrar eder mi?*

Cevâp: *Bu hususda cenâb-ı Şeyh (r.a.)ın şeyhi Ebû Medyen (r.a.) hazretlerinin beyt-i şerifleri cevâb-ı kâfidir.*

Beyt: Tercüme ve îzâh: *Bâtılı, tavrında inkâr etme! Zîrâ o da zuhûrât-ı Hakk'ın ba'zısıdır. Ve o bâtıla kendinden o tecellî suretinin mikdârını Hakk'a ver. Tâ ki onun hakk-ı isbâtını kâmil kılasın.*

Binâenaleyh ârif-i kâmil, Hakk'ı bi'l-cümle i'tikâd suretiyle takyîdden ve hattâ ıtlaktan ıtlak edip Hakk'ın tecellî ile tahavvül ettiği i'tikâd suretlerinden her bir surette Hakk'a inkâr etmeyip ikrar eder ve onun Hak olduğunu bilir. Ama Arif bilir kişi bilmez. İşte bu ilah-ı mec'ul yani kişinin itikad ederek meydana getirdiği ilahı kişiye göre yoktur, hükümsüzdür kendisine yardım da edemez.

Ama arifin indinde herhangi bir kişi de Hakk'ın zuhuru olduğundan dolayısıyla her zuhur da Hakk'a ait olduğundan ve her zuhurun düşündüğü dahi Hakk'a ait olmuş olduğundan o onları inkar etmez. Hak'tan ayırmaz ama bu hakikati bilmeyen itikat sahibi kendi mertebesinde yaşadığı için bu itikad ile ahirete intikal edecektir, Hakk'ın ondaki zuhurunu bilen arifin düşüncesi şekliyle değildir.

Bunları ayırmamız gerekiyor. Arife göre o da Hakk'tır, fakat kendisi yukarıda da belirtildiği gibi kendi varlığını idrak edemediğinden kendi varlığında kesreti gördüğünden, kesreti yaşadığından kendi yaşadığı kendine göre Hakk olduğundan yani kesin doğru olduğundan o doğruya göre ahiretteki hükmünü karşılığını alacaktır. Bunları bilirsek işimiz daha kolaylaşır.

Nerede neyi Hakk olarak göreceğiz, nerede neyi Halk olarak neye göre ve kime göre göreceğiz. Tamamen hepsi Hakk'tır dersek bu yanlış olur, hepsi halktır dersek bu da

yanlış olur, nerede Hakk'tır, nerede halktır, kime göre Hakk'tır kime göre halktır, tabi ki bunlar da vücud-u ilahide mevcut olan varlıklar olduğundan bunların hakikatlerini her mevcudun hakikatini mertebesine göre idrak etmekte ayrı bir irfaniyet işidir. İşte biz de bunları oluşturmaya çalışıyoruz hep birlikte inşeallah.

Buraya geldik bu dünya sahnesine çıktık bize de bir beşer elbisesi verdiler, elbisenin içini çok güzel zinetlendirmek durumundayız. Dışımızı herhangi bir elbise ile giydirirsek mahrem yerlerimizi örttükten sonra sonrası bir şey değildir. İşte içimizi de en güzel ilim cevherleriyle süslememiz, aklımızı akl-ı birey değil, kayıtlı akıl da değil, akl-ı külle ulaştırıp on derece gelişmiş bir akla ve gelişmiş bir gönle sahip olmamız gerekmektedir.

Burada gönül, kalp diye belirtilen şey tabi çok yerli yerince, çok güzel izah tarzı ile hiçbir şeye tereddüde şüpheye mahal bırakmayacak şekilde mesnedleri ile açık, ama tabi burada aklı bir başka şekilde izah etmek gerekse belki bir bölümde vardır, o zaman aklın diğer yönlerini ele alarak "leallakum ta'kılun" (12/2) …لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ …umulur ki düşünürsünüz. "Leallakum tezekkerun" (6/152) لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ…olur ki zikredersiniz, "leallakum yeşurun" umulur ki şuur edersiniz, gibi ayetler de akla hitab etmektedir. Burada hazretimizin bahsettiği şey sadece cüzzi akıldan yani beşer aklından bahsetmektedir. İşte o akıl öğüt almaz. Gördüğü ile fikir yürütür, gördüğünü de şartlanmışları olarak fikir yürüten, şartlı kayıtlı olarak fikir yürüten bir akıldan bahsediyor ki işte ancak bu işi o kalb düzenleyebilir.

Biz de o kalbi paslarından temizleyip de dönecek hareket edecek hale getirmemiz gerekiyor. Yoksa o kalp o aklın tesiri altında olduğu sürece o da aynı şekilde kayıtlanmıştır, o vücutla birlikte yani bireysel aklın tesirinde olan vücutla birlikte olduğundan o da aynı tesir altında aynı şekilde

dönemeyen, ismi kalp yani dönücü olduğu halde dönmeyen tek yönlü gören bir kalp hükmünde olduğundan işte onların bakışı tabi ki eksik nakıs bir bakış olmaktadır.

----

27. Paragraf

Böyle olunca Hak, arif indinde inkâr olunmayan ma'rûfdur. Binâenaleyh dünyâda ehl-i ma'rûf olanlar, âhirette de ehl-i ma'rûftur. İmdi bunun için Hak Teâlâ "Kalb sahibi olan için" (Kâf 50/37) **buyurdu. Böyle olunca o kimse, kalbin eşkâlde taklibi sebebiyle, suretlerde Hakk'ın taklibini bildi** (27).

Yanı ârif-i kâmil cemî'-i suretlerde Hakk'ı müşahede edince, artık bu arif indinde Hak, öyle bir ma'rûf olur ki, ne surette zahir olursa olsun, inkâr olunmaz. Yani öyle bir maruftur ki ne şekilde zuhur ederse etsin inkar etmek mümkün olmaz. Arif tarafından zaten inkar etme diye bir şey söz konusu olmaz.

Binâenaleyh dünyâda Hakk'ı, cemî'-i suretlerde müşahede edenler, âhirette de bi'l-cümle suretlerde Hakk'ı görürler. Vücûd-ı insanîde ma'rifet-i ilâhiyyenin mahalli ise, "kalb"dir. Yani insan vücudunun mahalli kalptir. İlahi marifetin mahali kalptir.

Zîrâ rûh, nefis, rûhânî ve cismânî olan kuvâ ve a'zâlar, hep makâm-ı ma'lûm sahipleridir. Kendi makamlarının dâiresini tecâvüz edemezler. Fakat "kalb" öyle değildir. O bütün mertebelerin suretleri ve eşkâlinde dönüşüm yapar. İşte bu sebebden Hak Teâlâ "Kalb sahibi için Kur'ân'da öğüt ve nasihat vardır" (Kâf, 50/37) buyurdu.

إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَذِكْرَىٰ لِمَنْ كَانَ لَهُ قَلْبٌ أَوْ أَلْقَى السَّمْعَ

وَهُوَ شَهِيدٌ

----

28. Paragraf

İmdi arif kendi nefsinden, Hakk'ın nefsini tanıdı. (men arefe nefsehu fakat arefe rabbehu) **Halbuki o arifin nefsi, hüviyyet-i Hakk'ın gayrı değildir. Ve kevnden mevcûd olan bir şey yoktur ki, hüviyyet-i Hakk'ın gayrı olarak vücûda gelsin. Belki o şey Hakk'ın aynıdır. Binâenaleyh bu suretlerde âlim ve arif ve mukırr olan Hak'tır; ve bu sûret-i diğerde arif ve âlim olmayan ve onu inkâr eden de Hak'tır. İşte bu, tecellîden ve ayn-ı cem'de şuhûddan Hakk'ı tanıyan kimsenin hazzıdır (28).**

Arif inkar edenin de Hak olduğunu bilir fakat inkar eden bilmez, işte bilmediğinden o cehildedir. *Ya'nî arif, kendi kalbinin şekillerde bir taraftan diğer tarafa döndüğünü görünce, bütün sûretlerde Hakk'ın bir taraftan diğer tarafa döndüğüne müşâhede ile, Hakk'ın nefsini tanıdı. Halbuki arifin nefsi, Hakk'ın hüviyyetinin gayrı olmadığı gibi alemlerde hüviyyet-i Hakk'ın gayrı olan hiçbir mevcûd dahî yoktur.*

Belki eşyanın tümü Hakk'ın hüviyyetinin aynıdır. Zîrâ aynı olmayıp, gayrı olsa, birbirine ayrı ayrı iki vücûd olmak lâzım gelirdi. Halbuki vücûd, hakikâtte birdir; ve vücûd, hakikatte birden ibaret olunca bu gördüğümüz suretlerde kendi vücûdunu tanıyan ve bilen ve ona ikrar eden Hak olmuş olur. Ve keza perdeliler suretlerinde zahir olup bütün suretlerde mütehavvil olan kendi vücûdunu tanımayan ve bilmeyen ve onu inkâr eden, yine Hak'tan ibaret olur.

İşte bu zikrolunan hakikatler Hakk'ı her mazharda o mazharın özelliği ile vâki' olan tecellîsinden tanıyan ve ayn-ı cem'de nefsini ve kevnin bi'l-cümle suretlerini, hüviyyet-i Hakk'ın aynı olarak, müşahededen bilen arifin hazzı ve zevkidir. Arifin gayrisinde bu haz ve zevk mevcûd değildir. Onlar inkâr ve ikrar arasındadır. Yani Hakkın bazı tecellisini ikrar ederler bazı tecellisini de inkar ederler, yani itikadına

uygun halleri kabul ederler, kendi itikatlarına uymayanları inkar ederler.

Yalnız burada iki kelimenin üstünde durmak lazımdır, "haz" ve "zevk" bu kelimeler neyi ifade etmektedir. Bir kişi bireysel manada nefsi ile yaşıyorsa nefs-i emmaresi ile nefs-i levvamesi ile diğer şeyleri ile yaşıyorsa bu "haz" ve "zevk" dediğimiz elle tutulmayan ama varlığı hissedilen his aleminde hissedilen şeylerin nefsani manada beden zevkleri olarak kullanır. Beden hazzı ve beden zevki olarak kullanır. Beşeriyet üzere kullanır, ve bu zevk aldığı esnada yemek yerken bir zevk aldı, su içerken bir zevk aldı, tatlı yedi zevk aldı, ekşi yedi zevk aldı, bunların hepsi birer zevk ve hazdır.

Bunların hepsini bedeni manada kullandığı zaman tabiatının haz ve zevki olmaktadır. Yani tabiatının aldığı hazlar ve zevklerdir. İşte bedensel olarak gelen bu zevkler mutlaka o zevkleri tadıştan sonra insanda zahmet meydana getirir. Pişmanlık getirir, baş ağrısı getirir, bir üzüntü getirir, yani o anda almış olduğu zevk hatta aldığı zevkle doğru orantılı olarak üzüntü meydana gelir.

Mesela içki içerken zevk, haz aldı, arkasından gelen pişmanlık ondan çok daha fazla oldu. Yani kişi ne şekliyle zevk haz almışsa, bedensel şekliyle haz ve zevk almışsa onun sonunda mutlaka üzüntü gelir kendisine. Kendisi belki farkında olur belki farkında olmaz. Bazen farkındadır, bir daha bunu içmeyeceğim der, ertesi gün kalktığı zaman yaptığı geçince olmayacak şey aklına gelince veya sigara gibi şeyler içer içer zevk alır bırakamaz ama kendini de harap eder.

İşte burada gelen haz ve zevk kişi kendini akl-ı küle, ilahi hakikatlere dönüştürebilmişse artık bu hazları beşeriyetinin hazzı değil de ilahi haz ilahi zevk olarak almaya başlamışsa işte bu aslında bunun ismi değişmekte ama başka bir ifade de bulunmadığından "haz" ve "zevk" olarak ifade edilmektedir. İşte buradaki haz ve zevk bireysel değil arifane bir hazdır. Bunun ne mideye zararı olur, ne bir şey olur, bunun sonrası insana daha çok huzur verir.

Yani o hazzı aldıktan sonra da haz verir insana. O beşeri manada alınan hazdan sonra gelen pişmanlık, üzüntü, acı değil, o haz daha çok hazza lezzete dönüşür. İşte bu bugünün cennetidir. Bunu düşünün, tatbik de etmeye çalışın. Dünya cenneti, irfan cenneti dedikleri budur. Bugünden bu hali yaşayan kişi cennete dünya cennetinde Hakk'ın irfaniyet cennetine girmiştir.

Belki bu sohbetlerde yaptığımız "haz" ve "zevk" budur işte. O zaman kişi kendi özüne ulaşmış oluyor, kendi özüne ulaşınca da Hakk'ın özüne ulaşmış oluyor zahirinden geçmek suretiyle. İşte bu da ilmi bir vuslat hükmüne geliyor. Her yapılan vahdet sohbeti bir vuslattır, vuslat-ı ilahidir. Hem kendi kendimize olan vuslat hem de Hak ile olan vuslattır. İşte onun verdiği haz öyle hoş öyle lezzetli güzel bir hazdır ki pişmanlığı olmayan hazdır. İşte "bugünkü cennat-ı irfana dahil olmazsa uşşak yarınki vaad olunan huri gılmanı neylerler." denilen bu hadisedir. Bu günkü cennat-ı irfan, irfan cennetine dahil olmak.

Eğer bu cenneti burada tatmazsa kişi ahirette buna ulaşması mümkün değildir, kapısı buradadır. Ancak Cenab-ı Hakk bunu da çok sınırlı olarak burada misal olarak cüzi miktarda vermektedir. Eğer bu geniş olarak burada yansımış olsa dünya ile bağlantımız kopar gideriz. Mecnun oluruz dünyada yaşayamayız. Bunlar ruhun haz ve zevkidir, gönlün haz ve zevkidir, aklın haz ve zevkidir, idrakin, şuurun haz ve zevkidir.

Bazı tarikatlarda olanlar söylüyor, ne güzel zevklendik ne güzel neşelendik falan dedikleri hep onlar nefsanidir. Yani sema da yapmış olsalar, o zevk alma bireysel manada olduğundan nefsin hazzıdır, zahirden bakıldığında rahmani gibi gözükür ama nefs ve şeytan öyle bir oyun kurar ki "o ne güzel zikir yaptınız, ne güzel yaşadınız" gibilerde, diğer yerlerde zahiren bir şarkı duymuşunuzdur o hassaslığı vermiştir, ha zikirde. Zikrin güzel olması için şuurla yapılması, kalp ile yapılması lazım gelir. Onların o mertebede kalp denilen şey deseler de o beşeri kalp yürektir orada çalışan. O da etten ibarettir.

Rubai: **Tercüme**: *"Ehl-i keşf ve erbâb-ı şuhûdun mezhebinde, bütün âlem, vücûd-ı vahidin tafsillerinden başka birşey değildir. Vâkıâ bu kadar sûretler o vücûd-ı vâhidden zahir göründü; dikkatle baktığın vakit bir mevcûddan başkası olmadığını görürsün."*

Yani dikkatle baktığın zaman bütün alemde bir mevcuttan başkasının olmadığını görürsün.

Diğer rubâî: Tercüme: *"Mücavir ve musâhib ve refik olan hep O'dur. Dilencinin' eski püskü elbisesi ve pâdişâhın elbîse-i fâhiresi içinde olan hep O'dur. Fark ve kesret çokluğunda ve cem ve vahdet nihânhânesinde olan billahi hep O'dur; ve tekrar tekrar yemin ederim ki hep O'dur."*

----

29. Paragraf

Böyle olunca o kimse, kavl-i Hak mucibince, taklîb-i Hak'ta tenevvü' eden kalb sahibi olan kimsedir (29).

Ya'nî ilim ve ma'rifetten ve şuhûd ve tecellîden hazzı ve zevki olan kimse, Hakk'ın taklibinde mütenevvi olan kalbin sahibi bulunan kimsedir. Nitekim hadîs-i şerîfde buyurulur: ya'nî "Mü'minin kalbi, Rahmân'ın parmaklarından iki parmak arasındadır. Onu istediği vech ile döndürür." Hadîs-i şerifde "kalbü'l-mü'mini" kavliyle kalbin mü'mine tahsisi, ârif-i kâmilin gayrisi kalb sahibi olmadığına işarettir. Zîrâ gayr-ı arif akıl sahibidir; ve akıl ise ilâhi hakikatleri idrâkten kasırdır. Nitekim yukarıda geçti.

Dâvûd Kayseri hazretleri, Fusus-ul Hikemin bir başka mütercimi "fî taklîbihî" kavlindeki zamirin hem Hakk'a, hem de kalbe mana verilmesini caiz görmüştür. Hakk'a râci' olduğuna göre olan ma'nâ, tercümede zikrolundu. Ve kalbe râci' olduğuna göre olan ma'nâ ise şu vech ile olur: "Hakk'ı tecellîden ve ayn-ı cem'de şuhûddan tanımak zevki ile mahzûz olan kimse, yani hazlanmış olan kimse suretlerde kendi nefsinin taklibinde meydana gelen kalbin sahibi bulunan kimsedir."

Zîrâ kalbin hakkati takallüb olduğundan, yani kalbin hakikati dönüş olduğundan kalb, bütün suretlerde dönmektede nevilenmiş olur. Her kalbde o hale göre nevilenerek dönmüş olur. Binâenaleyh kalb sahibi olan arif bütün suretlerde mütecellî olan Hakk'ı, Hak'la arif olur. Zaten başka türlü de olamaz. "men arefe nefsehu fakat arefe rabbehu" kim ki nefsini bildi Rabbına arif oldu. Yani nefsine arif olunca Rabbına arif olunca ne oldu. Nefsinin Rabbından başka bir şey olmadığını anladı o zaman ne oldu Hakkı Hak ile arif oldu. Kendisi Rabbın hakikatini idrak edince Rab da Hakk oldu, Hakk'ı Hakk ile bilmiş oldu.

----

30. Paragraf:

Velâkin ehl-i îman, Hak'tan ihbar ettikleri şeyde, enbiyâ ve rusül (aleyhimü's-selâm)a taklîd eden mukalliddir. Ashâb-ı inkâra ve ahbâr-i varideyi edille-i akliyyelerine hami ile te'vîl edenlere taklîd eden mukallid değildir. İmdi ehl-i îman, enbiyâ (aleyhimü's-selâm)ın lisanları üzere vârid olan ihbârât-ı ilâhiyyeyi, Hak Teâlâ'ının (Kâf, 50/37) **ya'nî "Yahut kulak veren" kavliyle murâd olunanlardır** (30).

Yâ'nî bir taife vardır ki, onlar enbiyâ (aleyhimü's-selâm)a gelen vahy-i ilâhî kendilerine tebliğ olunduğu zamanda "Bu doğru mudur, değil midir?" diye delîl-i aklîye müracaatla duraklamazlar. Zîrâ onun emîn olduğunu bilmişlerdir. İşte bunlar enbiyâ ve rusül (aleyhimüs-selâm)a taklîd eden ehl-i îmandır. Bunun misâli bu âlemde pek çoktur.

Meselâ hasta oluruz. Tecrübeli doktor olduğuna i'timâd ettiğimiz bir tabibe müracaat ettiğimizde, bize vâki olan anlayışını, ondan akli bir delil istemeksizin, yani doktor bize geldi ama bu tecrübeli doktor, neden niçin demeden o bize ne dediyse kabul ederiz icra ediyor.

Birisi çıkıp da bize: "Bakalım onun ihatası yerinde midir, bunu tetkik ettin mi?" dese, biz de cevaben deriz ki: "Bu

tabibin tecrübesine i'timâdım vardır. Ben onun ilmini onun kadar bilemem; o kendisine tabi olunandır, ben de ona tabi olanım yani şu ilacı al, bu ilacı al, şu kadar yap, bu kadar yap diye" *Binâenaleyh delîl-i aklî ile iştigâl beyhude yorgunluktur.*

Ve yine bir taife daha vardır ki, bunlar, ashâb-ı inkâra ve vahy-i ilâhîyi te'vîl ile saflığını ihlâl eden kimselere taklîd eyleyenlerdir. İman ehli bu taklitçilerden değildir. Binâenaleyh (Kâf, 50/37)

اَوْ اَلْقَى السَّمْعَ وَهُوَ شَهِيدٌ *âyet-i kerîmesinde kavliyle murâd olunan taife, enbiyâ (aleyhimü's-selâm)a taklîd eden taifedir.*

Ashâb-ı te'vîle taklîd edenler bundan hariçtir. Zîrâ bir kimsenin metbû'u hakikatlerin idraki hususunda câhil olursa, ona tâbi' olan kimse, ondan daha câhil olur.

----

31. Paragraf:

Mesnevi:

Halbuki o, ya'nî ilkâ-yı sem' eden bu kimse, şehîddir (31).

Ya'nî ihbârât-ı ilâhiyyeye kulak veren kimse şehîddir. Yani müşahiddir. *"Şehîd"in iki ma'nâsı vardır: "Hâzır", ya'nî enbiyâ (aleyhimü's-selâm) kendilerine nâzil olan ilahi haberleri tebliğ ettiği vakit hâzır gözetleyici olan olan ma'nâsınadır. Ve ikincisi dahî "şâhid" demek olur. Ve "şuhûd"un mertebeleri vardır: Birincisi göz ile görmek; ikincisi âlemi hayâlde basiret ile görmek; üçüncüsü basar ve basiretin her ikisiyle görmek; dördüncüsü, hissi suretlerden tecrid edilmiş olan hakikatler için hakîki idraktır. Burada murâd âlem-i hayâlde huzur ve rü'yet ma'nalarının her ikisidir. Nitekim Hz. Şeyh (r.a.) buyurur:*

----

32. Paragraf:

Hazret-i hayâle ve onun isti'mâline tenbîh eder. O dahî "ihsan" hakkında Resul (a.s.)ın kavlidir. (sen Allah'ı görmüyorsan o seni gördüğünü bilerek ibadet etmek) **İmdi bunun için o şehîddir** (32).

İlahi haberlere peygamberden gelen Kur'an'dan okunan yani o anda Peygamberin lisanından çıkmasa da herhangi bir kişinin ağzından Kur'an'dan okunan ilahi haberlere kulak veren burada zaten her iş kulakla başlamaktadır, Secde Suresinde 32/9 ayetinde

ثُمَّ سَوَّيهُ وَنَفَخَ فِيهِ مِنْ رُوحِهِ وَجَعَلَ لَكُمُ السَّمْعَ
وَالاَبْصَارَ وَالاَفْئِدَةَ قَلِيلاً مَا تَشْكُرُونَ

Musa'ya (a.s.) ilk hitaplarda "ey musa sana vahy olunacakları dinle" deniliyor. 20/13

وَاَنَا اخْتَرْتُكَ فَاسْتَمِعْ لِمَا يُوحَى

13- "Ben seni seçtim, artık vahyolunanları dinle.

Bakın vahyi onunla açıyor devamını. Yani kulak bizim için çok önemlidir. Büyük bir ilahi kapı, ilahi bir giriş kapısıdır. İşte evvela dinlediğimiz zaman bunları kulak veren kimse şehid olmuş oluyoruz, bu nasıl şehid ölüm manasına değildir, yaşayan tasdik eden müşahede eden şekilde şehid oluyoruz. İki manası vardır, hazır yani enbiya aleyhisselam kendilerine nazil olan ilahi haberleri tebliğ ettiği zaman hazır murakıb olan manasınadır. (a.s.v.) Efendimiz ashabına ayet-i Kerimeleri, Sure-i Şerifeleri bildirirken orada hazır olanlar "şehid" yani şahid olmaktalar ve kabul etmekteler müşahede ehli olmaktalar.

İkincisi dahi şahid demek olur, yani şehidlik sadece savaşta ölmek demek değildir, “şehid” şahid olmak demektir. Şuhudun mertebeleri vardır, yani bu şuhudun da yani müşahedenin de mertebeleri vardır, birincisi göz ile görmek, yani şu gördüğümüz eşyanın şahidleriyiz, şehidleriyiz. Gördük bunları idrak ettik ne varsa ortalıkta. Birincisi gözüyle görmek, ikincisi hayal aleminde basiret ile görmek, yani uyku ile uyanıklık arası olsun, rüya aleminde olsun, hayal aleminde olsun, yani alem-i misalde basiret ile görmektir. İşte gece gördüğümüz rüyalar hep basiret ile görülenlerdir.

Gözümüz kapalı olduğu halde aynı eşyayı aynı sertlikte kabalıkta yumuşaklıkta neyse aynı şekilde his ve müşahede etmekteyiz. İşte bu da ikincisi hayalde basiret ile görmektir. Üçüncüsü basar ve basiretin her ikisi ile görmek; şimdi şunu basar ile gördük, ama bunun hakikatinin de Hakkın varlığı olduğunu basiret ettik yani özüne de nüfuz ettik, şuhud ettik, yani içine derinliğine girdik manasınadır. Basar ve basiret hem dış gözümüzle hem de batın gözümüzle yani mutmain olan bir gönülle gördük.

Dördüncüsü suver-i hissiyeden mücerret olan hissi suretlerden ayrılmış temizlenmiş arınmış olan hakayık için idrak-ı hakikidir. Hakiki idraktir. Yani suretlerin daha üzerine çıkarak yani surete dahi ihtiyaç kalmadan görmek, idrak etmek hakiki idrak budur işte. Burada murad alem-i hayalde huzur ve rüyet manalarının her ikisidir. Nitekim hazret-i şeyh (r.a.) buyurdu:

Ya'nî Hak Teâlâ "Ve hüve şehîdün" kavliyle hazret-i hayâle ve onun isti'mâline tenbîh ve işaret eder. Hayalin kullanmasına tenbih ve işaret eder.

Zîrâ kulak veren, dinleyen kimse, işitilen şeyin suretini hayâlinde ihzar eder. Binâenaleyh onun müşahedesi hayalîdir. Mesela bir şey duyduk bize söylediler, şurada bir ağaç var dediler, ağaç ismini duyduk, o ağacı biz şekillendirdik, bildiğimiz ağaç türlerinden ama deseler ki elma ağacı, armut ağacı, üzerinde elmalar armutlar diye biz

onun müşahidi kendimizin suretlendirdiğimizin şehidi biz olduk.

Ve hayâlin faydalanması, gözle görülen suretlerden, soyunma ve tükenme ile olur. Hazret-i hayâle dâhil olmak için, hazret-i şehâdetten intikâl etmek lâzımdır. Yani hazret-i hayale dahil olmak için bu maddi alemden uzaklaşmak lazımdır. *Ve duyma özelliğine sahip olan mü'minin hazret-i hayâlde şuhûdunun ve hazret-i hayâli kullanmasının delili dahî "ihsan" hakkında (S.a.v.) Efendimiz'in:*

"İhsan, senin O'nu görür gibi Allah'a ibadet etmekliğindir". Ve hadîs-i aharda: "Allah Teâlâ namaz kılan kimsenin kıblesindedir" kavl-i şerifleridir. O zaman nereye dönersen dön Hakkı müşahede ettiğinde sen zaten Hakk'a Hakkın Zatına yani mutlak kıbleye dönmüş oluyorsun. 2/115

وَلِلَّهِ الْمَشْرِقُ وَالْمَغْرِبُ فَأَيْنَمَا تُوَلُّوا فَثَمَّ وَجْهُ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ وَاسِعٌ عَلِيمٌ

İstersen kıblenin tam tersine dönmüş ol Allah'ın vechi müşahede ettiği her yerdedir. Kulaktan duyma hayal ile var ettiğinin şehidisin. *Zîrâ musallî, hayâlinde kendi mu'tekadinin suretini ihzar edip, huzûr-ı kalbî ve teveccüh-i küllî ile Allah'a ibâdet eder.* Yani kendi hayalinde temiz kalbiyle bir Allah çıkartır, bir Allah düşünür, ona ibadet eder.

Bu surette onun şuhudu hayali olur, bu şuhud-u hayaliden dolayı kıblesinde Hakk'ı müşahede eder, velakin gözü Hakk'ın nuru ile sürmelenmiş olup keskin gören musalli için murâkabe-i tâm ve teveccüh-i küllî lâzım değildir. Zaten her yerde bunu bilen buna alışık olan için bu zaten her an kendisinde öyle olmaktadır. Ama diğeri de dünyaya girip zaman zaman dünyadan çıkıp Hakk'ı kendinde müşahede etmeye yönelen kişinin hali yukarıda anlattığı gibi oluyor.

Keskin gören musalli için murakabe-i tâm ve teveccüh-i külli lazım değildir yani murakaba etmesine külli teveccüh etmesi lazım değildir, diyerek bakın burada tarikatlardaki

yapılanların bir bakıma bir mertebeden sonra yersiz olduğunu ifade ediyor. Eğer o derviş hep murakaba halinde ise hep teveccüh halinde ise hayal aleminden kurtulamamış demek olduğu açıkça anlaşılmaktadır. Ama gözü Hakk'ın nuru ile sürmelenmiş olup keskin gören musalli için murakabe-i tam ve teveccüh-i külli lazım değildir. Zaten o her an her yaşantısı murakaba içerisinde ve teveccühtedir. *Zîrâ onun isti'dâdı kâmil ve keşfi kavî olduğundan her cihette hâzır olan Hakk'ı, cemî'-i cihâtta müşahede eder.*

Nitekim Hak Teâlâ buyurur: فَأَيْنَمَا تُوَلُّوا فَثَمَّ وَجْهُ اللَّهِ

(Bakara, 2/115) Ve namaz hakkındaki tafsilât Fass-ı Muhammedi'de gelecektir.

----

33. Paragraf:

Ve nazar-i fikrî sahibine taklîd eden mukallid ve onunla mukayyed olan kimse, ilkâ-yı sem' eden kimse değildir. Zîrâ bu ilkâ-yı sem' eden kimsenin, bizim zikrettiğimiz şeyi şehîd olması lâbüddür. Ve bizim zikrettiğimiz şeyi şehîd olmayan kimse bu âyet ile murâd olan kimse değildir. İmdi onlar Hak Teâlâ'nın haklarında (Bakara, 2/166)

إِذْ تَبَرَّأَ الَّذِينَ اتُّبِعُوا مِنَ الَّذِينَ اتَّبَعُوا **ya'nî: "Metbû' olanlar, onlara tâbi' olanlardan müteberrî olduklarında" buyurduğu kimselerdir. Ve halbuki rusül, onlara tâbi' olan etbâ'larından müteberrî olmazlar (33).**

Ma'lûm olsun ki, nazar-ı fikrî sahibi, ehlullah indinde gayr-ı mu'teberdir. Yani fikir ile nazar edenler ehlullahın yanında muteber değildir. Zîrâ "düşünme gücü" dediğimiz şey, kuvve-i cismâniyyeden birisidir. Binâenaleyh o düşünme gücü tefekkür üzerinde ba'zan vehim ve ba'zan

dahî akıl tasarruf eder. Halbuki iki mutasarrıfın hükmettiği bir mahalde intizam aramak abestir.

Zîrâ o mahalde dâima niza' vâki' olur. Vehim, akıl ile münazaa eder; ve akıl ise madde-i zulmâniyyede hayrete düşüp hakikatleri idraka gücü yetmez. Bugün "Böyledir" diye hükmettiği şeyde, yarın vehmin tasarruf ve nizâ'ı zuhur edip, onu o verdiği hükümde şüphelere ve zanlara düşürür. Nitekim Hz. Mevlânâ (r.a.) buyurur:

Mesnevi: Tercüme: *"Ey pehlivan! Akıl, şehvetin zıddıdır. Sen şehvet dokuyana akıl deme! Şehvet dilencisi olan kimseye vehim sahibi de! Vehim, kalbdır; akılların altını ise nakd-i hâlistir. Vehim ile akıl ölçüsüz zahir olmaz. Çabuk her ikisini de ölçü tarafına götür! Bu ölçü dahî Kur'â-n-ı Kerîm'dir; ve enbiyâ (aleyhimü's-selâm)ın hâlidir. Zîrâ Kur'ân ve hâl-i enbiyâ ölçü gibi, kalb olan vehme: Gel, der, tâ ki benim müsadememden çarpışmaktan kendini göresin ki, sen benim iniş ve yokuşumun ehlinden değilsin.*

Amma aklı eğer bir testere iki parça etse, altının ateş içinde selîm olması gibi olur".

Binâenaleyh erbâb-ı fikir ve nazar, idrâk ettikleri şeyde şek ve zan üzere olmaktan zail olmazlar. Velâkin tahkik eden böyle değildir. Onlar eşyayı amel etme ve düşünme ile değil, Rab'lerinin nuruyla müşahede ettiklerinden, hükümleri yakîn üzerinedir. Bakın burada “yakîn”in bir özelliği daha ortaya çıktı.

Yakîn olması için yani “el yakîni hüvel Hakk” demişler ya demek ki yakîn nur ile desteklenen bir anlayışmış. Yani nurani bir idrak ile anlayış ve bakışmış. Yakîn ehli olması için o hadiseye İlahi nur ile müşahede etmen gerekiyor. İşte böyle oluyor da belki farkında değilmişiz bu işin, diğer şekliyle, böylece erbab-ı fikir ile nazar yani fikir erbabı, bakış erbabı idrak ettikleri şeyde şek ve zan üzere olmaktan uzak olamazlar. Mutlaka neyi idrak ederlerse etsinler onlarda o idrak ettikleri şeylerde mutlak bir şey üzerinde anlayış üzerinde olmazlar. Şüpheleri zanları devam eder.

Mutmain olmazlar. Ne kadar olduk zannederlerse de derinlerinde şüphe ve zan vardır. Velakin muhakkikin böyle değildir. Tahkik ehlinin şüphesi zannı yoktur, eşyayı tahammül ve tefekkürle değil yani belirli nisbetlendirmelerle değil veya tefekkür etmekle değil, Rablarının nuruyla müşahede ettiklerinden hükümleri yakîn üzerinedir. İşte ilmel yakîn, aynel yakîn, Hakkal yakîn dedikleri hadise budur, yani Rabbın nuruyla müşahede etmektir.

Yani bizim beşeriyetimiz tefekkürümüz ile akl-ı cüzümüz ile bir yerlere ulaşmak işte buradan bu ibreti çıkarmak şuradan şu ibreti çıkarmak zaten dünya üzerinde görüldüğü gibi bireysel fikir ile hareket ederek, düşünülerek yapılmış olan her türlü sistemeler neticede kısa bir süre sonra yetersiz hale gelmektedir. Daha yenileri daha başkaları aranmaktadır. Onlar da bireysel fikir yönüyle arandığından bir müddet sonra onlar da yetersiz kalmaktadır. Eğer akl-ı külle yönelerek, akl-ı cüzden akl-ı küle yönelerek hakikatlere bakılmış olsa kurulmuş olan kaide, Kur'an'ın getirdiği kaideler gibi ebedi olur.

İşte bunun oluşması için Rabdan gelen bir nur gerekmektedir, Rablarının nuruyla müşahede ettiklerinden bakın Rablarının nuruyla gördüklerinden de demiyor, gördükten sonra "şehid" olarak müşahede ehli olarak bunların hükümleri yakîn üzerinedir. İşte bu yakîn ilmi şeksiz şüphesiz ilimlerin en doğrusu en güzelidir, çünkü Hakkın nuruyla görülmüştür.

Hakk'ın nuruyla dediğimiz zaman ışık ile nuru birbirinden ayıralım, "nur" bizatihi varlığın içinde olan ve varlığı zuhura getiren yani oluşumunu sağlayan görüntüsünü sağlayan, ışık ise gece karanlığında zaten mevcut olan o eşyayı görüntüsünü sağlayan basarımıza görüntüsünü sağlayandır ama nur basiretimizdeki görüntüsünü yakîn bir bilgi ile sağlamaktadır. *İlkâ-yı sem'in netîcesi şuhûda çıktığından,* bunlar yakîn üzerinedir yani bu yakîn ilka-ı sem neticesi

şuhuda çıktığından “festemi lime yuha” 20/13 .... فَاسْتَمِعْ لِمَا

يُوحَى

“ya Musa şimdi vahy olunacakları düşün,” idrak et. İşte bu ilka-ı sem yani vahyin kulağa ilka edilmesidir, kulaktan verilmesidir. Ama (a.s.v.) Efendimize ilka nereden verildi, gönlüne verildi, gönlüne mülaki oldu, bazen de hem gönlüne, hem sem’ine verildi. Cebrail’in (a.s.) geldiği gibi. Çünkü onu çevredekiler de duydular yani çevredekilerin Cebrail’in (a.s.) getirmiş olduğu vahyi yani Cebrail (a.s.) Dıhyet-il Kelbi şeklinde geldiği zaman çevresindekiler de o vahyi duydular.

İşte sahabe bunun için sahabedir. İlkayı semin neticesi şuhuda çıktığından yani duyduktan sonra o faaliyete geçipte yaşantıya geçtiğinde *ancak ehl-i şuhûd olan enbiyâyı taklîd eden kimseler, ilkâ-yı sem' etmiş olanlardır.* Yani peygamberden ilkayı sem etmiş olanlardır, evvela peygamber Hakk’tan sem ilkayı almakta sonra kendisi kavminin kulaklarına ilka etmektedir. İşte bu taklidi olmakla beraber gerçek bir hadise olmaktadır. Yani peygamberlere verilmiş olan vahy-i ilahiyi duymuş olurlar. Yani mülaki oldukları şey duygu yoluyla kendilerine gelmiştir.

Zîrâ onlar için merâtib-i şuhûd hâsıl olur. Neden, çünkü peygamberi o nur ile söylediğinden ve ruh ile birlikte söylediğinden tam bir ilka-ı sem olur yani ilka-ı kulak olur. Yani o kulağın onu duymaması diye bir şeyin söz konusu olmaz. Çünkü içerisinde nuru, ruhu, manası ve savtı da vardır. *Ve bu mukallidlerin tâbi' olduktan rusül, onlardan teberrî etmezler.* Yani onlardan uzaklaşmazlar.

Çünkü ellerinden tutup, onları makâm-ı şuhûda îsâl etmiş olduklarından tâbi'lerine karşı utanıp, biz sizlerden berîyiz demezler. Yani peygamberler kendilerine tabi olan iman etmiş olan yahut kavminin iman etmiş olanlarından utanmazlar, sıkılmazlar, neden çünkü onları müşahedeye götürürler.

Fakat ehl-i vehim ve zan olan fikr-i nazarî ashabına taklîd eden mukallidlerin yolu. Bazı kimseler var ki fikir ve kendi nazarları ile bir yol kurmuştur, bir felsefe tutturmuş işte şucuyum, bucuyum gibi yollarla sistemlerle fakat ehl-i vehim ve zan fikr-i nazari hesabına yani nazari fikir sahiplerine basar ile nazar edenlere *onların taklit eden mukallitlerin yolu elbette evham ve zanlara çıktığından*, yani neticede bir hakikate ulaşamadığından *onlar, ilkâ-yı sem' eden kimselerin zümresine lâhık değildirler.*

Çünkü onların hâsıl ettikleri şey şuhûd mertebesi değil, ancak zanlar ve evhamdır. Binâenaleyh bu taifenin metbû'ları olan erbâb-ı fikir ve nazar, tâbi'lerini de berbâd ettiklerini gördüklerinde perdelerinden "Biz sizden berîyiz" derler. Yani hem onların fikirlerini bozarlar hem de biz sizden uzağız derler. Ama peygamberler böyle yapmazlar. Çünkü onlara doğruyu müşahede ettirdiler.

----

34. Paragraf:

İmdi ey velî! Bu "hikmet-i kalbbiyye"de senin için zikrettiğim şeyi tahkik et! Ve "hikmet-i kalbiyye"nin Şuayb (a.s.)a ihtisasına gelince, "hikmet-i kalbiyye"de teş'ib olunduğu içindir. Yâ'nî bunun şu'beleri muhtasar değildir. Zîrâ herbir i'tikâd bir şu'bedir. Binâenaleyh onun hepsi şuabdır, ya'nî i'tikâdat. Böyle olunca gıtâ münkeşif olduğu vakit, herbir kimseye mu'tekadı hasebiyle / münkeşif olur. Ba'zan hükümde mu'tekadının hilâfına olarak münkeşif olur. O da Hak Teâlâ'nın (Zümer, 39/47)

وَبَدَا لَهُم مِنَ اللَّهِ مَا لَمْ يَكُونُوا يَحْتَسِبُونَ **Ya'nî "Onlara yevm-i kıyamette zan etmedikleri şey, Allah'dan zahir olur" kavlidir (34).**

Onlar hep tenzih üzere itikadettiklerinden teşbihi bir şekilde tecelli ettiğinde yani öyle olduğunu zan

etmediklerinden O’nu inkar ederler. Bu nedendir, işte hep kendi zan ve kendi hayali düşüncelerinden vehimlerinden.

Ya'nî Şuayb, "şu'be"den me'hûzdur, yani kaynaklanır. *Ve "kalb" dahî avalimi ve akaidi ve ruhanî ve cismânî olan kuvâsi hasebiyle kesîrü'ş-şuab olduğundan yani çok şubeleri olduğundan hazret-i Şeyh (r.a.) aradaki münasebetten dolayı Hikmet-i Kalbiyeyi kelime-i Şuaybiye’ye tahsis edip burada itikadat-ı muhtelife şubelerini beyan buyurdu.* Yani muhtelif itikad şubelerini beyan buyurdu. İşte kalb bunların hepsini içine alıyor. Yani herkeste kalb o kadar geniş ki bir başka şekilde faaliyettedir.

----

35. Paragraf:

İmdi ekser-i inkişâf hükümdedir. Nitekim tövbesiz vefat ettiği vakit, âsî hakkında Mu'tezilî, Allah hakkında nüfûz-ı vaîdi i'tikâd eder. Böyle olunca vefat edip Allah indinde merhumen onun hakkında inayet sebkat ederek, muhakkak o ikâb olunmasa, Allah'ı Gafur ve Rahim bulur. Şu halde zannetmediği şey Allah'dan zahir olur (35).

Ya'nî, sahibinin i'tikâdına muhalif olarak inkişaf etmiş olan itikad edenlerin ekserîsi hükümdedir, zâtta değildir. Ve bu hükümde muhalif inkişâfın vukü'u dahî mutezilenin (mezheb) itikadı gibidir. Yani mutezilenin bu düzeyde anladığı gibidir, mutezile mezhebdir. *Zîrâ mutezili i'tikâd etmiştir ki, âsî tövbe etmeksizin vefat ettikde, onun hakkında Allah Teâlâ vaîdini infaz eder.*

Halbuki vefat ettikde, Allah Teâlâ rahmet ve inayetle tecellî edip ona ikâb buyurmasa, o i'tikâdına muhalif olarak Allah'ı Gafur ve Rahîm bulur. Bununla beraber o, Allah ikâb edecek zannetmiş idi. Hak onun zannı gibi çıkmadı, başka türlü zahir oldu. Ma'lûm olsun ki, tövbesiz vefat eden asi kulu hakkında vaîdin adem-i infazı için iki sebeb vardır: hani Cenab-ı Hakk’ın bir vaad bir vaidi vardı ya.

Birincisi: *Ayn-ı sabitesinin Hakk'a verdiği ilim üzerine, hakkında lâhık olan hükm-i Hak, ikâb olunmayıp inâyete mazhar olmasıdır. Böyle bir kimse avârız-ı tabîiyye hasebiyle ba'zı maâsîyi irtikâb eylese de tövbesiz vefat etse, inâyet-i ezeliyyeye mazhariyyeti ve tahâret-i asliyyesi sebebiyle, onun kötülükleri(seyyiâtı) hasenata tebdil olunur.*

Nitekim Hak Teâlâ buyurur: يُبَدِّلُ اللَّهُ سَيِّئَاتِهِمْ حَسَنَاتٍ *(Furkân, 25/70). Veyahut inayet ve rahmet-i ilâhiyyenin azamet ve saltanatı indinde o maâsî mahv olur.*

Rubâî-i Ömer Hayyâm:

Tercüme: *"Ey kudret-i celîlü'ş-şânından zahir olduğum yani onun Celil yüce şanından zahir olduğum zât-ı kerim!* Yani yüce Zat! *Ben Senin ni'metinde nâz ile perverde oldum. İmtihan kasdıyla yüz yıl günâh edeceğim. Bakalım benim cürmüm mü ziyâde, yoksa Senin rahmetin mi?"*

İkincisi: *Hak Teâlâ Kur'ân-ı Kerîm'de* نَتَجَاوَزُ عَنْ سَيِّئَاتِهِمْ *(Ahkâf, 46/16) buyurdu. Halbuki Hak Teâlâ hazretleri Fass-ı İsmâîlî'de tafsil olunduğu üzere İsmâîl (as)ı (Meryem, 19/54)* إِنَّهُ كَانَ صَادِقَ الْوَعْدِ *âyet-i kerîmesinde "sâdıku'l-va'd" olmasıyla çok sevilen buyurdu. Binâenaleyh Hak Teâlâ dahî sâdıku'l-va'ddir. Zîrâ vaîdin adem-i infazını va'd buyurmuştur. Elbette va'dini incâz buyurur. Böyle olunca vaîdin nüfuzu lâzım değildir.*

Rubâî-i Ömer Hayyâm:

Tercüme: *"Cihanda günâh etmemiş olan kimdir? Söyle! Günâh etmeyen kimse, söyle nasıl zindegî eder? İlâhî! Farz edelim ki ben fena yaptım, Sen de fena mükâfat verdin. Şu halde söyle benim ile senin aranda fark nedir? Şübhe yoktur*

ki Sen benim gibi değilsin. Benden hatâ ve Sen'den atâ zuhura gelir.''

----

36. Paragraf:

Ve hüviyyet hakkındaki inkişâf-i gıtâya gelince: îbâdın ba'zısı i'tikâdında cezm eder ki, muhakkak Allah Teâlâ şöyle ve böyledir. İmdi perde kalktığı vakit, kendi mu'tekadinin suretini görür. Halbuki o suret, i'tikâd ettiği Hak idi; ve düğüm çözülür. Binâenaleyh i'tikâd gider, müşahede ile bilinir; ve gözün keskinliğinden sonra, za'f ve noksân-ı nazar rücû' etmez (36).

Ya'nî Hakk'ın hüviyeti hakkında şöyle ve böyledir diye dünyâda bîr akîde-i hâs ile i'tikâd eden her bir mu'tekid, yevm-i kıyamette kendi mu'tekadini Hak ve vâki' olarak görür. Zîrâ Hak ona bu i'tikâd suretinde tecellî eder. Ve kalbindeki ukde-i i'tikâd çözülür. Artık gayba olan i'tikâd zail olup, onun yerine müşahede ve yakın ile husule gelen ilim kâim olur. Zîrâ akide, ehl-i hicabın kalbine mahsûstur. Hicâb kalkınca i'tikâd kalmaz; ve gözde müşahede ile keskinlik hâsıl olduktan sonra da nazarda za'f olmaz ki, tekrar i'tikâda ihtiyâç hâsıl olsun.

Binâenaleyh tenasühe kail olanların kelâmı reddedilmiş olur. Yani tekrar ölüp dirilip, ölüp dirilip bunun kelamı reddedilmiş olur. *Zîrâ onlar ba'de'l-mevt birçok defa kulun dünyâya geleceğine fikrine kapılmışlardır*. *Halbuki ba'de'l-mevt İlm-i yakîn husulünden sonra, tekrar dünyâya gelip, gördüğü şey hakkında perdeye düşmek vâ'ki' olmaz.* Yani öldükten sonra tekrar dünyaya gelip de tekrar hayal ve vehim içerisinde dolaşmak olmaz diyor, çünkü orada gözler açıldıktan müşahede olduktan sonra geriye dönülüpte burada yaşanmaz diyor.

----

37. Paragraf:

İmdi Hak, suretlerde tecellînin ihtilâfı sebebiyle, rü'yet indinde ba'zı abide mu'tekadinin hilafı olarak zahir olur. Zira tecellî tekerrür etmez. Böyle olunca o ba'zı abîd üzerine, hüviyyet hakkında sâdık olur. Ve perdenin kalkmasından evvel hüviyyet hakkında zannetmedikleri şey, o hüviyyet hakkında Allah'dan onlara zahir olur (37),

----

Ya'ni hüviyyet-i ilâhiyye hakkında, bir i'tikâd-ı mahsûsu olan kimseye, yani Allah şöyledir, böyledir diye bir itikad sahibi olan kimseye Hak kendi i'tikâdi suretinde tecellî ettikde, dünyâdaki mu'tekadinin hilâfi zahir olur. Yani Hakk kendi itikadı suretinde tecelli ettiğinde.

Zîrâ Hak muhtelif olan isimlerinin suretlerinde tecellî eder. Binâenaleyh o kimsenin i'tikâdı suretinde tecellî ettikten sonra, o tecellîye benzer olarak, onun i'tikâd etmediği diğer bir surette dahî tecellî eder. Zîrâ tecellî tekrar etmez; surette Cenab-ı Hakk tecelli eder, tecelliler tekrar etmez ve tekerrür etmeyince de elbette bir suret üzerine olmaz. Ve çünkü esmâ-i ilâhiyye sonsuzdur; ve Hak bu esma ile dâima tecelli etmektedir.

İmdi ba'zı kullar üzerine وَبَدَا لَهُمْ مِنَ اللَّهِ *(Zümer, 39/47) âyet-i kerîmesinin mazmunu sâdık olur. Zîrâ o kimselere hayât-ı dünyeviyyede hüviyyet-i ilâhiyye hakkında i'tikâd ettikleri şeyin hilâfi dâr-ı âhirette zahir olur;*

Ve Hak keşf-i gıtâdan, ya'nî mevtten evvel i'tikâd ettikleri şeyin hilâfına olarak tecellî eyler. Ve keşf-i gıtâdan sonraki tecellî dahî ba'de'l-mevt terakkî olduğunu gösterir. Yalnız bu irfan ehline göredir, taklid ehline göre değildir.

----

38. paragraf:

Ve tahkîkan biz mevtten sonra maârif-i ilâhîyyede vâki' olan terakkinin suretini, keşide taifeden müctemi' / olduğumuz kimsenin ve onların indinde mevcûd olmayıp bu mes'elede onlara ifâde ettiğimiz şeyin zikri sırasında Tecelliyât nâm kitabımızda zikr eyledik (38).

Hz. Şeyh (r.a.) Hallâc ve Cüneyd ve Sehl (kaddesallâhu esrârahum) ile sâir ekâbir-i ehlullahdan bir taife ile berzahlarında müctemi' olup maârif-i ilâhiyyeye dâir onlar ile mübahase eylediği ve onların idrâk eyledikleri ulûm ve maârifin mafevkine îkâz ile onları terakkî ettirdiğini Tecelliyyât-ı Mevsıliyye nâm kitabında zikr eyledi. Yani bu kişileri, Hallac, Cüneyd, Sehl bunlarla mana aleminde yani esma aleminde buluşup onları daha yukarılara tecelli ettirdiğini söylüyor.

Suâl: *Hz. Şeyh (r.a.) mevtten sonra terakkî (ilerleme) olduğunu beyan buyuruyorlar. Halbuki (İsrâ, 17/72)*

وَمَنْ كَانَ فِى هَذِهِ اَعْمَى فَهُوَ فِى الاَخِرَةِ اَعْمَى وَاَضَلُّ

سَبِيلاً

*âyet-i kerîmesi ile "öldükten sonra amelin kesileceğine ilişkin" hadîs-i şerîfi ba'de'l-mevt adem-i terakki (ilerleme)ye delâlet eder d*iye sualinde soruyor.

Cevap: *Bu âyet ve hadîs ehl-i küfür ve ehl-i şirk hakkındadır. Muhakkikinden olan ehl-i tevhîd ve onları taklîd eden mü'minler için değildir. Zîrâ bunlar dünyâda Hakk'ın vücuduyla halkın vücûdunu müstakil ve ayrı zannetmişler ve basar-ı basiretlerine körlük târî olmuş idi.* Yani ehl-i şirk ve ehl-i küfür halkın ve Hakk'ın vücudunu ayrı olarak gördüklerinden basarlarında körlük gelmiştir.

Bu körlükleri sebebiyle çeşm-i basiret nurunun göz doktoru olan enbiyâ (aleyhimü's-selâm)dan ve onların ilâçlarından kendilerini müstağni bilmişler idi. İşte bundan dolayı onların büsbütün kör olan gözlerinin âhiret evinde de açılması ihtimâli yoktur. Yani peygamberlere uymadıklarından onların sözlerini dinlemediklerinden gözleri kör olmuştur, bir daha da açılmayacaktır. *Zîrâ onlar a'mâ-yı ezelîdir. Hiçbir göz doktoru ve ilâcın onlar hakkında te'sîri yoktur.*

Velâkin ehl-i tevhîd ile onlara taklîd eden mü'minlerin basar-ı basiretleri tâbi' oldukları enbiyâ (a.s.)ın ilâçları ile dünyâ evinde mertebelerine göre açılmış, vahdet nazarları gitgide ziyadeleşme edegelmekte bulunmuş olduğundan, onlar için ba'de'l-mevt ilerlemeler vardır. Zîrâ onların gözleri büsbütün kör olmayıp ba'zı avarız hasebiyle rü'yetlerine za'f gelmiştir.

Mevt ve afv ve mağfiret ve hayât-ı dünyâda kendilerine taklîd ettikleri ehl-i Hak'la, berâzih-ı ulviyyede ictimâ'ları sebebiyle bu avarız zail olur. Hadd-i zâtında ten gözü dahî böyle değil midir? Büsbütün kör olmuş bir göze göz hekimi ve onun ilâcı ne te'sîr eder? Fakat gözünde hâssa-i rü'yet mevcûd iken perde gelmiş veya hastalık sebebiyle rü'yetine za'f musallat olmuş bir gözün elbette tedavisi mümkündür.

Ey birader! İşte Şeyh (r.a.) belirtilen eserinde, zikretmediği hakikat ve maârif-i ilâhiyye bırakmamıştır. Bizlere ise himmet sarf ederek onları tetkik etme kalmıştır. Bunu men etmeyelim de onların imdâd-ı rûhâniyyetleri ile dünyâda ve âhirette hiddet-i nazar sahibi olup Hakk'ı müşâhede edelim. Nitekim Reşehâtu Aynî'l-Hayât'da zikr olunur ki: Bir gece fakîrin birisi vakıasında Abdü'l-Gafûr Lârî (kuddise sırruhû) hazretlerini görmüş ve ona demiş ki:

"Şeyh Muhyiddin İbnü'l-Arabî hazretleri vahdet-i vücûdun sırrından ve eşyanın O'nunla maiyyeti keyfiyetinden bahs edip, isbâtı hususunda da pekçok ihtimam etmiştir. Âhirete naklettiğiniz vakit siz bu hakikatleri nasıl buldunuz?" Cenâb-ı Abdü'l-Gafür cevaben buyurmuşlar ki: "Bu âleme geldiğimde Hz. Şeyh ile

buluştum ve onlardan bu mes'elenin sırrını sordum. "Söz ancak benim yazmış olduğum gibidir" diye cevap verdiler". Velhâsıl ba'de'l-mevt ehl-i îmân için ilerleme vardır, taklidi iman için değildir, bütün cami meclisi için değildir.

----

39. paragraf:

Ve pek ziyâde taaccüb olunacak emirdendir ki, muhakkak insan dâima terakkidedir. Ve hicabın letafet ve rikkatinden / ve suretlerin birbirine benzemesinden nâşî bu terakkiye şuuru yoktur. Ve bu teşâbüh-i suver, Hak Teâlâ'nın وَأُتُوا بِهِ مُتَشَابِهًا(Bakara, 2/25) **kavli gibidir** (39).

Ya'nî insan, ilimden "ayn"a seyrinden beri dâima ilerlemededir. Yani ilm-i ilahiden bu mertebeye gelinceye kadar yani "ayn" mertebeye gelinceye kadar dünyaya zuhura çıkıncaya kadar terakkidedir. *Zîrâ ayn-ı sabitesi, dünyâda ve âhirette rûhânî ve cismânî olan kâffe-i âlemlerde nüzul ve urûc mertebelerinin her birisinde dâima bir surette zahir olur. Ve ayn-ı sabitenin gayr-ı mec'ûl olan isti'dâdı hasebiyle kaza gereğince yani ilahi olan özelliği ile ber-mucib-i kaza ve kader-i ilâhî, ilim ve ma'rifet gibi ma'nevî ve gıda gibi sûrî ve fakr u gına ve hastalık ve sağlık gibi nihâyeti olmayan ahvâl, rûhânî ve cismânî âlemlerde peyderpey ona nazil olmaktadır.*

Ve kuvvede olan şeyler bu suretle fiile gelir. Bu ise onun ilerlemesidir; ve bu terakkî hiçbir an kesilmiş olmaz. Ve pek acîb bir şeydir ki insan dâima ilerleme içinde olduğu halde hicabın letafet ve incelikden ve suretlerde benzeşme olmasından dolayı bunun farkına varamaz.

Meselâ doğduğumuz vakit bu kadar değildik; gitgide büyüdük; zerrât-ı vücûdumuz kesilmeksizin bizden sonsuz olarak çoğalarak meydana geldi. Bir hücreden bir beden meydana geldi ve gıda vasıtasıyla yerine o zerrelerin,

surette müşâbih olan yenileri geldi. *Ve keza çocukluğumuzda ilmimiz, fehmimiz bu kadar değildi; gittikçe ilim ve ma'rifet peyda oldu.*

Bununla beraber bu ilerleme ve gelişme rakîk ve latîf olan perde arkasında vâki' olduğu ve suretlerde müşabehet bulunduğu için, her ân-ı gayr-ı munkasimde vâki' olan bu yenilenmenin çok seri olduğu için farkına varamadık. İmdi mertebe-i ilm-i ilâhîden esfel-i sâfilîn olan mertebe-i şehâdete gelinceye kadar böyle olduğu gibi, mertebe-i şehâdetten intikâlen diğer âleme gittiğimiz vakit dahî ebeden böyle olacaktır. Zîrâ vücûda dâhil olup mevcûd olan, artık ademe münkalib olmaz. Ve bu teşâbüh-i suver Hak Teâlâ hazretlerinin (Bakara 2/25) kavli gibidir.

كُلَّمَا رُزِقُوا مِنْهَا مِنْ ثَمَرَةٍ رِزْقًا قَالُوا هَذَا الَّذِي رُزِقْنَا مِنْ
قَبْلُ وَأُتُوا بِهِ مُتَشَابِهًا

Ya'nî "Ehl-i cennet her ne vakit o meyvelerden rızıklanıp it'âm olunsalar, bu, evvelce dünyâda irzâk olunduğumuz şeydir diyeler". Halbuki bir zamanda gelen rızık, diğer zamanda gelen rızkın gayridir. Bununla beraber ikisi de rızıktır. Ancak surette birbirine benzerler. Böyle olunca tahkik ehline göre taayyünât arasında fark olduğu zahirdir; fakat hicâb ehline göre hafidir bu hadise hicap ehli bunu fark etmez.

Cennette iki türlü meyve var birisi gözlerin görmediği dillerin tatmadığı kulakların duymadığı lezzetler olacak cennetlerde, dünyada olmayan daha evvel hiç bilinmeyen meyveler. Ama bir de dünyada olanların benzerlerinin cennette de olacağı çünkü Kur'an-ı Kerim'de o meyvelerin isimleri de veriliyor, hurma, zeytin, incir, nar, üzüm gibi "bunları biz dünyada da yemiştik" diyecekler.

Tabi ki oradaki dünyadakinden daha değişik olacaktır. Oranın haline göre olacak, daha üstün demeyelim de çünkü üstünlük neye göre olacak oranın haline göre olacaktır. İşte

bir böyle dünyada bilinen ilahi tecellilerin zuhurları orada bilinen benzer şekilde olacak ama bir de irfan ehline bu dünyada bilinmeyen tecelliler orada gösterilecektir. Ama şunu diyelim, zaman zaman demek istiyoruz ya dünya bütün zuhurların bütün mertebelerin en üstünde bir yer diye, orada dünyada duyulmamış şeyler orada görülecek, yenecek zuhura gelecek denildiği zaman oranın dünyadan üstünmüş gibi olduğu zan ediliyor. Ama irfaniyetle düşünüldüğünde burası yine oradan üstün oluyor, neden çünkü o meyvelerin kazanımına sebep yeri burası oluyor. Tahsil yeri orası değil orası toplama yeridir. Üretim yeri burasıdır. Yani burada o idrak kafamıza yerleşirse oranın haline göre tabi ki o alem sonsuz daha geniş bir alem olduğundan oranın rızıkları da daha geniştir.

Eğer öyle olmazsa zaten oradaki yaşantımızın devamını sağlayamayız. Yani buradaki benzer gıdalar orada yaşamamıza yetmez. Çünkü orada sonsuz bir alem var, sonsuz alemi idrak edecek ona dayanacak onu ihata edebilecek de bir gıdaya ihtiyaç vardır. İşte gözlerin görmediği dediği burada bize lazım olmadığı için onları gözlerimiz görmüyor. Burada onları yesek buraya intibak edemeyiz.

----

40. Paragraf:

Halbuki rızk-ı vâhid, aharın aynı değildir. Zîrâ iki şebih, şebîheyn oldukları haysiyyetle, arif indinde iki başka şeydir. Ve sâhib-i tahkik vâhidde kesreti görür. Nitekim muhakkak esmâ-i ilâhiyyenin medlûlü olduğunu ve her ne kadar onların hakayıkı muhtelif ve kesir ise de, muhakkak ayn-ı vahide bulunduğunu bilir. İmdi bu, ayn-ı vâhidede kesret-i ma'küledir. Binâenaleyh kesret, tecellîde bir aynda meşhûd olur (40).

Ya'nî muhtelif zamanlarda mevcûd olan rızık, bir rızık değildir. Mesela gidelim bugün elma alalım, gelecek hafta

yine elma alalım bunlar isim olarak aynıdır ama hakikati olarak aynı değildir. *Binâenaleyh bunlar birbirinin aynı olamaz. Zîrâ birbirine benzeyen iki şey, yekdiğerinin gayrı olan iki başka başka şeydir. Ve sâhib-i keşf ve tahkîk, ayn-ı vahide olan vücûd-ı mutlakta, yekdiğerine benzeyen taayyünât-ı kesîreyi görür.*

Ve nitekim esmanın toplanma yeri "Allah" ismi olup, O'nun da bir olduğunu ve bu esmanın hakikatleri muhtelif ve kesîr ise de, zât-ı vahide olduğunu bilir. Meselâ Dârr ve Nâfi' isimleri, ma'nâları i'tibâriyle başka başka iki isimden ibarettir. Bununla beraber her ikisinin medlulü zât-ı vahidedir; ve ne kadar esma varsa, hepsinin delili birdir. Ve Hak esma sûretleriyle tecellî ettikde ayn-ı vahide ma'kûl ve kesret meşhûd olur; ya'nî vücûd-ı Hak bâtın ve vücûd-ı halk zahir olur.

Fakat kıyâmet-i kübrâda vücûd-ı halk mestur ve bâtın; ve vücûd-ı Hak zâtı ile zahir olup, (Mü'min, 40/16) âyet-i kerîmesinin mucibi zuhura gelir. Burada vücud-u halk zahir, Hakk batın ahirette ise vücud-u halk batın, Hakk zahirdir.

لِمَنِ الْمُلْكُ الْيَوْمَ لِلَّهِ الْوَاحِدِ الْقَهَّارِ

Ondan sonra yine tecelliyât-ı esmâiyye ile suver-i kesret peyda olur ve ba's başlar. Esma tecellisi ile yine suretler ortaya gelir. *Binâenaleyh yevm-i ba'sdeki heykel, bu âlemdeki heykellerin aynı değil, benzeridir.* Bizim her birerlerimiz birer heykel hükmündeyiz, cesedlerimiz başka malzemedendir, çünkü bu vücutlarla kalkmış olsak o ba's günü bu vücutlar o günün hiddetine tesirine dayanmaz. Ama aynları olarak ayni olacak özümüz itibariyle aynı olacağız, dünyada su ağırlıklıyız, %80 bedenimiz dünyada sudan meydana geliyor, orada belki toprak ağırlıklı veya hava ağırlıklı olacak gibi. Orada dört mevsim yok bir tür mevsim var o da yaz olduğu belirtiliyor. Yani yaz derken güneşin yaklaşacağı söyleniyor, yakıcı güneşle şiddetli bir yaz olacağı mahşerde düşünebiliyoruz. Güneş mızrak boyunda yüksekliğe inecek deniyor, bu şartlarda bizim

düşündüğümüz insan tipi buna dayanabilir mi? Demek ki insana buna dayanabilecek beden verilecektir. Veya güneşin ısısı nura dönecek yani ateşlik vasfı aydınlatmaya dönüşecek, nasıl burada lamba yanarken yine de bir ısı veriyorsa ama aslı aydınlıktır, yoksa sobanın içinde yanan odunun közü de ışık veriyor ama o daha çok ısıya yönelik ışıktır.

Dirilme günü yani mahşer, hesap günü bize verilen o heykel de orada kalacak kim cennete ve cehenneme giderse tekrar oraya gittiğinde yeni bir elbise verilecek oranın haline malzemesine göre aksi halde bu bedenlerimizle oralara gitsek o sürede kullanılacak bir elbisedir. Askere gittiğin zaman ne yapıyorsun senin eski elbiselerini alıyorlar, sivil elbiseden hiçbir şey kalmıyor, yeniden askere uygun yeni elbise veriyorlar. Bizim de üç tane heykelimiz oluyor, birincisi, dünyadaki bu çamur, balçık dediğimiz bedenimiz elbisemiz, ikincisi mahşerdeki elbise, üçüncüsü de mahşerin devamında olan (cennet- cehennem) elbisesi.

----

41. Paragraf:

Nitekim "heyula", herbir suretin haddinde ahz olunur; ve o sûverin kesreti ve ihtilafıyla beraber hakikatte cevher-i vahide râci' olur. Halbuki cevher-i vâhid, o sûverin heyûlâsıdır (41).

Şeyh (r.a.) İnşâ-i Devâir nâmındaki kitaplarında "heyûlâ" hakkında buyururlar ki: "Heyûlâ, (buradaki heyula insanın aklından geçen hayaler değil görünmeyen ama varlığın hakikatidir) *zâtına nazaran eskilerin heyula dediği bugün atom denilen taneciktir.* Heyula zatına nazaran külli bir akıl olup yani akl-ı kül olup vücûd ve adem ile muttasıf olmaz; yani varlık ve yokluk ile vasıflanamaz. Yani ne var ne de yok gibidir.

Heyula o cümle varlıkların ana maddesidir; ve mevcudat var olduğunda o mevcudatta kemâliyle zahir olur". *Ya'nî*

heyûlâ hâriçte mevcûd değildir, zihinde akıldır, düşünülendir. Binâenaleyh vücûd ve adem ile muttasıf olmaz. Yani varlık ve yoklukla vasıflanılmaz. *Ulvî ve süfli ne kadar mevcudat varsa hepsi için maddedir;* bu hatta atomu atom yapan varlıktır.

Çünkü atom sadece süfli alemde yani bu ağır alemde, ama latif alemde atom yoktur. İşte atomu da atom yapan "heyula" diyelim biz ona. Buna "esir" de deniyor. İşte onun da aslı ruh ve nurun birleşiğidir. Akılda var ama fizik olarak mahiyeti bilinmiyor. *Ve bütün hakikatlere de havidir,* işte ruh ve hayat işte bunların da aslı ilm-i ilahidir. İlm-i ilahide mevcut olan ilim, ruh, nur ve madde, ilm-i ilahinin içinde bunların hepsi mevcuttur.

Ama mertebe olarak, mertebesi geldikçe, yoksa ruh sonradan oldu, nur sonradan oldu bu alemler sonradan oldu diye değildir. Yani ilm-i ilahinin ayan-ı sabite dediğimiz hakikatinde özünde bunların hepsi vardır. Ve tüm hakikatlere hâvidir. Yani bütün hakikatler kendisinde vardır. Eğer bu varlıkta ilim olmazsa o hakikatler zaten olmaz.

Hayat olmazsa bunlar zuhura çıkmaz, ilim maluma tabidir, burada malum ilme tabidir, zuhura çıktığında da ilim maluma tabi olmuş olur. *Onun vücûdu eşhasın vücûduna mevkuftur, ona bağlıdır.* Yani varlıkların vücuduna bağlıdır o heyulanın vücudu. *Zîrâ mevcudatın tümü suretlerini kabul edip, kendisi o suretlerde zahir olur; ve cemî'-i mevcudatın suretleri, ayn-ı vahide olan heyulada meşhûd ve heyûlâ o suretlerde ma'küldür.* Yani akıldadır idrak edilir. *Binâenaleyh "akl'ı ta'rîf ederken deriz ki: "Akıl, bir saf temiz bir cevherdir ki külliyyât ve cüz'iyyâtı müdrik ve cisme gayr-ı mütealliktir".* Yani cisimle alakalı değildir.

Ve "nefs"in ta'rîfinde dahî deriz ki: "Nefs-i nâtıka, külliyyât ve cüz'iyyâtı müdrik olup, cisme tedbîr ve tasarrufu taalluk eden bir cevher-i mücerreddir". Ve "cism"in ta'rîfinde dahî deriz ki: "Cisim, üç boyutu, ya'nî uzunluk ve derinlik ve genişlik kabul eden bir cevherdir". Buna bir de zaman eklersek dört boyutlu olmuş oluyor o zaman. *İşte bunların*

cümlesinin ta'rîfinde "cevher" alırız. Halbuki cevher hakikatte birdir. Ancak suretler çok ve muhteliftir.

Binâenaleyh suretlerin tümü, hakîkat-ı vahide olan cevhere rücû' eder; ve cevher suretlerin cümlesi için hayaldır; ve hayal dahî cevherdir. İşte bunun gibi zât-ı ilâhiyye, ayn-ı vahidedir. Ve esma ve sıfat ise, onda kesret-i ma'küledir. Yani idrak edilen çokluktur. *Hak esma sûretleriyle tecellî ettikde bu ayn-ı vahide akılda olur gizlenir ve batında olur; ve çokluk ise böylece keşf edilir, görülür ve zahir olur.*

Meselâ bir çekirdekteki ağacın dalları, yaprakları ve çekirdekleri ve meyveleri zahir oldukda, çekirdek ma'kül ve mestur ve bâtın olur; ve ağaç ile fürû'u mahsûs ve mekşûf ve zahir olur. Yani çekirdeği çekirdek olarak görüyorsun da çekirdeği al vur ez ortada bir şey kalmıyor, o çekirdeğin de çekirdeği nerede? Neticede o da bir maddedir, onun özü nerededir, çekirdeğin çekirdeği nerede, işte o da ayn'dadır, heyulasında dediği odur.

Dalları, yaprakları, ağaçları, meyvesi, meyvesinin kokusu, rengi dahi o çekirdeğin içindedir. Bunu hangi fabrikada nasıl kokusu dahi rengi dahi şekilleri dahi hepsi içindedir. O koskoca ağaç o çekirdeğin içindedir.

----

42. Paragraf:

İmdi nefsini bu ma'rifetle bilen kimse, muhakkak Rabb'ini bildi. Zîrâ Hak insanı kendi sureti üzerine halk eyledi. Belki insan Hakk'in ayn-ı hüviyyeti ve hakikatidir. Ve bunun için rusülden ve sûfîyyeden* ilâhiyyûnun gayri, ulemâdan bir kimse, nefsin ma'rifetine ve hakîkatına muttali' olmadı. (42).

İşte ilim ehlinin hali ne kadar taklit olduğu, tahkik olmadığı, alim olsun, tahkik ehli olsa dahi ancak efal mertebesinden esma mertebesine doğru biraz başını kaldırabilir o kadar. Oradan daha ileriye gidemez. *Ya'nî*

nefsinin, esma sûretleriyle tecellî edip, bu alemin suretlerinin tümünde sonsuz olarak zahir olan Hakk'ın hakikati olduğunu ve Hakk'ın bu suretlerde ve bu suretlerin birisi olan kendisinin nefsinde zahir olduğunu bilen kimse, Hakk'ı bilmiş olur.

Çünkü Hak, insanı kendi sureti üzerine halk etmiştir. Nitekim hadîs-i sahîhde: Ve bir rivayette, buyrulmuştur; "innallahe halaka ala suretihi" veya "ala sureti Rahman" "Sûret"ten murâd, esmanın tümü ve sıfât-ı ilâhiyye mecmû'unun suretidir; yani "halakal Ademe ala suretihi veya Rahman sureti" ve *"Âdem"den murâd, insân-ı kâmildir.*

Zîrâ cemî'-i esma ve sıfât-ı ilâhiyye ile vasıflanmış ve tahakkuk eden olup, o sûret-i ilâhiyyeye mazhar olan ancak insân-ı kâmildir. Bu hadisi söyleyen Efendimizdir (s.a.v.). Yani O'nun mertebesindeki Âdemdir. Daha evvelki kitaplarda böyle bir kayıt yoktur. Gerçi Tevrat-ı Şerifte Allah; "benzeyişimize uygun bir adam halk ettim" dedi, benzeyişe uygun tabiriyle var orada.

Ama oradaki Hakkın meratibi esma-i ilahiye zuhuru, benzeri bir adam yani Museviyet mertebesinin benzeyişidir. Çünkü Muhammediyet mertebesi daha henüz zaten zuhura gelmediğinden, insanlık aleminin bu mertebeyi de anlaması mümkün değildi o devrede. İşte hangi peygamber ne ile gelmişse ümmeti onu idrak edecek hale geldiği için o tebliğ ediliyor. İşte "İkra" da bu hükümledir, diğer peygamberlere "İkra" hükmüyle gelmedi. Başka yollarla geldi.

Bir gelişme olduğu görülüyor, yalnız gelişme hakikat-i ilahiye yönüyle bildirildi, ama gelenlerin talimi gerekmektedir. Yani gelişme kesilmiş değil her gelenin bunu talim etmesi gerekmektedir. Yoksa bundan sonra (a.s.v.) Efendimizin üzerine gelecek başka bir gelişme yoktur. Ama biz o gelişmiş olan ve gelmiş olan gelişmeye ulaşmaya çalışıyoruz. Talim ederek ulaşmaya çalışıyoruz. *Belki insan, kendisinin hakikatinde olan Hakk'ın hüviyyetinin aynıdır; ve keza Hakk'ın hakikatinin aynıdır. Çünkü hazret-i İlâhiyyenin suretidir insan. İşte insan, Hakk'ın hüviyyetinin ve*

hakikatinin aynı olduğu için zahir ilimlerle meşkul olan ulemâ ve hükemâdan bir kimse nefsin hakîkatına ve ma'rifetine muttali' olmadı. Bunu ancak İlâhiyyûndan olan rusül ve ekâbir-i sûfiyye bildiler.

----

43. Paragraf:

Ve mütekaddimîn ve mütekellimînden ashâb-ı nazar ve erbâb-i fikrin, nefis ve onun mâhiyyeti hakkındaki kelâmlarına gelince: İmdi onlardan nefsin hakikatine muttali' olan yoktur. Ve nazar-i fikrî ebeden ma'rifet vermez (43).

Yani fikir ile bir şeye bakmak ebedi olarak marifet sahibi etmez. Ancak fikir irfan ehlinden ilmi aldıktan sonra o ilim üzerinde yoğunlaşma yaparsa yürütürse o fikir tefekkür hükmüne girer ki işte o yüceltir.

Zîrâ nazar-ı fikrî cismânîdir, zulumâtta müstağrak olup vehim ve şübheleri ref etmekten âcizdir. Yani nazarı cismanidir, her şeyi madde fark olarak görür, basar ile bakar bu alemi mutlak fark alemi olarak görür ve bu varlıkların kendine has varlıkları olduğunu müşahede eder, bunları yaratılmış olarak görür ve bu fikirle baktığından kendine dönmesi, kendini bilmesi kesinlikle mümkün olmaz.

----

44. Paragraf:

İmdi, nazar-ı fikrî tarîkından, nefsin hakikatine ilmi taleb eden kimse muhakkak verem, ya'nî şiş, sahibi olarak semiz olur ve ateşsiz odunu üfler. Şüphesiz onlar hayât-i dünyâda sa'yleri zayi' ve bâtıl olduğu halde işleri iyi olduğunu zanneden kimselerdendir. İmdi bir emri kendi tarîkinin gayrisinden taleb eden kimse, o emrin hakikatine zafer bulmaz (44).

Ya'nî nefsin hakikatini anlamak için bir kimse, mantık tertipleri ile meşkul olsa ve onu birtakım "çok küçük" ve "çok büyük" ve "netice" vasıtalarıyla bilmek istese, o kimse şiş sahibi olduğu halde, kendisini şişman görür. Gazlı olduğunu için kendisini şişman görür. Yani gerçekten şişmanmış gibi görür. *Ya'nî yalancı değer sahibidir. Ve ateşsiz odunu üfler, ya'nî boş yere çalışır. Ve böyle yapanlar şüphesiz Hak Teâlâ'nın (Kehf, 18/104) âyet-i kerîmesinde beyân buyurduğu zümreye dâhil olur.*

الَّذِينَ ضَلَّ سَعْيُهُمْ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَهُمْ يَحْسَبُونَ أَنَّهُمْ
يُحْسِنُونَ صُنْعًا

18/104- Onların dünya hayatındaki çalışmaları boşa gitmiştir. Oysa onlar güzel iş yaptıklarını sanıyorlar.

Binâenaleyh bir işi kendi yolunun gayrı olan bir yoldan taleb eden kimse, o işin hakikatine eremez. Zîrâ nefsin hakikati ancak tarîk-ı keşf ile bilinir. Onu nazar-ı fikrî tarîkından taleb etmek boştur.

Hakîkat-i Nefs: *Ma'lûm olsun ki, cemî'-i nüfûsun hakikati, Hakk'ın nefsi olan nefs-i vahidedir;* yani bütün nefislerin hakikati Allah'ın nefsi olan nefs-i vahidedir. Allah'ın nefsi, "Kaim-i bi nefsihi" olan yani nefsi ile kaim olan Allah'ın nefsidir. V*e nüfûsun suretleri yani nefislerin suretleri dahî,* sen bir kişi olarak görünüyorsun ama üstünde nefisler çoktur.

Nüfus kağıdı derken nefislerin kağıdı denmek isteniyor. Bu kelimeyi değiştiremediler diğer şeyleri değiştirdiler de bunu değiştiremediler. O olmadan resmi hiçbir işin görülmüyor. Seni ispatlayan odur. İşte senin nefsini Cenab-ı Hak cebinde taşıtıyor. Adeta sen nefissin, sen nefissin diye gözümüze sokuyor. Her gittiğimiz yerde nefis kağıdı diyoruz da haberimiz olmuyor. İşte bakın gaflet ehli hepimiz aynı şeyi yapıyoruz ne dediğimizin farkında olmadan "çocuğa nüfus kağıdı çıkartmağa gittim" derken bunun farkında

olmuyor. Çocuk kağıdı, insanlık kağıdı de ama olmuyor. İşte nüfus sözü hakiki söz de onun için değiştirilemiyor.

Çünkü aslı asıl da ondan. Bizim aslımız “nefs”tir. Bakın insan sayımı denilmiyor da nüfus sayımı deniyor. Türkiye’de 70 milyon nüfus var her bir nüfusta da 70 er milyon nefis var, ne kalabalıkmışız biz. Yani bu nüfusun suretleri dahi Hakk'ın tenfîs ettiği tecelliyât-ı nûriyyedir. Nasıl nüfus kağıdını ele aldığımızda bizi belirtiyorsa bizi ele aldığımızda da Allah’ı belirtiyor. Ve nefisle de bire bir konuşuyor. Cenab-ı Hakk insanla üç türlü konuşur, 42/51

وَمَا كَانَ لِبَشَرٍ أَنْ يُكَلِّمَهُ اللَّهُ إِلَّا وَحْيًا أَوْ مِنْ وَرَاءِ حِجَابٍ أَوْ يُرْسِلَ رَسُولًا فَيُوحِيَ بِإِذْنِهِ مَا يَشَاءُ إِنَّهُ عَلِيٌّ حَكِيمٌ

Bakın birincisi kendisi özel olarak konuşur diyor. “tekellüm” buyuruyor kelam eder, يُكَلِّمَهُ اللَّهُ diyor, onlarla kelam eder buyuruyor. Biz hala zannımızda ötelerde zaman ve mekan ötesinde arayalım! Kangurunun yavrusunu taşıdığı gibi biz koynundayız bir de daha ötelerde arıyoruz. *Binâenaleyh nefs-i cüz'î, nefs-i küllinin suretlerinden bir surettir; ve nefs-i küllî ise insân-ı kâmilin nefsidir. Ve bu nefis dahî Hakk'ın aynı olup, insân-ı kâmilin hakikati mertebesinde zahir olmuştur. Ve nüfûsun tümü, o nefs-i vâhideden sudur etmiştir. Binâenaleyh o nefis, fiil ve infiali kabul eder.* Yani hem kendisi faildir hem de infialdir. *Ve fiil zükûret, infial ise ünûsettir.* Yani fiil erlik, infial ise nisalıktır. *Nitekim Hak Teâlâ buyurur : (Nisa, 4/1)*

خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ وَخَلَقَ مِنْهَا زَوْجَهَا وَبَثَّ مِنْهُمَا رِجَالًا كَثِيرًا وَنِسَاءً

Ya'nî "Allah Teâlâ sizi nefs-i vâhideden halk etti ve ondan zevcini halk eyledi. Ondan da birçok rical ve nisa neşr etti".

İşte bu nefs-i vahide, Hakk'ın nefsi olup, (Âl-i İmrân, 3/30) âyet-i kerîmesiyle

......وَيُحَذِّرُكُمُ اللّٰهُ نَفْسَهُ ......*Hak Teâlâ bu nefisten efrâd-ı beşeriyyeyi tahzîr eder. Yani zuhura getirdi.*

Zîrâ biz nefsi Rabb'e ve Rabb'i dahî nefse vikaye ve siper ittihâz eyleriz. Yani biz nefsi koruruz, Ya'nî nefsin bize nazır olan vechine nazaran mezâmmın tümünü nefsimize isnâd edip, onu Rabb'imize vikaye ve siper yaparız. Yani biz nefsimizle Rabbımıza perde olmuş oluruz, Rabbımızı korumuş oluruz. *Ve nefis, Hakk'ın nefsinin aynı olması i'tibâriyle de mehâmidin tümünü O'na isnâd ederiz. Yani övgünün tümünü ona isnad ederiz, Ve bu suretle de Rabb'i nefse vikaye ederiz. Bu bahsin tafsili Fass-ı İbrâhimî'de mürur etti.*

Binâenaleyh "nefis", biri "Hakkî" ve diğeri "halkî" olmak üzere iki cihet sahibidir. Halkıyyetimiz i'tibâriyle, nefis bize nisbet olunur. Ve biz Hakk'ın aynı olan hakâyık-ı zâtiyyesinin suretleriyiz; ve bu suretler sonsuzdur. Ve nefsin hakikati dahî, nefsin zâtında zahir olan Hakk'ın nefsi olmasıdır. Zîrâ bu taayyünât-ı halkıyyenin tümü vücûd-ı Hakk'ın tenezzülâtından zuhura gelmiştir.

Binâenaleyh Hak zât-ı ahadiyyetiyle tecellî ettikde, biz O'nun bâtınıyız; ve O bizim kuvâ ve a'zâ ve nüfûsumuzun aynıdır. Ve esma ve sıfatıyla tecellî ettikde, Hak bizim bâtınımız olur. Ve biz Hakk'ın zât-ı ahadiyyetinde mahfî iken, Hak nefes-i rahmânîsiyle bizi tenfîs eyledi. Biz ademiyyet sıkıntısında iken, bu tenfîs ile bize rahmet edip, bizim a'yânımızı kendi "ayn"ıyla îcâd eyledi. Binâenaleyh biz Hakk'ın nefsinde, yine Hakk'ın nefsiyle zahir olduk.

İşte bu ma'rifet ile mütehakkık olan ancak ilâhiyyûndan olan rusül ile ekâbir-i evliyadır. Erbâb-ı fikir ve ashâb-ı nazar bu ma'rifeti tahsil edemediler. Çünkü nefisleri bu maârifin

tahsiline hicâb oldu. Birtakım resmi tarifler ile kıyl u kale düştüler. Meselâ nefs-i natıka cevher midir, araz mıdır; bedenin dâhilinde mi, yoksa hâricinde midir; veyahut ne hâriç ne de dâhil midir? deyip birtakım mantık hükümleri ile tertîb ve delâil îrâd ettiler. Bilmediler ki delil dedikleri şey de medlulün aynıdır. Onun için çalışmaları boşa gitti.

Suâl: *Bu bahiste îrâd olunan maârif ve hakikatlerde dahî i'mâl-i fikr edilmiş olmuyor mu? Ve bu kâğıt üzerinde menküş olan kelimât, erbâb-ı fikir ve nazarın mütâlâasına arz edilmiş bulunmuyor mu?*

Cevap: *Zikr olunan maârif ve hakikatler mahsûl-i fikir ve nazar değildir.* Yani buradaki belirtilen fikirler ve hakikatler fikir mahsulü ve nazar mahsülü değildir bunlar. *Belki cenâb-ı Şeyh (r.a.)nı keşf ile muttali' olduğu maârif-i ilâhiyyedir ki, bu latif manalar hurûf ve şekiller kisvesiyle âlem-i his ve şehâdete çıkartılmış ve erbâb-ı fikri îkaz için tayın olunmuştur bunlar.* Yani kendi bildiklerinin mutlak bilgi olmadığını anlasınlar diye.

Yoksa bu hakâyık, nazar tabı ile ve fikir üretmekle, bu kadar perdeler içerisinde keşif olmayınca idrâk olunamaz.

Yani kişi kendisi bu şartlanmış alem içerisinde bu kadar kesif tutuculuk içerisinde bunları idrak etmek mümkün değildir. Bu ve benzer kitapların bir özelliği de bu kitaplar şüphesiz ikra’attır, şunlar aynı zamanda Cebraildir bizlere. Neden Cebraildir? Eğer tevhid ehli yolunda yürüyor isek mutlak manada beşeriyetimizden maddi düşüncelerden fırkalaşmaktan uzaklaşmaya çalışıyorsak, bu çalışmalarımız içerisinde bu kitapları okumadan dahi bizlere birçok açılımlar olur.

Yani gönlümüze Hakk’tan italar gelir, lütuflar gelir, ikalar gelir. Ama kişi bu itaların doğruluk derecesini kestiremez. Vehim ve hayal karışıklığı olduğunu da düşünerek mutlak ilim diye kaydına geçiremez ihtiyatta bırakır. İşte (a.s.v.) Efendimiz aynen bu hira günlerinde, bu düşünceler içerisinde idi. İşte aynı hadise bizim hiramızda her zaman her gün her an yaşanabilir. Gezdiğimiz dolaştığımız yerde,

yemek yediğimiz yerde sabah kalktığımızda, hatta ihtiyaç yerlerimizde dahi çünkü oraları aklımızın düşüncesine gönlümüze gelmesine mani değildir, onlar mecburi fiziki hallerdir, ötekiler ruhi hallerdir, bizim cesedimizin falan yerde bulunması aklımızın Hakk ile birlikte olmasına yani miraçta olmasına engel değildir.

Çünkü bunun hukuku başka gönlümüzün aklımızın nurumuzun hukuku başkadır. Bunlar iki ayrı ayrı yerlerde çalışabilirler. Suretimizin bir yerde olması mutlaka bütün varlığımızın da orada olması demek değildir. Eğer bütün varlığımız orada oluyor ise orada ise işte o zaman bazı sözler düşünmek söylemek günah olur.

Çünkü biz onu oraya sokmuş oluruz. Onu oraya sokmak değil, biz orada iken ona gitmemiz gerekmektedir. O zaman suç olmaz. İşte bu tür kitaplar bizlere özümüze gelen ilahi hakikatleri mevzuları gördükçe tasdiğini almış oluyoruz ve de kesinleşmiş oluyor. Demek ki biz de aynı yollardan gidiyormuşuz demek ki bunlar daha evvelce başkalarına da gelmiş bu ilhamlar, bu vahyler diyelim ama nezaketen ilham diyelim.

----

45. Paragraf:

Ve Hak Teâlâ, âlem ve enfas ile âlemin ayn-i vâhidede, halk-ı cedîdde tebeddülü hakkında ne güzel buyurdu! İmdi bir taife ve belki ekser-i ehl-i âlem hakkında (Kâf 50/15) بَلْ هُمْ فِي لَبْسٍ مِنْ خَلْقٍ جَدِيدٍ **.... ya'nî "Onlar halk-ı cedîdden lebs içindedir" dedi. Böyle olunca onlar emrin enfâs ile tecdidini bilmezler (45).**

Cenab-ı Hak Kur'an-ı Kerim'de buyurdu ki bu halk-ı alem her an an yeni bir cedid, oluşumdadır. Fakat ekseri taife bundan şüphe içindedirler. Böyle olunca onlar emrin enfaz ile tecdidini bilmezler. Yani bu alemlerdeki bütün

hareketlerin enfaz, yani nefes-i rahmani nefes ile yenilendiğini bilmezler. *Ya'nî âyet-i kerîmede Hak Teâlâ hazretlerinin buyurduğu vech ile âlemin halkı, herbir nefeste tecellî-i ilâhî ile teceddüd eder.*

Hatta nefesten de daha bir kısa sürede bu nefesle yenilenmesi ikinci mertebedeki yenilenmedir, birinci mertebedeki an be an yani en kısa ana o kadar kısa sürede bütün bu alem ölüp yeniden dirilmekte ki biz de öyleyiz, fakat öldüğümüz andaki süreyi tespit edemediğimiz için biz de o anda ölü olduğumuz için o çok kısa süreyi tespit edemediğimiz için yaşadığımız süreler bizce zuhurda olduğu için o zaman ölü süreleri tespit edemediğimizden farkında olmuyoruz, devamlı yaşıyor zannediyoruz kendimizi, halbuki ömrümüzün yarısı hay, yarısı mumit yani ölü olarak geçmektedir. Bunun her nefeste de yenilenmesi bu daha ağır çekimde olmaktadır. Bir de 24 saatlik bir ölüm var bilindiği gibi sonra 6 aylık ölüm dirilme var, yani sene içerisinde ölüm dirim var, bir de güneş sistemi içerisinde 200 milyon yılda bir ölüm dirim vardır. Bakın kaç tane ölüm ve dirim arasında yaşamaktayız.

Zîrâ âlemin vücûd-ı müstakilli olmadığından kendi nefsiyle ma'dûm (yok) ve Hakk'ın vücûdu ile mevcûddur. Yani bu alem dediğimiz şeyin kendine ait bir vücudu yoktur. Bütün bu gördüklerimiz Hakkın vücududur. *Ve Hak dâima ve ebeden tecellî edegelir.* Onda durmak olmaz. Nasıl nehir devamlı akıyorsa durduğu zaman göl ismini alıyor, nehir olması için akması gerekmektedir. *Binâenaleyh birinci tecellî asla rücû edince âlem, ma'dûm olur;* yani ilk gelen tecelli geçiş halinde alem yok olur, *ikinci tecelli geldiği zaman tekrar hayat bulur.* Bu böylece devam eder alternatif elektrik akımı da böyle değil midir, saniyede 50 defa durup tekrar ters yönlü hareket eder.

Ve ikinci tecellînin müteakiben zuhurunda dahi mevcûd olur; velâkin tecellî-i sânî o kadar sür'atle zuhur eder ki, onun nuru tecellî-i evvelin nuruna muttasıl olmasi hasebiyle ikisinin arasını fark ve temyiz yani birbirinden ayırmak mümkün olamaz. Birinin hayâli zail olmadan onun müşabihi

olan diğer tecellî gelir. Yani birinci tecellinin hayali yok olmadan onun benzeri ikinci tecelli gelir, *Binâenaleyh âlemin evvelâ ma'dûm (yok) ve sonra mevcûd olması görülemez.*

İşte bunun için âlemin sûret-i zahiresine nazar eden erbâb-ı fikir ve nazar, bu misalli olan yenilenmenin farkına varamazlar. Bununla beraber erbâb-ı fen bir dereceye kadar bu hakikati idrâk edebilmişlerdir. Fakat onların bu idrâkleri, ehl-i keşif ve ilhamın mertebelerine vâsıl olamaz. Meseleye akl-ı cüz ile baktıklarından hakikat ehli akl-ı kül ile baktığından onu daha güzel anlarlar.

Meselâ bu teceddüdün ecsâm-ı uzviyyede vukü'unu fennen müşahede ederler; ve-lâkin bir kaya parçası için her ân ayrı ayrı kısımlarda mevcûd ve ma'dûm olmak keyfıyyetini kabul etmezler. Yani madenlerde bunu kabul etmezler. Ama insan vücudunda kabul ederler neden, çünkü hücrelerde her an yenilenme var, *halbuki alemin heyeti mecması her bir nefeste ilahi tecelli ile yeniden yenilenmedir.*

Mesnevi: Tercüme: *"Suret, bî-sûretlikten çıktı; yine avdet etti. Nitekim biz de ona rücû' ederiz. İmdi senin için her lahza ölüm ve ric'at vardır. Mustafâ (s.a.v.) ya'nî "Dünyâ bir saat, bir andır" buyurdu. Cümle âlem her dem fenadadır; ve tekrar vücûd bulup bakâda olur. Âlem dâima yürüyüp oturmaktadır; yani bir ayağa kalkıyor hayat buluyor, oturuyor, ölü hükmünde oluyor ve soyunup giyinmekten hâlî değildir.”*

Yani bir soyunuyor, bir giyiniyor. *Velhâsıl eşyanın tümü hakikatleri sabit ve zahiri vücûdları her an ve her lâhza değişendir.* Eşyanın suretleri değiştiği halde hakikatleri sabittir diyor. Eğer o hakikat sabit olmazsa eski haline dönüşemez, bozulur gider.

Ve onların zahiri vücutları dahî vücûd-ı Hakk'ın gayri değildir. Binâenaleyh vücûd-ı Hak zat bakımından değişmek ve değişmekten müstesna ise de, min-haysü'l-esmâ ve's-sıfât değişendir. Yani Zat'ı itibariyle değişmekten beridir, böyle olmakla birlikte esma ve sıfat bakımından değişme

olur. *Ve mademki bu gördüğümüz eşya Hakk'ın vücûdunun gayri değildir, değişen olsa da yok olan olmak lâzım gelmez.* Yani değişim olsa da yok olmaz.

Zîrâ vücûda dâhil olan şey yok olmaz. Ve eşya suretleri, hakîkat-ı Hak olan ayn-ı vahide üzerine tâli olan birtakım a'râzdan ibarettir. A'-raz ise her anda değişendir. Yani araz, arizi, sonradan meydana gelen şey her an değişir, *Fakat ehl-i nazar ve ehl-i âlemin çoğu, yani sadece görüş ehli âlemin hakikatinden ve âlemin suretlerinin tümü, enfâs ile halk-ı cedîdde olduğundan şübhededirler.* Yani nefes-i rahmani ile yenilendiğinden şüphe içindedirler. Çünkü bu sırrı sistemi bilmezler.

Mesnevi: Tercüme: *"O âlem-i gayb, ancak Hakk'ın hâslarına zahir olur. Diğerleri Bakî halk-ı âlem, bu halk-ı cedîdden yani yenilenmeden şübhededirler".*

----

46. Paragraf:

Lâkin Eşâire ba'zı mevcudatta ona muttali' oldu; o da a'râzdır. Ve Hisbâniyye, âlemin küllisi hakkında ona muttali' oldu. Halbuki ehl-i nazarın cem'îi onları techil eyledi. Velâkin iki ferik dahî hatâ etti. Hisbâniyye'nin hatâsına gelince, âlemin küllisinin tebeddülüne dâir olan kavillerin vücuduyla beraber, bu sûveri kabul eden cevher-i ma'külün ahadiyyet-i aynına adem-i ıttılâ'ları sebebiyledir. O cevher-i ma'kül dahi ancak o suverle mevcûd olur. Nitekim o suver dahi ancak o cevher-i ma'kül ile taakkul olunur. Eğer bununla kail olsa idiler, emirde derece-i tahkîka faiz olurlar idi. Ve Eşâire'nin hatâsına gelince, onlar tahkîkan âlemin küllisi mecmû'-i a'râz olup onun her zamanda mütebeddil olduğunu bilmediler; zîrâ araz, iki zamanda bakî olmaz (46).

Ya'nî Eşâire ile Hisbâniye, ya'nî Sofıstâiyye taifeleri kendi zanlarında hem isabet ve hem de hatâ ettiler. Eşâire'nin

isabeti, mevcudatın ba'zısı a'râz olup, halk-ı cedîdde olduklarına ve mütebeddil ve mütegayyir bulunduklarına zâhib olmalarıdır. Hatâlarına gelince, âlemin küllisi a'râz olan suretlerin mecmû'u olup, ayn-i vahide olan zât-ı ahadiyyede zahir olduklarına ve ayn-ı vahide olan Hakk'ın vücûdu dahî bunların heyet-i mecmuasında zahir bulunduğuna vâkıf olmamalarıdır.

Hisbâniyye, ya'nî Sofistâiyye'nin isabeti dahî, âlemin küllîsi değişen olduğuna kanaatları vardır. Hatâlarına gelince, âlemin suretlerinin tümünü kabul eden cevher-i ma'külün "ayn"ının ahadiyyetine muttali' olmayıp, inkâr etmeleridir. Halbuki akıl ile idrâk olunan bir cevher, hâriçte mahsûs olan suretler bulunmadıkça zahir olmaz; yani akıl ile idrak edilecek olan cevher dışarıda bir suret bulunmadıkça zahir olmaz.

Ve keza bu suver-i mahsüsenin hakâyıkı dahî ancak o cevher ile akıl edilir, anlaşılır. Meselâ akıl, cisim gibi cevher-i mahsûs olmayıp, bir cevher-i ma'küldür. Bu ancak hâriçte mahsus olan suretler ile zahir olur. Bi'l-farz gayet muntazam eşkâl-i hendesîyye ile tarh olunmuş bir bahçe görsek, nazarımız da, bahçevanın aklı bu suretlerle zahir olur. Bahçıvanın aklı görülmez ama o sureti meydana getirdiği için o suretlerdeki akıldır zaten işte idrak sahibi o suretlere bakınca bahçıvanın aklını görür.

Ve bu suretlerin tümü ayn-i vahide olup yani tek hakikat olup ahadiyü'z-zât bulunan akılda zuhur ederler. Eğer şüpheci filozoflar taifesi bununla kail olsa idiler derece-i tahkîka nail olurlar idi. İmdi "şüpheci filozoflar" Dehriyye'den eşyanın hakikatlerini inkar eden olup, üç kısma munkasımdır:

Birincisi: "Eşyanın hakikatlerini inkar edenler *(İnâdiyye)"dir. Bunlar eşyanın hakikatlerinin sübûtunu inkar eden olup derler ki: eşyanın hakikatleri, asla mevcûd değildir; ve eğer mevcûd ise, ancak vehim ve hayâlde mevcûddur.*

İkincisi: "Eşyanın hakikati olduğunu, fakat bunun aklın itibarına göre olduğunu söylerler *(İndiye)"dir. Bunlar dahî derler ki: Hakâyık-ı eşya mevcûddur; velâkin aklın i'tibârı iledir. Eğer akıl, bir şeyi cevher i'tibâr ederse cevherdir; ve araz i'tibâr ederse arazdır; ve eğer kadîm i'tibâr ederse kadîmdir. Eğer hadis i'tibâr ederse hâdisdir.*

Üçüncüsü: "Eşyanın hakikati olup olmadığının şüphesi içinde olanlar *(Lâ- edriyye)"dir. Bunlar da eşyânın hakikatini sübût ve adem-i sübûtunu inkar ederler. Derler ki: Eşyanın sübût ve adem-i sübutunda biz şüphe ederiz; ve bu şekilde de şüphe ederiz. Binâenaleyh bu taifenin üç kısmına göre de âlem mütebeddildir. Fakat bunlar bir cevher-î ma'kül bulunduğuna ve onun dahî "ayn"ı ahadî olduğuna vâkıf olmamışlardır.* Yani alemin değiştiğinin farkındalar fakat o değişmenin hakikatine ulaşamadıkları için ondan gaflettedirler.

----

47. Paragraf:

Bu dahî hudûdda eşya için zahir olur. Zîrâ onlar bir şeyi hadd etseler, bu a'râz mütebeyyin olur. Ve tahkîkan şeyin haddinde mezkûr olan bu a'râz, nefsiyle kâim olan bu cevherin "ayn"ı ve onun hakikatidir. Ve kendi hakikati cihetinden o arazdır. Kendi nefsiyle kâim değildir. (47).

Ya'nî eşyanın resmi tarifinde, âlemin hey'et-i memûasının a'râz olduğu zahir olur. Yani zahir ehline göre bütün bu alem arazdır der, *zîrâ Eşâire ve erbâb-ı fikir ve nazar bir şeyi hadd ettikleri, ya'nî ta'rîf-i resmî ile ta'rîf eyledikleri vakit, o şeyin araz olduğu meydana çıkar. Ve bir şeyi ta'rîf ve tahdîd ederken zikr olunan bu a'râz, nefsiyle kâim olan bu cevherin "ayn"ı ve hakikatidir. Çünkü hudûd-ı zâtiyye, mahdudun aynıdır.*

Meselâ "cevher"i ta'rîf etmek istediğimiz vakit: "Kendi nefsiyle kâim olan şeydir" deriz. Halbuki "kıyam" arazdır.

Çünkü cevher olmasa kıyamı ayrıca izhâr etmek mümkin değildir. Ve kıyam yani var olmak araz olmakla beraber, bu cevherin "ayn"ı ve hakikatidir.

Zîrâ bu cevherin haddidir, hudududur, nihayetidir. Ve cevher bu hadd ile sâir şeylerden ayrılır. Ve kıyam cevherin hadd-i zâtîsidir. Hadd-i zatî ise mahdudun aynıdır. Ve keza "İnsan"ı hadd ve ta'rîf ettiğimiz vakitte dahî: "O nutuk sahibi olan hayvandır" deriz. Ve nutuk ise arazdır. Ve "sâhib"in ma'nâsı nisbettir. "Nisbet" ise arazdır. Ve keza "hayvan"ı ta'rîf ettiğimizde:

"Cism-i nâmî-i hassastır ve iradesiyle hareket eder" deriz. Ve birtakım a'râz ile ta'rîf eyleriz. Zîrâ cisim arazdır; çünkü mütehayyizdir ve mütehayyiz için "tahayyüz" lâzımdır; tahayyüz ise arazdır. Ve keza "nümüvv" dahî arazdır, Zîrâ asl üzerine zâiddir. Ve keza "his" dahî arazdır; çünkü his idrâktir; ve "idrâk" ise arazdır. Ve keza "hareket" dahî arazdır; zîrâ sükûnet üzerine zâiddir. Ve keza "irâde" dahî arazdır; çünkü o da asıl üzerine zâiddir.

Velhâsıl nefsiyle kâim olan "cevher''i, birtakım a'râz ile ta'rîf ederiz. Ve ta'rîf ise, bir şeyin hududunu ta'yîn etmektir. Ve o "a'râz" ise, kendi nefsiyle kâim olmayıp, hadd olunan cevherle kâimdir. Fakat mademki birtakım a'râz toplanıp cevherin haddi onunla mümkün oluyor, bu halde o a'râz, cevherin aynı ve hakikati olur; ve cevher dahî aynı a'râz olur.

Rubâî-i Hâkânî: Tercüme: *"Vücûd-ı mutlak cevher gibidir.* Yani asıldır, *Âlem dahî arazdır.* Yani gördüğümüz bütün bu alem arazdır. *Ve arazın zâtında cevherin zuhuru farzdır.* Arazın Zatında da cevher zuhur etmektedir. Yani arazdır derken hemen kesip atamazsın mutlak arazdır diye. Tahakkuku itibariyle araz, ama aslı itibariyle de asıldır. Cevherin zuhuru farzdır. Eğer o araz olmazsa o hakikat o cevher oradan zuhur edemez. Meydana gelemeyecek. Dolayısıyla ona hayat veren cevher ise ona araz da diyemiyorsun. *Gerçi cevher araz ile zahir olur. Fakat cevher, hakîkatte maksûd olan arazdır".*

Yani cevher de arazla meydana gelmektedir, ama istenilen şey o arazdan meydana çıkmaktadır. Araz; arıza gibi değildir, görüntüde araz gibi gözüküyor, ama arazı araz yapan cevherdir, o cevher olmazsa araz olmayacaktır. İşte zahiri ile baktığın zaman araz, batınından baktığın zaman cevherdir. Yani hakikati aynıdır. Yukarıda bahsettiği iki taife bunu anlayamadılar diyor. Tek tarafını gördüler ama ikincisine ulaşamadılar diyor.

----

48. Paragraf:

imdi nefsiyle kâim olmayan şeyin mecmu'undan nefsiyle kâim olur bir şey geldi, nefsiyle kâim olan cevherin hadd-i zâtisinde tahayyüz gibi. Ve cevherin a'râzı kabulü o cevher için hadd-i zâtîdir(48).

Ya'nî kendi nefsiyle kâim olmayan a'râz toplanıp kendi nefsiyle kâim olan cevheri hadd ediyordu; yani o cevhere hudud çiziyordu, sınırlıyordu, belirliyordu, yani hududunu çiziyordu *ve bu halde de o a'râz cevherin "ayn"ı ve hakikati oluyordu.* Yani aynı zamanda o araz cevherin de hakikati oluyordu. *İmdi kendi nefsiyle kâim olmayan a'râz, yani kendi nefsiyle var olmayan nefsiyle kâim olan cevherin aynı olunca, nefsiyle kâim olmayan şeyin mecmû'undan nefsiyle kâim olan bir şey çıkmış olur.*

Bunun misâli de nefsiyle kâim olan cevherin ta'rîf-i zatîsinde "tahayyüz"dür, ortaya çıkmaktır. Meselâ Eşaire cismi ta'rîf ederken: "Cisim, eb'âd-ı selâseyi kabul eden bir cevher-i mütehayyizdir" derler, yani üç boyutu kabul eden, bir de buna zaman boyutunu eklemek gerekiyor çünkü bu cisimler zaman olmazsa ne genişleyebilir, ne derinleşebilir. *Halbuki eb'âd-ı selâse, ya'nî uzunluk, enlilik, derinlik ve kabul ve tahayyüz hep arazdır, bunları kabullenmek dahi arazdır.*

Çünkü bunların cümlesi maânî-i ma'kûledir, yani akledilen manalardır; ve cisim olmayınca görünmezler,

derinlik cisim olmayınca görünmez; ve hattâ "cisim" dahi arazdır. Çünkü meydana çıkmayınca görünmez; ve "tahayyüz" meydana çıkma da arazdır; zîrâ cisim olmayınca zahir olmaz. Ve bu a'râz toplanmayınca da cevherin vücûdu mütehakkık, tahkik olmaz yani var olmaz. Ve cevher olan cismin a'râzı kabul etmesi dahî, cevher için zati hududlarıdır. Ya'nî cevheri ta'rîf ve hududunu ta'yîn ettiğimiz vakit, o cevherin arazı kabul etmesi, o araz, o cevherin hudûd-ı zâtiyyesinin cüz'ü olmasındandır; zîrâ bir şeyin haddi kendisinin cüz'üdür.

----

49. Paragraf:

Ve şekk yoktur ki, muhakkak kabul, arazdır; zîrâ ancak kabilde mevcûd olur. Çünkü kendi nefsiyle kâim değildir. Halbuki kabul, cevher için zâtidir. Ve tahayyüz dahî arazdır; o da ancak mütehayyizde vâki' olur, kendi nefsiyle kâim olmaz. Halbuki tahayyüz ve kabul, cevher-i mahdudun aynı üzere emr-i zâid değildir. Zira hudûd-ı zâtiyye, mahdudun aynı ve hüviyyetidir (49).

Meselâ yukarıda beyân olunduğu üzere cisim ta'rîf olunurken: "Cisim, eb'âd-ı selâseyi kabul eden bir cevher-i mütehayyizdir"denilir. Yani üç boyutu kabul eden cevher-i mütehayyiz denir.

Şübhesîz bu ta'rifte zikr olunan "kabul", arazdır. Zîrâ keyfîyyet-i kabul, kendi nefsiyle kâim olan bir şey değildir; kabil olmayınca görünmez; ve kabul, cevherin hadd-i zâtîsidir; çünkü "Ta'rîf, bir şeyin haddini ta'yîn etmektir." Tarif yani arif bir şeyi bilmek anlamaktır. *Şu halde kabul, cevherin cüz'-i zatîsi olur.* Yani onu kabullenmek cevherin zati bir cüzü olur, bir mahal işkal etmek dahi arazdır. Yani meydana çıkmak dahi arazdır. *Ve tahayyüz, ya'nî bir mahal işgal etmek dahî arazdır. Zîrâ bir mahalli işgal eden bir şey olmadıkça, keyfiyyet-i işgal görünmez.*

Çünkü kendi nefsiyle kâim olur bir şey değildir. Ve bu "tahayyüz" ile "kabul", mahdûd olan cevherin aynı üzerine zâid olarak vâki' olmuş şeyler değildir. Belki hâriçte cevherin aynı olan iki nisbettir. Ve bu i'tibârâ göre ikisi de cevherin zâtiyyâtındandır. Ve bir şeyin zâtı olan şey, o şeyin aynıdır. Binâenaleyh hudûd-i zâtiyye mahdudun aynı ve hüviyyeti olmuş olur. Yani zati hudud mahdudun aynıdır. Yani hududlanmışın aynı ve onun hüviyeti olmuş olur.

----

50. Paragraf:

Böyle olunca iki zamanda bakî olmayan şey, iki zamanda veya zamanlarda bakî oldu. Ve nefsiyle kâim olmayan şey, nefsiyle kâim olan şeye döndü. Halbuki üzerinde bulundukları şeye onların şuuru yoktur.'"Ve onlar, halk-ı cedîdden şübhe içindedirler." (Kâf, 50/15) (50).

Ya'nî yukarıda îzâh olunduğu üzere araz, cevherin aynı olduğundan, iki zamanda bakî olmayan ve kendi nefsiyle kâim bulunmayan o araz, hem iki veya daha ziyâde zamanda bakî oldu ve hem de nefsiyle kâim bulundu. Halbuki Eşâire "Araz, iki zamanda bakî kalmaz; cevher ise zamanlarda bakî kalır" derler. Sonra da cevheri, arazlar ile ta'rîf edip, onun haddini bu arazlar ile ta'yîn eylerler. Ve bununla tenakuza düştüklerinin farkına varmazlar.

Binâenaleyh onlar, "âlem" dediğimiz şeyin birtakım a'râzın hey'et-i mecmuası olup, bir andan diğer ana mütebeddil olduğunu ve âlemden hiçbir şeyin kendi nefsiyle kâim bir cevher olmadığını bilmediler. Ve kendi aynında kâim olan mevcudun, kendi zâtıyla kâim bulunan vücûd-ı mutlak-ı Hak olduğunu ve eşyâ-yı sâirenin kendi vücûdlarıyla ademiyyet üzere olup, her anda o vücûd-ı mutlak ile halk-ı cedîdde olduğunu anlamadılar. Yani vücud-u mutlak ile yeni bir halk olmada bunun farkına varamadılar,

Rubâî-i Efdalüddîn Hâkânî:

Tercüme: "Âlem, vücûd-ı mutlakın arazları olarak zahir oldu. O vücûd-ı mutlak olmaksızın âlem ayn-ı ademdir, yani yokluktadır. Her bir anda sana bir vücûd gelir. Binâenaleyh O'nun her nefesine, ya'nî vücûd-ı mutlakın feyz-i mukaddesle tecellîsine, ihtiyâcın vardır; bunu iyi anla!"

Bir feyz-i akdes, bir de feyz-i mukaddes var, burada zuhurda olan feyz-i mukaddesdir. Feyz-i akdes kendi zat'ından kendi Zat'ına olan feyzidir, feyz-i mukaddes Zat'ından vücuduna olan tecellileridir.

----

51. Paragraf:

Ve ehl-i keşfe gelince, onlar, Allah Teâlâ'nın her nefeste tecelli ettiğini görürler. Halbuki tecellî tekerrür etmez. Ve keza onlar, her tecellînin halk-ı cedidi i'tâ veya halkı izhâb ettiğini şuhûden görürler. İmdi tecellînin halkı gidermesi, tecellînin zehabı indinde halkın fenâsıdır. Ve halk-ı cedidin bakâsı dahî diğer tecellînin onu i'tâ etmesidir. İyi anla! (51).

Ma'lûm olsun ki, esmâ-i ilâhiyye Mübdî ve Muîd ve Muhyî ve Mümît gibi yekdiğerlerine mütekâbildir, (Rahman, 55/29) **...** كُلَّ يَوْمٍ هُوَ فِى شَاْنٍ *..âyet-i kerîmesi mucibince Hak zât-ı mukaddesesi ve esmâ-i ilâhiyyesin tümüyle her bir anda ve her bir şanda mütecellî ve sâridir; yani sirayet etmektedir ve bu esmadan hiç birisinin ta'tîli caiz değildir.* Yani bu esma-i ilahiyenin hiç birisi tatilde değildir yani tecellisine ara vermez.

Binâenaleyh her bir anda rahmet-i rahmâniyyesi îcâbınca eşyaya vücûd verir ve yine o anda kahhâriyyeti hükmüyle o eşyayı libâs-ı vücûddan ârî kılar. Yani elbise o vücudu elbise eşyasından temizlemiş olur. *Ve âlem, böylece her nefeste ademe gidip, yani yokluğa gidip yine onun misli o anda vücûda gelir. Ve gelen, gidenin aynı değildir, mislidir. Yani benzeridir. Zîrâ tecellîde tekrar yoktur. Eğer tekrar olsa,*

ya'nî gelen, gidenin aynı olsa, hâsılı tahsîl lâzım gelir idi; ve bu da abesdir.

Halbuki Hak Teâlâ hazretleri (Mü'minûn, 23/115) âyet-i kerimesinde vücûdda, halk-ı abes olmadığını beyân buyurur.

اَنَّمَا خَلَقْنَاكُمْ َ ثًا

Binâenaleyh gelen yenidir, halk-ı cedîddir. İşte emsalin böylece taâkub ve teceddüdü yani misallerin böylece takip ederek yenilenmesi ve eserlerin mertebelerinin böylece devam etmesiyle, perdeli kimseler, âlemin vücûdunu bir karar üzere durur zannederler. Fakat ehl-i keşf Hakk'ın her nefeste tecellîsini ve her tecellînin halk-ı cedîdi i'tâ ettiğini veya halkı giderdiğini müşahede yoluyla bilir.

Rubâî-i Hâkânî:

Tercüme: *"Abdin, Hudâ-yı müteâl hazretlerine aynı tecellinin tekrar ettiğini söylemesi şer ve vebal getirir,* sorumluluk taşır, bu düşüncesinden dolayı Hakkın indinde sorumlu olur *zira tekrar tecelli abes olur.* Yani tecellinin tekrarı abes olur. Bir tecelliyi iki defa yapmaz. Bunu böyle kabul ettiği zaman vebal altına girer, şer işlemiş olur.

Halbuki Hâlık-ı efâl hazretlerinden fiil-i abes zuhuru muhaldir".

İmdi tecellînin halkı gidermesi, tecellî gidince, o tecellî ile kâim olan halkın dahî fânî olmasıdır; ve halk-ı cedidin bakâsı ise, onun yerine elen diğer tecellînin o giden halkın muşahibini i'tâ etmesidir. Yani benzerini hemen vermesidir. *Ve bu îcâd ve i'dâm yani yaşam ve ölüm dahi dahî esmanın mütekâbil bulunmasındandır;* yani zıt isimlerin olmasındandır. *Ve giden halkın büsbütün başkası gelmeyip de, müşabihinin gelmesi, tecellî suver-i âlemin isti'dâdâtına göre, onlara vücûd vermesinden nâşîdir.*

Meselâ, her sene kayısı ağacının meyvesi yine kayısı olur. Fakat bu seneki kayısılar, geçen senekilerin aynı değil, mislidir; zîrâ tecellî mahallin isti'dâdına göre olmuştur. Ve

keza akşam terzi olarak yatan kimse sabahleyin kunduracı olarak kalkmaz; zîrâ tecellî, terzinin isti'dâdına göre olur. Ve terzinin san'atı hakkında sabahki fikri, akşamki fikrinin müşabihidir, aynı değildir ve halk-ı cedîddir.

Ve kıs-alâ-hâzâ! Bu bahis dakîk olduğundan yani ince bir mevzu olduğundan Hz. Şeyh (r,a.) irfana talib olanların nazar-ı dikkatlerini celb için "Fefhem!" (hemen anla) hitâbıyla nihayet verdi. Binâenaleyh emr-i vücûdun ne şey üzerine olduğunu anlamak için bu bahisde iyice anlamak için üzerinde durmak lazımdır.

Dördüncü Cildde Vâki' Sürh-i Mesnevî-i Şerîf:

"Mûsâ (a.s.)ın: Halkı niçin yarattın ve helak ettin ve yaktın? diye Hz. Hak'tan suâl etmesi ve Hz. İzzet'ten cevâb gelmesi." Ya'nî halkı îcâd ve ba'dehû i'dâm etmekteki hikmet-i ilâhiyyen nedir? demek olur.

Mesnevi: Tercüme: *"Mûsâ (a.s.) dedi: Ey rûz-ı hisâbın mâliki! Yani hesap gününün maliki Nakş ettin, yani bu alemleri var ettin ba'dehû niçin harâb eyledin?* Yani bu dünyayı düzenledin, yaptın, meydana getirdin de neden harab ettin? *Erkeği ve dişiyi can-fezâ bir surette nakş ettin, ondan sonra bunu niçin vîran edersin?"*

Mesnevi:

"Hak Teâlâ buyurdu: Yâ Musa! bilirim ki, senin bu suâlin inkâr ve gafletten ve hevâ-yı nefisten değildir. Yani inkarcıların neden böyle yaptın diyerek suç isnat etmeleri gibi değildir.

Yoksa kızardım ve seni cezalandırırdım seni edebe davet ederdim; bu suâlden dolayı seni incitirdim; lâkin bizim ef'âlimizde bakanın hikmet ve sırrını açık olarak taleb edersin yani bizim hakikatimizi sorarsın yani hakikat ilmini bizden taleb edersin, *tâ ki o hikmet ve sırr-ı bakâdan umûmu vâkıf kılasın;* yani sen de bunu başkalarına anlatmak için soruyorsun *ve bu sebeble her hamı pişiresîn.*

Sen her ne kadar bu sırdan agâh isen de, yani sen bunu her ne kadar biliyorsan da *avam üzerine kâşiflikte kasiden*

sâil oldun. Yani avamı kasden soruyorsun. *Zîrâ bu suâl ilmin yarısı geldi. Her bir deninin yani düşük olan kimsenin aklı kısır olan kimsenin bu soruyu sormaya ne mecali ne gayreti ne de imkanı vardır,* ya'nî câhilin, bu mecali yoktur." Bakın ne buyuruyor bu sual ilmin yarısıdır bunu sormak için belirli bir ilme ulaşılmış olması gerekir.

Şimdi bir sualin sorulabilmesi için evvela o mevzuya en az yüzde elli derecede bir vakfıyeti olması gerekir kişinin. Yani sorduğu sualin mevzusunun % 50 sini bilmiş olması lazım ki o soruyu sorabilsin. İşte ondan sonra o konu ile ilgili tereddütlerini sorabilir. Onun için "soru ilmin yarısıdır" diyorlar.

Şerh: *Ya'nî, yâ Mûsâ bilirim ki, bu suâlin ef'âl-i ilâhiyyeme i'tirâzan vâki' olmamıştır.* Yani senin bu sorun benim yaptığım bu işlere itirazen sorulmamıştır senin bu sorun. *Eğer itirâz yoluyla olsaydı ve ef'âl-i ilâhiyyemi beğenmemek sebebiyle bu suâli benim karşıma getireydin seni te'dîb eder ve bu i'tirâzından dolayı gazab edip seni incitirdim.* Yani seni edeblendirirdim, edebe davet ederdim, gereğini yapardım ve sana gazab eder seni incitirdim.

Velâkin var etmek ve yok etmek halk hususundaki efâlimizin hikmet ve sırrına vâkıf olduğun halde, bu hikmet ve esrarı avâm-ı nâs üzere kâşif olmak hususunda yani genel insanların da idrak etmesi bakımından kasden sual ettin. Yani bu suali kendin için değil çevren için idi bunu biliyordum; *ve her hamı pişirmek için, sırr-ı bakâdan umûmu agâh kılmak istedin;* yani umumun da haberdar olmasını istedin zîrâ suâl ilmin yarısıdır. *Her câhilin bu suâli sormaya mecal ve takati yoktur.*

Mesnevî: Tercüme: *"Suâl de ilimden kopar, cevâb da. Sual de ilimden kaynağını alır, cevapta ilimden kaynağını alır. Nitekim diken ve gül, toprak ve sudan, ya'nî çamurdandır. Dalâl de ilimden kopar hidâyet de. Nitekim acı ve tatlı yağmurdandır".*

Şerh: *Bu kelâm Hz. Mevlânâ (r.a.) efendimizindir. Bâlâdaki beyitler ise Hak Teâlâ canibinden idi. (Es-suâlü*

nısfu'l-ilmi) "Suâl ilmin yansıdır" denilmiştir. Binâenaleyh bir bahse dâir sual sormak için o bahiste ilim sahibi olmak lâzımdır. Meselâ ilm-i hesaba mâlik olmayan kimse, hesap ilmini bilmeyen kimse ilm-i hesabdan bir suâl iradına kadir değildir. Yani bir sual sormaya gücü yoktur.

Şu halde suâl ilimden münbaisdir. Yani sual ilimden doğmaktadır. Ve cevâbın ilimden çıktığı da bilinen bir şeydir. Zîrâ bilmeyen kimse cevâb veremez. Ve suâl ile cevâb ayrı ayrı şeyler olduğu halde menba'larının bir olması, gül ile diken başka başka şeyler iken menşe'lerinin çamur olmasına benzer.

Ve keza dalâlet ile hidâyet dahî ilimden zuhura gelir. Zîrâ ba'zı ulemâ, bildikleri delâil-i akıl ve nakil ile bildikleri hevâ-yi nefsânîlerine yardımcı edip sırât-ı müstakimden inhiraf ederler. Yani akl-ı cüzleri ile bildikleri şey yüzünden hakikatten uzaklaşırlar. Yani bu da bir ilimdir. Ama ilim mutlak ilim mi, mukayyed ilim mi yani yararlı ilim mi zararlı ilim mi tabi ki onu ayırmak lazımdır.

Meselâ her sene malının zekâtını vermek farzdır. Bunu vermemek için sene-i kâmilenin tamâmına bir ay kala, bi'l-farz, malını zevcesine hibe eder; ve o mal hibe ile mülkünden çıkmış bulunur; ve ertesi sene dahî söz konusu malı sene tamâm olmazdan evvel zevcesi yine kendisine hibe eyler; bu suretle her ikisine de zekât farz olmamış olur.

Fakat neticede emr-i ilâhî icra edilmemiş bulunur. İşte bu bir dalâldir ki, ilimden meydana gelir. Ve bu hâle muttali' olan diğer bir âlim, hadîs-i şerifine nazar edip, hibedeki niyyetin fesadını görüp, ondan tevakkî ederek sırât-ı müstakim üzere gider. Yani hibe vardır ama o hibeyi nefsi yönde kullanmıyor verdiyse orada kalıyor. *İşte bu da ilimden münbais hidâyettir. Ve dalâl ve hüdânın ilimden husulü, acı ve tatlının yağmurdan zuhuruna mümasildir yani benzerdir.*
.

Mesnevî:

"Bu adavet ve muhabbet, aşinalıktan kopar. Ve hastalık, sağlık, gıdayı latîfdendir".

Şerh: *Ya'nî insan tanımadığı kimseye ne muhabbet ve ne de düşmanlık yapar. Bu iki duygu tanımaktan zuhura gelir. Ve keza illet ve sıhhat gıdâ-yı lâtîfden husule gelir. Velhâsıl bir şeyden böyle zıddının husulü çoktur.*

Mesnevi: Tercüme*:* *"O Kelîmullah, nâvâkıf olanları yani bu sırdan haberi olmayanları bu sırdan haberdar etmek için a, fâide taleb eden a'cemî oldu.* Yani kendini acemi gösterdi. *Ondan dolayı biz de kendimizi a'cemî kılalım. Onun cevâbını bîgâne gibi önümüze getirelim."*

Musa (a.s.) kendini acemi kıldı Cenab-ı Hakk'tan sordu bu işi bilmiyormuş gibi biz de onun gibi acemi olalım da bu ilmi bu meseleyi ortaya getirelim de tekrardan anlamaya çalışalım.

Şerh: *Ya'nî kendisi bildiği halde, başkalarını istifade ettirmek için o işe vukufsuz bilmiyor görünerek bîvukuf görünerek cevâba muktedir olan bir âlimden suâl sormak, üslûb-i hakimane olduğundan Hz. Mûsâ (a.s.) dahî Alîm-i Zü'l-Celâlden suâl sordu. Bu uslûb ülü'l-azm bir nebîyy-i zîşânın ihtiyâr-gerdesi olduğu için,* yani yüce bir peygamberin ihtiyar ettiği bir yol olduğu için *biz de öyle yapalım,* diyor Mevlana Hz.leri; *ve bu sayede buna vakıf olmayan kulları bu üslûb-ı hakimane ile birtakım ulûma vâkıf kılalım.* Hani bazen cemaatin içerisinden birisi bir şey sorar onu kendisi bilir de çevredekiler de bilsin diye bir mevzu atılır hani biz de zaman zaman "var mı sorulacak bir şey" diye, işte onun gibi.

Mesnevi: Tercüme: *"Eşek satanlar birbirinin hasmı oldular, tâ ki o akdin kilidinin anahtarı geldiler"*

Şerh: *Ya'nî at pazarında merkeb satan dellâllar bir yere cem' olup, gûyâ ortada bulunan bir merkeb üzerine kemâl-i hararetle pazarlık ediyor imişler gibi münâkaşa ve mücâdelede bulunurlar. Ve onların bu hallerini gören yabancı kimseler, hakîkaten aralarında mücâdele vardır zanneder. Halbuki onlar bu suretle meydandaki merkebe müşterilerin tamahını celb etmeğe çalışırlar. Ve akd-i bey'in kilidinin miftâhı olmuşlardır.* Yani sözleşmesi yapılan şeyin

anahtarı olmuşlardır. *İşte bunlar gibi bir mahalde bulunan ulemâ da bir mes'elede yekdiğeriyle mübâhaseye tutuşurlar, tâ kim orada hâzır olan nâ-vâkıfân ondan müstefîd olsunlar.* Yani işe vakıf olmayanlar ondan malumat sahibi olsunlar.

Mesnevi: Tercüme ve îzâh: *"Böyle olunca Hudâ-yı müteâl Hz. Musa'ya (a.s.) dedi: Ey lübler sahibi, ya'nî ey kalb ve akıl sahibi, mademki suâl ettin, gel cevâbını dinle! Ey Mûsâ! Yere bir tohum ek! Tâ ki sen kendin dahî buna insaf veresin. Ya'nî benim bu mahlûkâtı halk edip, ba'dehû helâk ettiğimin sırrı, kendi fiilin vasıtasıyla sana zahir olsun. Vaktaki Musa (a.s.) ekti ve ekini tamam oldu ve onun başakları letafet ve nizam buldu, orak alıp ekini biçmeye başladı. Bu halde iken onun sem'i-ne âlem-i gaybdan nida geldi. Şöyle ki: "Niçin zirâat edip perverde edersin yani onları kesersin yok edersin ve kemâl buldukda onu biçersin?*

Ya'nî tohumu ekip, terbiye ettin, o tohum kemâle geldi; sonra niçin onu kesip biçip helâk edersin? Mûsâ (a.s.) dedi: Yâ Rab! Ondan dolayı vîran ve pest ederim ki, yani şu işten dolayı bunda dâne ve saman vardır. Dâne, saman anbarında lâyık değildir. Saman dahî, buğday anbarında tebâhtır, yakışmaz. Bu ikisini karıştırmak hikmet değildir. Hikmet elemek vaktinde, samanı buğdaydan ayırmayı vâcib kılar. Ya'nî muktezâ-yı hikmet bunların ihtilâtı değil, belki eleyip tefrikidir. Hak Teâlâ hazretleri buyurdu: "Bu ilmi sen kimden buldun ki, ilim sebebiyle bir harman tertîb ettin? Ya'nî bu ekip biçmek ve sonra harman yapıp buğdayı samandan ayırmak ilmini kimden öğrendin?

Cenâb-ı Mûsâ dedi: Ey Hudâ-yı Zü'l-Celâl! Bana temyizi sen verdin. Yani ayırma özelliklerini yani ilimde bilgide her şeyi ayırma özelliklerini sen verdin. Hak Teâlâ buyurdu: "O halde niçin benim temyizim olmasın? Yani sen bu birbirinden ayırmayı yapıyorsun da benim ayırmam niçin olmasın. *Ya'ni mademki temyîzi veren benim, nîk ve bedi tefrik edecek temyizin bende bulunmaması mutasavver midir?* Yani tende bulunan bu temyizin bende olmaması tasavvur edilebilir mi diyor.

Mesnevi: Tercüme: "*Yâ Mûsâ! Halk edilmişlerde pâk ruhlar vardır, bulanık ve çamurlu ruhlar vardır".*

Şerh: *Ervah aslında pâk ve lâtiftir. Fakat bu âlemde âb ve kilden terkîb olunan kesif olunan bu cesedler ruhun bunlara taalluku hasebiyle kederlenmiş olur.* Yani hapishaneye girdiği için onunla arkadaşlık edeceği için. Fakat bir taife vardır ki, onlar ahkâm-ı şer'iyyeye tabi olarak ve salih amel işlediklerinden a'mâl-i sâlihaya mülâzemet ettiklerinden ruhlarının sâfıyyeti bu taalluk hasebiyle münkedir olmaz. Yani bu yöne yöneldiklerinden bunların ruhları kederli olmaz.

Ve onlar gaflet ve kesafete düşmezler. Diğer bir taife ise hevâ-yi nefsânîlerine tâbi' olup îcâbât-i hayvâniyye ile hareket ve şerîat-ı mutahharaya tevessülü terk ettiklerinden, yani saf temiz şeriata tevessülü, oraya ulaşma ve o vasıtayı terk ettiklerinden onların ruhları dahî nefislerinin hükmüne tâbi' olup kesafet peyda ederler. Fakat her iki taife cismen ve sûreten birbirlerine müşabih bulunurlarsa da, dış görüntüde yani iyiler ve kötüler birbirleri ile zahirde uygun gibi görülür de olsa ruhen ve ma'nen yekdîğerlerinden ayrıdırlar. Binâenaleyh buğday ile samanın tefrîki gibi, bu ruhların dahî ayrılması lâzım gelir.

Mesnevi: Tercüme*:* *"Bu sadefler bir mertebede değildir. Birinde inci vardır, diğerinde bir nevi' âdî taş vardır".* Yani istiridyenin içinde inci çıkıyor ya.

Şerh: *Ya'nî bu cesedler, denizden çıkarılan kapalı sadeflere benzer. Her birisinde inci bulunması mümkün değildir; fakat açıldıkları vakit görülür ki, ba'zılarında hakîkaten inci varmış ve ba'zılarında suretleri i'tibâriyle inci vardır zannolmuş ise de, boş çıkmıştır. Cesedlerin dahî birinde, inci gibi olan îman ve irfan vardır. Diğerinde ise bir nevî' âdî taş vardır.*

Mesnevî: Tercüme: *"Buğdayların samandan izhârı gibi, bu nîk ve tebâhın izhârı vâcibdir".*

Şerh: *Ya'nî ekin yetiştikten sonra, biçip kıymeti düşmüş olan samanı kıymetdâr olan buğdaydan [nasıl] tefrik*

ederlerse, Hak Teâlâ hazretleri dahî yevm-i kıyamette (Yâsîn, 36/59) وَامْتَازُوا الْيَوْمَ اَيُّهَا الْمُجْرِمُونَ *hitâbıyla mücrimlerin muhsin olanlardan ayrılmalarını emir buyurur.* "Ey mücrimler siz bugün ayrılın" diye onlara hitap geliyor. *Zîrâ buğday ile samanın anbarları başka başka olduğu gibi, muhsin ile mücrimlerin anbarları dahî ayrıdır. Birinin me'vâsı (varacağı yer) cennet, diğerininki cehennemdir; ve her iki fırkanın vücûdu dahî hikmet ve esrâr-ı ilâhiyyenin izhârı içindir. Çünkü gerek ehl-i cennet ve gerek ehl-i cehennem, esmâ-yı ilâhiyyenin zuhûr-ı icâbâtı için birer mazhardır. Onların vücûdu olmasaydı, âsâr-ı esma zahir olmazdı*. Yani esmaların eserleri zuhur etmezdi.

Mesnevi: Tercüme*:* *"Bu halk-ı cihan ızhâr içindir.* Yani zuhur etmek içindir. *Tâ ki hikmetlerin hazînesi gizli kalmasın. İşit ki Hak Teâlâ hazretleri "küntü kenzen mahfiyen" ya'nî "Ben bir gizli hazîneydim" buyurdu. Cevherini zayi' etme, izhâr eyle!"* yani sende mevcut olan hakikat cevherini yok etme zayi etme meydana çıkar.

Şerh: *Ma'lûm olsun ki: Hak Teâlâ hazretleri hadîs-i kudsîsinde beyan buyurduğu üzere, kâinâtı ma'rifet-i ilâhiyyesi için halk buyurmuştur. Ve ma'rifet ise ancak zuhur ile olur. Tabi kişinin marifeti yaptığı işle belli olur. Zîrâ zahir olmayan bir şey bilinmez.* Marifet zuhur ile ortaya çıkar.

Cenâb-ı Şeyh-i Ekber (r.a.) bu hadîs-i kudsî hakkında "Sened yani ravi rivayet cihetinden zayıftır, fakat keşf cihetinden sahihtir'' buyururlar. Ve yine ehlullah diyor ki keşif cihetinden zayıf olan hadis daha güçlüdür diyor. Yani müşahedeli olduğundan daha güçlüdür. Diğerleri nakil yoluyla geldiğinden kelam yollu geldiğinden rivayetten değişme hükmü olabilir ve hadis-i Şerifin gücünü tam nakledemez.

Çünkü nakleden kişinin kabiliyetine bağlıdır. Ama keşif cihetiyle geldiğinden ehlullah bunu keşfeder ve bu hadis hakkında hiçbir kimse herhangi bir şey söyleyemez. Zaten söylememiştir de zaten. Yani bu uydurmadır işte sahih

değildir, tam hadis değildir diye bir şey diyememişlerdir. Kudsi hadis olduğu hakkında hem fikirdirler. Eğer küçük bir tereddüt olsaydı zaten ehlullah, evliyaullah bunu mesnet yapmazlardı. Hangi tasavvuf kitabına baksak bu mesele ile ilgili, bu hep öndedir yani hep tasdik görmüştür, Ve âyet-i kerîmede (Zâriyât, 51/56) buyrulmuş.

وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْاِنْسَ اِلَّا لِيَعْبُدُونِ

ve sultânü'l-müfessirîn İbn Abbas (r.a.) "li-ya'rifûn" ile tefsîr buyurmuştur. "liyabudun"u liyarifun olarak tefsir etmişlerdir. İki söz iki mertebe olarak bir tanesinde "liyabudun" liyabudun dendiği zaman şeriat mertebesi itibariyle yani "ben cinleri ve insanları ancak bana ibadet etsinler diye halk ettim" diğeri de "liyarufun" da "beni idrak etsinler diye halk ettim"; bakın birinde ibadet etsinler diye diğerinde anlasınlar diye mana çıkıyor. Ama Cevami-ul kelim olan Hazret-i Peygamber, tabi Cenab-ı Hakk'ta "liyabudun" dan aynı zamanda aynı kelimenin içinde "liyarufun"un olduğunu da idrak eder. Çünkü "ve eşhedü enne Muhammeden abdühü verasuluhu" bakın abdiyette, risaletin de olduğunu bilir. Risalette irfaniyet demektir.

O zaman "liyabudun" aynen "liyarifun" hükmündedir. Yani ayrılması ibadet ehli indinde yani zahiri ibadet ehli indinde sadece ibadettir. Yani fiziki manada yapılan namazlar, oruçlar, ibadetler bunun içindir. Ama "abduhu rasuluhü" hükmüyle meseleye bakan için ikisi de mevcuttur hem ibadeti vardır hem de irfaniyeti vardır.

İşte Muhyiddiyn-i Arabi hazretleri onu diyor; "liyarufun" ile tefsir buyurmuştur zira ibadet marifetsiz olmaz, mutlak ibadet marifet-i ilahiye olmadan olmaz. Bilinmeyen bir şeye ibadet edilmesi de tasavvur edilmez.

Binâenaleyh maksadı aksa ma'ri-fettir; yani geniş manalı maksat buradaki "liyabudun" dan "liyarufun" dur. ve cemî'-i eşyanın fitrat-ı asliyyelerinde ma'rifet vardır. Fakat ins ve cinden, tâife-i kesîre, esfel-i sâfilîn-i tabiata red olunduklarında hicâbât-ı tabîiyye ile fıtrat-ı asliyyelerinden

mehcûr kalmışlar ve gaflet-i bî-nihâyeye dalmışlardır. Bu sebeple onlar hakkında (A'râf, 7/179)

وَلَقَدْ ذَرَأْنَا لِجَهَنَّمَ كَثِيرًا مِنَ الْجِنِّ وَالْاِنْسِ

ya'nî "Biz ins ve cinden cehennem için tâife-i kesîre halk ettik" buyrulmuştur. İmdi bu taifenin perde-i gafletleri bu âlemde yırtılmak mümkün olmadığından, hâl-i gaflette kabz olunurlar; yani gaflet haliyle tutulurlar *ve âhirette dâr-ı cehenneme dahil olunurlar. Orada meks-i medîdden sonra kendilerine kabiliyyet-i ma'rifet gelir; ve isti'dâdları mikdârınca hicâbları kalkıp, ma'rifet-i Hak husul bulur. Velâkin mü'minîn, bu âlem-i tabiatta ara sıra gaflete düşer iseler de, fıtrat-ı asliyyelerini kaybetmediklerinden alâ-derecâti-isti'dâdihim yani kendi dereceleri üzerine Hakk'ı ariftirler. Binâenaleyh dâr-ı âhirette bunların me'vâsı ma'rifet-i kâmile mahalli olan cennet olur. Buna binâen Hz. Mevlânâ (r.a.) efendimiz, fıtrat-ı asliyyen olan ma'rifet-i Hakk'ı, âlâyiş-i tabiata aldanıp zayi' etme, izhâr eyle; ve hakîkat-ı nefsini bilip kendinin kim olduğunu anla! buyururlar.*

S O N

Gerçekten de bu kitaplar hakkında aleyhte söylenecek hiçbir şey yoktur, kim ki böyle bir davranışta bulunur, kendini cahilin cahili olarak ilan etmiş ve aklının ne kadar kısır ve fikrinin ne kadar ön yargılı ve ufkunun ne kadar da dar olduğunu, bu vasıfları ile kendi halini ispat etmiş olur.

Gerçek bir düşünür, İslam'a yakışır bir ilim sahibi, Peygamberimize yakışır bir ümmet, Rabbımıza yakışır idrakli ve ne yaptığını bilen bir kul ve insanlık alemine yardımcı olan bireyler olmamızı Cenâb-ı Hakk'tan niyaz ederim.

Bütün bu hakikat-i ilahiye ilimlerinin bizlere kadar ulaştırılmasında emeği geçen bütün hizmet ehli kadirşinas kimselere teşekkür ederiz.

Bizlerde, bizlerden sonra gelecek yeni nesillerimize bu ilahi emanetleri aktarmaya acizane çalışmalar yapmaya gayret ediyoruz. Cenâb-ı Hakk evvela bu hakikatleri hepimize idrak ettirsin sonra da tahakkuklarını nasib etsin İnşeallah.

Allah Hak söyler Hakk-ı söyler.

Gayret bizden muvaffakıyet Hakk'tandır. T.B.

Terzi Baba Kitapları.

Terzi Baba Baskısı Olan Kitaplar.

1. Necdet Divanı:
2. Hacc Divanı:
3. İrfan Mektebi, Hakk Yolu'nun Seyr defteri:
4. Lübb'ül Lübb Özün Özü, (Osmanlıca'dan çeviri):
5. Salât- Namaz ve Ezan-ı muhammedi'de Bazı hakikatler: "İngilizce, İspanyolca"
6. İslâm'da Mübarek Geceler, bayramlar ve Hakikatleri: (Fransızca)
7. İslâm, İmân, İhsân, İkân, (Cibril Hadîs'i):
8. Tuhfetu'l Uşşâkiyye, (Osmanlıca'dan çeviri):
9. Sûre-i Rahmân ve Rahmâniyyet:
10. Kelime-i Tevhid, değişik yönleriyle:
11. Vâhy ve Cebrâil:
12. Terzi Baba (1) ve Necm Sûresi:
13. (13) On üç ve Hakikat-i İlâhiyye:
14. İrfan mektebi, "Hakk yolu"nun seyr defteri ve

şerhi
15. 6 Pey- (1) Hz. Âdem Safiyyullah (a.s.)
16. Divân (3)
19. Sûre-i Feth ve fethin hakikat-i.
21. 6 Pey-(2) Hz. Nûh Neciyyullah: (a.s.)
22. Sûre-i Yûsuf ve dervişlik:
24. 6 Pey-(3) Hz. İbrâhîm Halîlûllah: (a.s.)
35. Fâtiha Sûresi:
39. Terzi Baba: (2)
41. İnci tezgâhı:
49. 36-Yâ'sîn, Sûresi:
59. 6 Pey-(4) Hz. Mûsâ Kelîlmullah: (a.s.)
60. 6 Pey-(5) Hz. Îsâ Rûhullah: (a.s.)
61. 6 Pey-(6) Hz. Muhammed: (s.a.v.)
67. 067-Mülk Sûresi:
68. 1-namaz sureleri
69. 2-namaz sureleri
88- Nusret Tura-Divanı. Erler demine.
91-Terzi Baba (7) Biismi has "Selâm" (13)
95- Terzi Baba-(8) (19/53)
96- 41-Fussilet Sûresi.
103-terzi Baba yüksek lisans tezi.
118- 52-Tûr suresi. Ve M. Nusret tura.
129-Terzi Baba divanı. "Tüm şiirlerim."

(H) Yayınları tarafından basılan kitaplarımız:
----
6. İslâm'da Mübarek Geceler, bayramlar ve hakikatleri:
14. İrfan mektebi, "Hakk yolu"nun seyr defteri.
15. 6 Pey- (1) Hz. Âdem-safiyeti. Safiyyullah. (a.s.)
88- Nusret Tura-Divanı. Erler demine.

Terzi Baba kitapları sıra listesi

KAYNAKÇA

1. KÛR'ÂN VE HADîS :

2. VEHB : Hakk'ın hibe yoluyla verdiği ilim.
3. KESB : Çalışılarak kazanılan ilim.
4. NAKİL : Muhtelif eserlerden, Mesnevi'i şerif, İnsân-ı Kâmil, Fusûsu'l Hikem ve sohbetlemizden müşahede ile toplanan ilim.

(Gönülden Esintiler)

1. Necdet Divanı:
2. Hacc Divanı:
3. İrfan Mektebi, Hakk Yolu'nun Seyr defteri:
4. Lübb'ül Lübb Özün Özü, (Osmanlıca'dan çeviri):
5. Salât- Namaz ve Ezan-ı muhammedi'de Bazı hakikatler: "İngilizce, İspanyolca"
6. İslâm'da Mübarek Geceler, bayramlar ve Hakikatleri: (Fransızca)
7. İslâm, İmân, İhsân, İkân, (Cibril Hadîs'i):
8. Tuhfetu'l Uşşâkiyye, (Osmanlıca'dan çeviri):
9. Sûre-i Rahmân ve Rahmâniyyet:
10. Kelime-i Tevhid, değişik yönleriyle:
11. Vâhy ve Cebrâil:
12. Terzi Baba (1) ve Necm Sûresi:
13. (13) On üç ve Hakikat-i İlâhiyye:
14. İrfan mektebi, "Hakk yolu"nun seyr defteri ve şerhi
15. 6 Pey- (1) Hz. Âdem Safiyyullah (a.s.)
16. Divân (3)
17. Kevkeb. Kayan yıldızlar.
18. Peygamberimizi rû'ya-da görmek.
19. Sûre-i Feth ve fethin hakikat-i.
20. Terzi Baba Umre (2009)
21. 6 Pey-(2) Hz. Nûh Neciyyullah: (a.s.)
22. Sûre-i Yûsuf ve dervişlik:
23. Değmez dosyası:
24. 6 Pey-(3) Hz. İbrâhîm Halîlûllah: (a.s.)
25. -1-Köle ve incir dosyası:
26. Bir zuhûrât'ın düşündürdükleri:

27. -2-Genç ve elmas dosyası:
28. Kûr’ân’da Tesbîh ve Zikr:
29. Karınca, Neml Sûresi:
30. Meryem Sûresi:
31. Kehf Sûresi:
32. 3-Terzi Baba İstişare dosyası:
33. Terzi Baba Umre dosyası: (2010)
34. -3-Bakara dosyası:
35. Fâtiha Sûresi:
36. Bakara Sûresi:
37. Necm Sûresi:
38. İsrâ Sûresi:
39. Terzi Baba: (2)
40. Âl-i İmrân Sûresi:
41. İnci tezgâhı:
42. 4-Nisâ Sûresi:
43. 5-Mâide Sûresi:
44. 7-A’raf Sûresi:
45. 14-İbrâhîm Sûresi:
46. İngilizce, Salât-Namaz:
47. İspanyolca, Salât-Namaz:
48. Fransızca İrfan mektebi:
49. 36-Yâ’sîn, Sûresi:
50. 76-İnsân, Sûresi:
51. 81-Tekvir, Sûresi:
52. 89-Fecr, Sûresi:
53. Hazmi Tura:
54. 95-Beled-Tîn, Sûresi:
55. 28- Kasas, Sûresi:
56. İrfan-Mek-Şer-Fransızca-Baba:
57. 20-TÂ HÂ Sûresi:
58. Mirat-ül-İrfan-ve-şerhi:
59. 6 Pey-(4) Hz. Mûsâ Kelîlmullah: (a.s.)
60. 6 Pey-(5) Hz. Îsâ Rûhullah: (a.s.)
61. 6 Pey-(6) Hz. Muhammed: (s.a.v.)
62. -4-Bir ressam hikâyesi:
63. İnci mercan tezgâhı
64. Ölüm hakkında:
65. Reşehatt’an bölümler:

66. Risâle-i Gavsiyye:
67. 067-Mülk Sûresi:
68. 1-Namaz Sûrereleri:
69. 2-Namaz Sûrereleri:
70. Yahova Şahitleri:
71. Mü-Geceler-Fran-les-nuits:
72. Îman bahsi:
73. Celâl cemâl Celâl:
74. 2012 Umre dosyası:
75. Gülşen-i Râz şerhi:
76. -5-Doğdular, yaşadılar hikâyesi:
77. Aşk ve muhabbet yolu:
78. A'yân-ı sâbite. Kazâ ve kader:
79- Terzi Baba-(4) İstişare dosyası.
80- Terzi Baba-(5) İstişare dosyası.
81- Hayal vâdîsi'nin çıkmaz sokakları:
82- Mektuplarda yolculuk-M.Nusret-Tura.
83- 2013 Umre dosyası.
84- Nusret Tura-Vecizeler ve ata sözleri.
85- Nusret Tura-Tasavvufta aşk ve gönül.
86- Terzi Baba-(6) İstişare dosyası.
87- Terzi Baba-İlâhiler derleme.
88- Nusret Tura-Divanı. Erler demine.
89- 6-Her şey merkezinde hikâyesi.
90- İnsân-ı Kâmil A.K.C. Cild (1-kitap-1) şerhi.
91- Terzi Baba (7) Biismi has "Selâm" (13)
92- İnsân-ı Kâmil A.K.C. Cild (2) şerhi.
93- 7. İngilizce. İslâm, İmân, İhsân, İkân, (Cibril Hadîs'i):
94- Mescid-i Dırarr-Kubbet-ul Kara.
95- Terzi Baba-(8) (19/53)
96- 41-Fussilet Sûresi.
97- 2015 Umre dosyası.
98- Solan bahçenin kuruyan gülleri.
99- Terzi Baba-(9) İstişare dosyası.
100-14-İrfan mektebi ve şerhi-İspanyolca.
101- Bosna Hersek dosyası.
102-The SCHOOL OF WISDOM (irfan mektebi)
103-Terzi Baba yüksek lisans tezi.
104-Hacc Umre ve hakikatleri.

105-Cemo ve Farko.
106-(2016) Umre dosyası.
107-Vahy ve Cebrâîl- (Fransızca)
108-Ru'ya-Mana-alemi- Tezi Baba ile ilgili zuhuratlar.
109-terzi Baba tasavvufi izahlar.
110-19-53-Şeker risalesi.
111-Lübb-ül lübb-Özün özü ve şerhi.
112-Bir kardeşin soruları ve cevapları
113- İnsân-ı Kâmil A.K.C. Cild (1-kitap-2) şerhi.
114- İnsân-ı Kâmil A.K.C. Cild (1-kitap-3) şerhi.
115- İnsân-ı Kâmil A.K.C. Cild (1-kitap-4) şerhi.
116- 2017-Kudüs seyahati dosyası.
117- İnsân-ı Kâmil A.K.C. Cild (1-kitap-5) şerhi.
118- 52-Tûr suresi. Ve M. Nusret tura.
119-Fu-Hi-01-Adem Fassı.
120-Fu-Hi-02-Şit Fassı.
121-Fu-Hi-03-Nuh-fassı.
122-Fu-Hi-04-İdris-05-İbrahim-fassı
123-Gülşen-i Raz-2-Terzi Baba şerhinin tamamı.
124-İbretlik bir değmez dosyası daha Satih ince.
125-2018 Umre dosyası
126-14-1-Ben'deki Terzi Babam. Murat Cağaloğlu.
127-15-2-Ben'deki Terzi Babam. Murat Cağaloğlu.
128-İbretlik bir hikâye daha. Kaf dağı ve Zümrüd-ü Anka.
129-Terzi Baba divanı. "Tüm şiirlerim."
130-İbretlik bir hikâye daha. Kilise çanları.
131-Kur'ân-ı-Kerîmde yolculuk-53-Ayetleri ve Terzi Baba-
132-Kaner Yiğido-İbretlik bir hikâye daha-
133-1-İzmir İrfan sohbetleri.
134-2-Sohbet arası sohbetler.
135-3-Sohbet arası sohbetler.
136-4-Sohbet arası sohbetler.
137-5-Sohbet arası sohbetler.
138-6-Sohbet arası sohbetler.
139-7-Sohbet arası sohbetler.
140-8-Sohbet arası sohbetler.
141-9-Sohbet arası sohbetler.
142-10-Sohbet arası sohbetler.
143-11-Sohbet arası sohbetler.

144-12-Sohbet arası sohbetler.
145-13-Sohbet arası sohbetler.
146-14-Sohbet arası sohbetler.
147-15-Sohbet arası sohbetler.
148-16-Sohbet arası sohbetler.
149-17-Sohbet arası sohbetler.
150-18-Sohbet arası sohbetler.
151-19-Sohbet arası sohbetler.
152-20-Sohbet arası sohbetler.
153-21-Sohbet arası sohbetler.
154-22-Sohbet arası sohbetler.
155-23-Sohbet arası sohbetler.
156-24-Sohbet arası sohbetler.
157-25-Sohbet arası sohbetler.
158-26-Sohbet arası sohbetler.
159-27-Sohbet arası sohbetler.
160-28-Sohbet arası sohbetler.
161-29-Sohbet arası sohbetler.
162-30-Sohbet arası sohbetler.
163-1-7-Esmâ'ül Hüsnâ-M.Nusret Tura.
164-2-8-Esmâ'ül Hüsnâ-M.Nusret Tura.
165-9- Ku-Ker-Yol-Kıyamet Sûresi.
166- İnsan-ı Kamil-A-K-C-Cilt-1-Kitap-6-şerhi-
167- İnsan-ı Kamil-A-K-C-Cilt-1-Kitap-7-şerhi-
168- 31- Sohbet arası sohbetlerden seçmeler.
169- İbretlik bir hikâye daha-Usta dan çırağına tavsiyeler-
170-4- Ru'ya-Mana-Alemi-Terzi Babanın görüldüğü zuhuratlar.
171-5- Ru'ya-Mana-Alemi-Yoruma açık eğitim zuhuratları.
172-6- Ru'ya-Mana-Alemi-Tuzak-mekr-Hileli zuhuratlar.
173- 2020 Umre dosyası.
174- 83-Kur'an-ı kerimde yolculuk Mutaffifin suresi.
175- Mübarek geceler ve bayramlar. İspanyolca çevirisi.
176- Korona virüs'ün düşündürdükleri.
177- Terzi Baba, "14-İrfan mektebi" tezi.
178-84-12-Ku-Ker-Yol-İnşikak suresi-
179-13-Terzi-Elif-Terazi-Teradi-İrfan mektebi..
180- A- Füsus'ül-Hikem- Mukaddime.
181- B- Füsus'ül-Hikem- Ayniyet ve Gayriyyet.

182-Fü-Hi-06-İSHAK FASSI-
183- Fü-Hi-07-İsmail-08-Yakup- fassı-
184-Fü-Hi-09-Yusuf Fassı-
185-Fü-Hi-10-Hud Fassı-
186-Fü-Hi-11-Salih-12-Şuayb Fassı-
187-Fü-Hi-13-Lut-14-Üzeyir Fassı-
188-Fü-Hi-15-İsa Fassı-

Altı peygamber serisi:

1-15. 6 Pey-(1) Hz. Âdem Safiyyullah (a.s.)
2-21. 6 Pey-(2) Hz. Nûh Neciyyullah: (a.s.)
3-24. 6 Pey-(3) Hz. İbrâhîm Halîlûllah: (a.s.)
4-59. 6 Pey-(4) Hz. Mûsâ Kelîlmullah: (a.s.)
5-60. 6 Pey-(5) Hz. Îsâ Rûhullah: (a.s.)
6-61. 6 Pey-(6) Hz. Muhammed: (s.a.v.)

Terzi Baba kitapları serisi:

1-12- Terzi Baba-(1)
2-39- Terzi Baba-(2)
3-32- Terzi Baba-(3) İstişare dosyası.
4-79- Terzi Baba-(4) İstişare dosyası.
5-80- Terzi Baba-(5) İstişare dosyası.
6-86- Terzi Baba-(6) İstişare dosyası.
7-91- Terzi Baba (7) Biismi has “Selâm” (13)
8-95-Terzi Baba-(8) (19/53)
9-99- Terzi Baba-(9) İstişare dosyası.
10-103-Terzi baba yüksek lisans tezi.
11-108-Tezi Baba ile ilgili zuhuratlar.
12-109-terzi Baba tasavvufi izahlar.
13-110-19-53-Şeker risalesi.
14-126-1-Ben’deki Terzi Babam. Murat Cağaloğlu.
15-127-2-Ben’deki Terzi Babam. Murat Cağaloğlu.
16-87- Terzi Baba-İlâhiler derleme.
17-126-14-1-Ben’deki Terzi Babam. Murat Cağaloğlu.
18-127-15-2-Ben’deki Terzi Babam. Murat Cağaloğlu.
19-129-Terzi Baba divanı. “Tüm şiirlerim.”
20-131-Kur’ân-ı-Kerîmde yolculuk-53-Ayetleri ve Terzi Baba-

21-165-9- Ku-Ker-Yol-Kıyamet Sûresi.

Bir hikâye birçok yorum serisi.

1-25 -Köle ve incir dosyası:
2-27 -Genç ve elmas dosyası:
3-34 -Bakara dosyası:
4-61-Bir ressam hikâyesi:
5-76-Doğdular, yaşadılar hikâyesi:
6-89-Her şey merkezinde hikâyesi.

Dîvanlar serisi:

1-1-Necdet Divanı:
2-2-Hacc Divanı:
3-16-Divân (3)
4-87-Terzi Baba-İlâhiler derleme.
5-88-Nusret Tura-Divanı.
6-129-Terzi Baba divanı, tüm şiirlerim.

İbretlik dosyalar serisi.

1-17-kevkeb-kayan yıldızlar.
2-23-İbretlik değmez dosyası.
3-73-Celâl Cemâl Celâl "hayalî Kamer'in hayal vâdîsi"
4-81-Hayal vadisinin çıkmaz sokakları.
5-93-Mescid-i dırar/Kubbet-ul kara.
6-98-Solan bahçenin/kuruyan gülleri.
7-105-Cemo ve Farko.
8-112-Bir kardeşin soruları ve cevapları.
9-124-İbretlik bir değmez dosyası daha. Satih ince.
10-128- İbretlik bir hikâye daha. Kaf dağı ve Zümrüd-ü Anka.
11-130-İbretlik bir hikâye daha. Kilise çanları.
12-132-Kaner Yiğido-İbretlik bir hikâye daha-
13-169-İbretlik bir hikâye daha-Usta dan çırağına tavsiyeler-
----

Umre dosyaları serisi

1-2. Hacc Divanı:
2-20. Terzi Baba Umre (2009)
3-33. Terzi Baba Umre dosyası: (2010)
4-74. 2012 Umre dosyası:
5-83- 2013 Umre dosyası.
6-97- 2015 Umre dosyası.
7-106-(2016) Umre dosyası.
8-104-Hacc Umre ve hakikatleri.
9-125-2018 Umre dosyası.
10-173-2020-Umre dosyası.

Diğer dillere çevrilen Terzi Baba kitapları serisi

1-5. Salât- Namaz ve Ezan-ı muhammedi'de Bazı hakikatler:"İngilizce, İspanyolca"
2- 6. İslâm'da Mübarek Geceler, bayramlar ve Hakikatleri: (Fransızca)
3-46. İngilizce, Salât-Namaz:
4-47. İspanyolca, Salât-Namaz:
5-48. Fransızca İrfan mektebi:
6-71. Mü-Geceler-Fran-les-nuits:
7-93- 7. İngilizce. İslâm, İmân, İhsân, İkân, (Cibril Hadîs'i):
8-100-14-İrfan mektebi ve şerhi-İspanyolca.
9-107-Vahy ve Cebrâîl- (Fransızca)
10-175- Mübarek geceler ve bayramlar. İspanyolca çevirisi.

Mektuplar ve zuhuratlar serisi:

Terzi Baba İnternet dosyaları:

Terzi-Baba-Mektuplar ve zuhuratlar.
1-2- 3- 4- 5- 6- 7- 8- 9- 10-

Terzi-Baba-Mektuplar ve zuhuratlar.
11-12-13-14-15-16-17-18-19-20-

Terzi-Baba-Mektuplar ve zuhuratlar .
21-22-23-24-25-26-27-28-29-30-

Terzi-Baba-Mektuplar ve zuhuratlar.
31-32-33-34-35-36-37-38-39-40-

Terzi-Baba-Mektuplar ve zuhuratlar.
41-42-43-44-45-46-47-48-49-50-

Terzi-Baba-Mektuplar ve zuhuratlar.
51-52-53-54-55-56-57-58-59-60-

Terzi-Baba-Mektuplar ve zuhuratlar.
61-62-63-64-65-66-67-68-69-70-

Terzi-Baba-Mektuplar ve zuhuratlar.
71-72-73-74-75-76-77-78-79-80-

Terzi-Baba-Mektuplar ve zuhuratlar.
81-82-83-84-85-86-87-88-89-90-

Terzi-Baba-Mektuplar ve zuhuratlar.
91-92-93-94-95-96-97-98-99-100-

Terzi-Baba-Mektuplar ve zuhuratlar.
101-102-103-104-105-106-107-108-109-110-

Kitaplar devam ediyor şu an Yekün= (188+110=298)

GÖNÜLDEN ESİNTİLER
MUHYİDDÎN İBNÜ'L ARABÎ
FUSÛSU'L-HİKEM
SALİH FASSI
ŞUAYB FASSI
(186-11-12)
Ahmed Avni Konuk
Tercüme ve Şerhi
Hazırlayanlar
Dr. Mustafa Tahralı-Dr. Selçuk Eraydın
Şerhinin Şerhi
Tekirdağlı İz-Terzi Baba Necdet Ardıç
İRFAN SOFRASI
NECDET ARDIÇ
TASAVVUF SERİSİ (186-11-12)
SALİH FASSI
ŞUAYB FASSI
(186-11-12)
MUHYİDDÎN İBNÜ'L ARABÎ
FUSÛSU'L-HİKEM
NECDET ARDIÇ
TASAVVUF SERİSİ (186-11-12)
GÖNÜLDEN ESİNTİLER
MUHYİDDÎN İBNÜ'L ARABÎ
FUSÛSU'L-HİKEM
11-SALİH FASSI
12 ŞUAYB FASSI
İRFAN SOFRASI
NECDET ARDIÇ
TASAVVUF SERİSİ (186-11-12)